

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FEO ALADAĞ'IN “AYRILIK” FİLMİNDEKİ KADIN
KARAKTERİ VE TEVFİK BAŞER'İN “SAHTE CENNETE
VEDA” FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERİNİN ORTAK
ÖZELLİKLERİ ÜZERİNDEN ALMANYA'YA GÖÇ EDEN TÜRK
KADINININ ÖZGÜRLEŞME SÜRECİ**

EBRU SEZGİN

2501120006

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MAHMUT KARAKUŞ

İSTANBUL, 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : EBRU SEZGİN Numarası : 2501120006

Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI Danışmanı : PROF.DR.MAHMUT KARAKUŞ

Tez Savunma Tarihi : 18.07.2019 Saati : 10:30

Tez Başlığı : "Feo Aladağ'ın "Ayrılık" Filmindeki Kadın Karakteri ve Tevfik Başer'in "Sahte Cennete Veda" Filmimdeki Kadın Karakterinin Ortak Özellikleri Üzerinden Almanya'ya Göç Eden Türk Kadınının Özgürleşme Süreci"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.MAHMUT KARAKUŞ		Kabul
PROF.DR.LEYLA COŞAN		Kabul
DR.ÖĞR.ÜYESİ BARIŞ KONUKMAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.CANAN ŞENÖZ AYATA		
PROF.DR.YASEMİN BALCI		

ÖZ

FEO ALADAĞ'IN “AYRILIK” FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERİ VE TEVFİK BAŞER'İN “SAHTE CENNETE VEDA” FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNDEN ALMANYA'YA GÖÇ EDEN TÜRK KADINININ ÖZGÜRLEŞME SÜRECİ

EBRU SEZGİN

Çalışmada, 1960'larda başlayıp etkileri günümüze kadar uzanan Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen işçi göçünün kadın üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini Feo Aladağ'ın “Ayrılık” filmi ve Tevfik Başer'in “Sahte Cennete Veda” filmindeki kadın karakterlerden yola çıkarak incelenmiş ve gerçek hayattan örneklerle desteklenmiştir. Bu amaç doğrultusunda iki film ayrı ayrı incelenmiş ve kadın karakterlerinin benzerlikleri, ortak özellikleri ve farklılıkları analiz edilmiştir.. Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen göçü konu alan kitaplar incelenmiş olup belirli sebeplerle göç eden ve göç eden ailenin çocuğu olarak Almanya'da dünyaya gelen kadınlarla ilgili bölümler üzerinde durulmuştur. İlgili bölümler; Zekiye Demir'in “Türk Kadınları; Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları” (2010), Kadir Turan'ın “Almanya'da Türk Olmak” (1992), Birsan Şahin'in “Almanya'daki Türkler” (2010) adlı eserlerinden çıkarılıp Almanya'daki Türk kadınının gelişim süreci kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Almanya, Türkiye, Göç, Entegrasyon

ABSTRACT

THE LIBERALIZATION PROCESS OF TURKISH WOMEN EMIGRATED GERMANY OVER THE COMMON FEMALE CHARACTERISTICS OF FEO ALADAG’S “WHEN WE LEAVE” AND TEVFIK BASER’S “FAREWELL TO PARADISE” MOVIES

EBRU SEZGİN

In the study, in 1960, starting effect until today, extending positive and negative effects on women of labor migration to Germany from Turkey Feo Aladag’s “**When We Leave**” film and Tevfik Baser’s “**Farewell to False Paradise**” film the woman in the film. The female characters in the film were examined and supported with real-life examples. For this purpose, two films were examined separately and similarities, common characteristics and differences of female characters were analyzed. Turkey is examined from the area of immigration issues books that take place in Germany as a child of parents who immigrated to certain reasons and migration focused on parts related to women born in Germany. Related parts; Zekiye Demir’s “**Turkish Women; Situations, Problems, Religion and Religious Perceptions**” (2010), Kadir Turan’s “**Being a Turkish in Germany**” (1992), Birsan Sahin’s “**Turks in Germany**” (2010) removed from his work in Germany women's development process.

Keywords: Women, Germany, Turkey, Immigration, Integration

ÖNSÖZ

Türkiye’den Almanya’ya gerçekleşen göç sürecinin bir parçası olan kadınlar farklı arka plana sahip olup Almanya’da birbirine benzer sorunlar ve zorluklarla karşılaşmışlardır. Toplumsal normlar, sosyal ve kültürel farklılıklar ve dil sorunu kadının yaşadığı yere uyum sağlamasını zorlaştırmıştır. Zaman içinde Almancayı öğrenen kadınlar yaşadıkları ülkeye daha iyi entegre olup kendilerini geliştirmeye başlamışlardır.

Öncelikle, tez konusunun belirlenmesinden tezin son aşamasına gelene kadar bana yol gösteren, yoğun iş temposu arasında, çok değerli vakitlerini ayırarak benden destek ve yardımlarını esirgemeyen, akademik kariyerime başladığım günden beri tecrübeleriyle bana ışık tutan, Tez danışmanım saygıdeğer Prof. Dr. Mahmut Karakuş’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Geniş bilgi birikimi, yol göstericiliği ve tecrübesiyle çalışmam süresince benden desteğini ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Barış Konukman’a teşekkür ederim.

Hayatım boyunca beni en iyi şekilde yetiştiren, her şeyin en iyisine layık olan aileme çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2019

Ebru Sezgin

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ SÜRECİ

1.1. Göç ve Almanya'ya Göçün İlk Dalgası: 1960 – 1973: Birinci Kuşak	3
1.2. Almanya'ya Göçün Günümüze Uzanan Süreci.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ EDEN KADINLAR VE PROBLEMLERİ

2.1. Göç Eden Kadın Profilleri	35
2.1.1. Kırsal Kesimden Göç Eden Kadın	36
2.1.2. Şehirden Göç Eden Kadın	42
2.2. Kadının Entegrasyon Sorunu.....	43
2.2.1. Toplumsal ve Kültürel Farklardan Ortaya Çıkan Sorunlar	45
2.2.2. Dil Sorunu	53
2.3. Aile İçi Şiddet.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEVFİK BAŞER'İN "SAHTE CENNETE VEDA" FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTER ELİF'İN İNCELEMESİ

3.1. Filmin Özeti.....	69
3.2. Eşyle ve Ailesiyle İlişkisi	88
3.3. Özgürleşme ve Kendini Bulma Süreci	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FEO ALADAĞ'IN "AYRILIK" FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTER UMAY'IN İNCELEMESİ

4.1. Filmin Özeti.....	94
4.2. Umay'ın Eş ve Aile İlişkisi	113
4.3. Umay'ın Özgürleşme Süreci	128

BEŞİNCİ BÖLÜM

"SAHTE CENNETE VEDA" FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERLE "AYRILIK" FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERİN KARŞILAŞTIRMASI

5.1. İki Kadın Karakterin Ortak Özellikleri.....	131
5.2. İki Kadın Karakterin Farklılıkları.....	133
SONUÇ	135
KAYNAKÇA.....	138

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. İstanbul Tophane'deki Alman irtibat bürosunda Türk işçilerinin sağlık taraması (Akşam Gazetesi 26.09.1963)	10
Şekil 1.2. Almanya'da Yıllara Göre Yabancı Nüfusu ve Türk Azınlık İstatistikleri (Perşembe, 2005:72).....	13
Şekil 1.3. Sirkeci garından Almanya'ya hareket eden tren ve onları uğurlayan yakınları	14
Şekil 1.4. Göç Eden Kadınlar.....	18
Şekil 1.5. Almanya'ya Göçün 50.Yılında Türk Kadını.....	19
Şekil 1.6. Almanya Yollarında.....	20
Şekil 1.7. 2006 Dünya Kupası İçin Berlin Neuköln'de Elde Hazırlanmış Sembolik Bir Alman-Türk Bayrağı Karışımı.....	32
Şekil 2.1. Kırsalda Çalışan Kadınlar	37
Şekil 2.2. Almanca Kursları Uyuma Yetmiyor	60
Şekil 3.1. Sahte Cennete Veda	70
Şekil 3.2. Sahte Cennete Veda	78
Şekil 3.3. Sahte Cennete Veda	79
Şekil 3.4. Sahte Cennete Veda	81
Şekil 4.1. Ayrılık	96
Şekil 4.2. Ayrılık	105
Şekil 4.3. Ayrılık	109
Şekil 4.4. Ayrılık	111
Şekil 4.5. Ayrılık	113

KISALTMALAR LİSTESİ

DGB	: Alman Sendikalar Birliği
IG Metall	: Metal İşçileri Sendikası
s.	: Sayfa
TAM	: Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası güçsüzleşen ekonomisini canlandırmayı hedefleyen Almanya iş gücü ihtiyacını Türkiye'nin de dahil olduğu farklı ülkelerden gidermek için, o ülkelerle iş gücü anlaşmaları yaptı. Türkiye'den Almanya'ya ilk göçmen işçi grubu 30 Ekim 1961 yılında Sirkeci'den hareket eden trenle yola çıktı. Türkiye Almanya'nın aksine iş gücü fazla ancak istihdam olanakları bakımından zayıf bir ülke konumunda olduğundan Almanya'ya iş gücü göndermek için Almanya'yla kendi talebiyle bir anlaşma imzalamıştır. Buna göre çoğunluğunu kırsal kesimden yurttaşların oluşturduğu 2.500 kişilik bir grup Almanya'ya gönderildi. Bu insanlar kendilerini dilini, kültürünü ve yaşam biçimlerini bilmedikleri bir coğrafyada buldular. İlk göç eden kişiler zor şartlara ayak uydurmak durumunda kaldılar. Çoğu göçmen işçi ailesinden ayrı düştü.

İlk kuşak göçmenler bir sene içinde para biriktirip anavatanına geri dönmek planıyla geldikleri Almanya'da uzun yıllar kalarak 1973 yılında yürürlüğe giren 'aile birleştirme' yasasıyla ailelerini de yanlarına getirterek yerleşik düzene geçtiler. Bir gün Türkiye'ye dönme hayali daima canlı kalsa da kimi göçmenler anavatanlarına bir daha hiç dönmediler.

1960'lı yıllardan günümüze uzanan bu göç sürecinde kadınlar neler yaşadılar ve neler yaşıyorlar? Kültürüne ve yaşam koşullarına tamamıyla yabancı oldukları bir ülkeye göç eden kadınların çoğunun göç şekli birine bağlı göçtü. Onlar ailelerine ve eşlerine bağlı olarak göç etmişlerdi. Almanya'da birilerinden bağımsız çalışmak üzere göç eden kadınların sayısı oldukça azdı. Türkiye'de sosyo-kültürel ve geleneksel alt yapıya dayanan aile hiyerarşisinde kadına biçilen 'iyi kadın' olma rolü Almanya'da da devam ettirildi. İyi kadına ait görevler ev işi yapmak, erkeğin neslini devam ettirmek ve ailenin namusuna yaraşır şekilde yaşamaya dayanıyordu. Kadın evini çekip çevirirken bir yandan çocuklarına bakmak ve eşini memnun etmekle yükümlüdür. Toplumsal cinsiyet anlayışının kadına uygun gördüğü rol anne olma

rolüdür. Ev hayatına kapanan kadınların, hayatlarını yalnızca çocuklarına adanarak yaşadıklarında dış dünyadan uzak kalarak zaten yabancı oldukları ülkeye aidiyet kazanması imkansızlaşmaktadır. Bu kadınların sosyal çevresi akrabalarından oluştuğu için yeni bilgiye ulaşması mümkün değildir. Dışarıda bir sosyal çevreye sahip olmadıklarından ve iş hayatına da uzak kaldıklarından dil öğrenmekte geri kalmışlardır. Yaşadıkları ülkenin dilini öğrenememeleri onları uğradıkları haksızlıklar konusunda da çaresiz bırakmıştır. Kimi kadınlar yabancı bir ülkede dahil oldukları bu zorlu süreçte toplumsal baskının yanı sıra hem fiziksel hem de psikolojik şiddete maruz kalırlar.

Göçün ilk yıllarında sınırlı süre yurt dışında kalmayı planlayan aileler genişledikçe ve çocuklar okula gitmeye başladıkça Türkiye'ye geri dönüş daha da imkansız hale gelir ve 2500 kişiyle başlayan işçi göçü serüveni günümüze 3 milyona yakın bir Türk nüfusuyla önemli bir boyuta uzandı.

2017 yılı itibarıyla 56. yıldönümü yaşanan bu göç sürecinde Türk kökenli göçmen kadınlarda ne gibi değişimler oldu ve kadınlar sosyal hayata ne kadar dahil olabildiler soruları, bu çalışmanın ana fikrini oluşturmaktadır. Bu sebeple en başta göç süreci ve Almanya'ya göç süreci işlendikten sonra kadının göç sürecinde yaşadıklarının ele alındığı bu çalışmada konuya dayanak olarak iki farklı kuşağa ait Türk kadınlarının konu edildiği iki göç temalı film temel alındı. Bu filmlerden birisi Almanya'ya gelin giden ve orada kendisine fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan kocasını öldüren bir kadının, hapisanede yaşadıklarını anlatan Tevfik Başer imzalı "Sahte Cennete Veda" isimli filmidir. Diğer film ise Almanya'da doğup büyüüp Türkiye'ye gelin giden ve aynı şekilde kocasından psikolojik ve fiziksel şiddet gören ve bunun üzerine evini terk edip çocuğuyla Almanya'daki baba evine dönen bir kadının anlatıldığı Feo Aladağ imzalı "Ayrılık" filmidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ SÜRECİ

1.1. Göç ve Almanya'ya Göçün İlk Dalgası: 1960 – 1973: Birinci Kuşak

Göç en yalın ifadeyle bir canlının tek başına veya bir topluluk halinde yaşadığı ortamdan bir başka ortama geçmesidir. Bunun için içinde bulunduğu coğrafi sınırları terk ederek başka bir coğrafi birimin sınırlarına ulaşır. Gittiği yere yerleşen canlı orada hayatını idame ettirmeye başlar. Yeni ulaştığı çevrede hayatını idame ettirebilmesi için o çevreye uyum sağlayabilmelidir. Uyum sağlayabilmesi için bulunduğu yerin çevresel koşullarına ayak uydurabilmelidir.

Bu araştırmada temel alınacak canlı, kadın olduğu için insanın göç olayından yola çıkılacaktır. Tuzcu'ya göre bir insanı tek veya küme halinde bir yerden bir yere taşıyan sebeplerin başında çevresel, ekonomik, politik ve sosyal koşullardan kaynaklı insan hayatını sıkıntıya sokan, bulunduğu yerde hayatını idame ettirmesine engel olan temel sorunlar gelir. (Tuzcu, 2015: 57)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde göç kelimesinin tanımı şöyle yapılmaktadır:

“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.”¹

Bayraklı göç kelimesini şöyle tanımlamaktadır:

“Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.” (Bayraklı, 2007: 5)

Göç sebepleri ve neticeleriyle birlikte ele alınmalıdır. Yılmaz göçün kişinin ayrıldığı ülkenin toplumu ve yerleştiği ülkenin toplumu için dönüştürücü bir olay olduğunun altını çizmektedir.

¹<http://sozluk.gov.tr/>

“Kuşkusuz, toplumların tarihsel gelişiminden çıkartacağımız en temel bulgulardan birisi de, göçün toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığıdır; bu anlamda göç; bir sonuçtur. Bu arada göçün kendisinin de toplumsal ve ekonomik dönüşümlere katkıda bulunan bir etken olduğu unutulmamalıdır; bu çerçevede göç bir nedendir.” (Yılmaz, 2014: 1691-1692)

Doğan’a göre göç üretimin gerçekleştirilmesine ve örgütlenmesine katkıda bulunurken, bireye yaşadığı coğrafi çevreyi değiştirerek farklı ekonomik fırsatlar yakalamayı olanaklı kılar. (Doğan, 2002: 19)

Göçün ayrıldığı farklı kollar vardır: İşçi göçü; beyin göçü diye adlandırılan kalifiye elemanların daha iyi şartlarda yaşamak için doğdukları yerden daha iyi imkanlara sahip olabilecekleri başka ülkelere göç etmeleri; eğitim göçü; evlilik yoluyla göç; zorunlu göç olarak tanımlanabilecek sürgün, iskan, savaş ve /veya doğal afet kaynaklı göçler. Bu listeyi ayrıntılara girerek uzatmak mümkündür. Göç etmenin gönüllü ve zoraki halleri vardır.

Tekin Yılmaz göç etmenin göç eden kişiye belirsizliklerle beraber önemli sorumluluklar yüklediğine değinmektedir.

“Göçe ilişkin gözlemler göstermektedir ki göç, seçici bir süreçtir. Bir topluluktan göç eden kişilerle göç etmemiş kişiler arasında bir fark bulunmaktadır. Göç eden kişilerin seçiciliği öncelikle göç olgusunun fırsatlar sağlamasının yanı sıra önemli belirsizliklerle karşı karşıya olması ve göç edene bazı pahalar yüklemesi dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göç eden kişi önce bu riski almaya istekli bir kişi olmalıdır, ayrıca göç edebilmesi için göç edeceği yerde kendisinden yerine getirmesi istenilen işlevleri görebilecek bir kapasiteye sahip olmalıdır. Son olarak da göçü gerçekleştirmek becerisini göstermelidir.” (Tekin Yılmaz, 2005: 31)

Bireyin kendi isteğiyle yaptığı göçlerde maddi kazanç, geleceğini garanti altına alma, hayatında yenilik yapma ve macera tutkunu olmak gibi kişisel yönelimler ve istekler göz önüne alınarak karara varılır. (Bayraklı, 2007: 17) İnsanlar farklı amaçlar doğrultusunda göç etme eğilimi gösterirler. Göç etmeye karar verme aşaması ise başlıca bir süreçtir. Karar vermek için kişinin elle tutulur sebepleri olmalıdır. Göç edeceği yer her neresiyse orada elde edeceği yeni yaşam koşulları, sahip olduğu yaşam koşullarından daha iyi olmalıdır. Göç etmeye kalkışmak isteyen bir kişinin gittiği yerde daha iyi bir yaşamı olacağına dair olumlamalara ihtiyacı vardır.

Tekeli göç etmenin olumlu ve olumsuz yanlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Göç kararının nasıl oluştuğunu sorgulamaya çalışan böyle bir rasyonalist kuramsal çerçevede iki tür değişken yer almaktadır. Bunlardan birincisi güdüsel değişkenlerdir. Göç kararını verenin en çoğa çıkarmaya çalıştığı olumluluk yüklediği değerlerden oluşmaktadır. Göç, bunların gerçekleşmesini sağlayacaktır. İkinci grupta ise düzenleyici değişken ya da engel fonksiyonları yer almaktadır. Bu olumlu değerlere ulaşılması için aşılması gerekenlerdir. İşte rasyonellik bu engel fonksiyonlarının aşılmasındaki araçsal bir rasyonellik olmaktadır.” (Tekeli, 1998: 6)

Genel’e göre göç etmeye karar veren kişinin önünde iki seçenek vardır. Ya ülke içinde göç etmeye, ya da ülke dışına göç etmeye karar verir. O halde göçü iki alt başlığa ayırmak mümkündür. Göçün gerçekleştiği yönü izleyecek olursak “iç göç” ve “dış göç”ten bahsedebiliriz. (Genel, 2013:305) Güreşçi’ye göre iç göç yurt içerisinde bir yaşam alanından bir başka yaşam alanına geçmek ifade edilirken, dış göçten kasıt ülke sınırları dışına hareket etmektir. İç göç daha çok gelişmekte olan ülkelerde yoğunlukla yaşanan bir durumdur. (Güreşçi, 2010: 47) Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmenin bir bölgede toplanması ve bu alanlara işçi ihtiyacının duyulması sebebiyle sanayileşmenin olmadığı kırsal kesimlerden bu bölgelere insan akımının olması olasıdır.

İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün insanları kırsal kesimden şehirlere göç etmeye iten etkenlere değinmektedir.

“Nüfusu kente “iten” etkenler arasında kırsal alanda hızlı artan nüfus, yetersiz toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, toprağın miras yoluyla parçalanması ve belli ellerde yoğunlaşması, tarımda makineleşme sonucu ortaya çıkan açık işsizlik ve son yıllarda, özellikle Güneydoğu’da artan toplumsal ve siyasi çatışmalar sonucunda can güvenliğinin tehdit altında kalması sayılabilir. Nüfusu kente “çeken” etkenler olarak ise kır kent gelir farklılığı, daha iyi eğitim ve sağlık istemi, kentin çekiciliği, ulaşım ve iletişim olanakları, iş bulma ümidi, daha yüksek yaşam standardı ve kentlerdeki toplumsal ve kültürel olanaklardan yararlanma belirtilebilir.” (İçduygu, Sirkeci, Aydınğün, 1998: 216-217)

Günümüz yaşam normlarında kırsal insanın huzur bulduğu yer olurken, kentler daha iyi yaşam standartlarına sahip olunan yer olarak akıllarda kalır. Kentlerde ulaşım ve iletişim ağı gelişmiştir, bu nedenle bilgiyi hızla tüketen günümüz insanı tarafından sıkça tercih edilir zira insanlar bilgiye de gidecekleri yere de hızlı ulaşmanın peşindedir.

Taşçı teknolojinin gelişmesiyle tarımsal alanda işgücü ihtiyacının azalmasına ve bu durumun şehirlere göçü artırdığını vurgulamaktadır.

“Tarıma yeni teknolojilerin girmesi neticesinde, insan gücüne olan ihtiyaç azalma göstermiş, bunun sonucundaki işsizlik sebebiyle zorunlu olarak göç akınları başlamış; kırsal alanlardan kentlere doğru bir hareketlilik söz konusu olmuştur. Türkiye için bu durum, 1950’lere tekabül etmektedir.” (Taşçı, 2009: 198)

Bu durum devlet tarafından kontrol altına alınmadığı takdirde ilerleyen yıllarda sanayi bölgelerinde nüfus yığılmaları yaşanır.

Güreşçi sanayileşmenin göç hareketliliğine etkisine değinmektedir.

“Sanayileşme ile birlikte toplumsal yapıda ciddi bir çözülme meydana gelmekte ve bu durum; köyden kente, tarımdan sanayiye ve az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğru nüfus hareketliliğine neden olmaktadır.” (Güreşçi, 2010: 47)

Ülke sınırları içinde bir konumdan bir başka konuma geçen insanlar, iç göç olgusunu oluştururken; ülke dışına çıkmaya karar veren ve bunu gerçekleştiren kişiler, dış göç olgusunu bir başka deyişle uluslararası göçü ortaya çıkarırlar. Tuzcu ve Ilgaz’ın ifadelerine göre dünyada dış göçün sayısı yıldan yıla artmaktadır. Buna göre doğduğu ülkeden ayrılıp bir başka ülkeye yerleşen insanların sayısı 2005 yılında 191 milyon kişiye ulaşmıştır. Daha güncel verilere göre dünya çapında toplam göçmen sayısı 214 milyon olarak tespit edilmiştir. Bunların yarısını kadın göçmenler oluşturur. (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 57)

Ulaşım teknolojisinin gelişmesi ve ulaşım ağının genişlemesiyle insanların bir noktadan başka bir noktaya ulaşmaları kolaylaşmış oldu. Dünya üzerinde göç olaylarının artmasında ve insanların yaşadıkları coğrafyayı daha sık değiştirmelerinde bu durum etkilidir.

Göçün yarattığı karmaşalardan biri kimlik sorunsalıdır. Göç eden kişinin kültürü ve yaşam biçimi göç ettiği yerdekenden farklı olduğu takdirde kimlik çatışması baş gösterir. Kişi kendi kültürünü yaşamakla yabancı kültürün özelliklerini edinmek arasında kaybolur. Bu durum ne kendi kültürünü ne de yabancı kültürü sürdürememesine yol açar ve kişi kimlik bunalımının bir parçası olur.

Akşit kırsal alandan şehir hayatına göç edenlerin durumuna aşağıdaki açıklamayı getirmektedir.

“Köylerden kentlere doğru zincirlemeli ve kademeli olarak gerçekleşen göç, bu büyük dönüşümün belirgin mekanizmalarından biridir. Geleneksel ve tarımsal cemaatlerden kentsel sanayi ve hizmetler sektörlerindeki modern ve akılcı örgütlenmelere doğru akan göçmenler bir yandan eski ilişkileri ve kimliklerini sürdürme, öte yandan yeni ilişkileri ve kimlikleri kurma ve dönüştürme pratiklerini gerçekleştirmektedirler.” (Akşit, 1998: 10-11)

Göç olgusu her geçen gün dünya gündeminde daha önemli bir yer edinirken özellikle belli bölgelerde, kadın göçlerinin fazlaştığından söz edebiliriz; başka bir deyişle göç “feminen” bir kimlik kazanmıştır. (Ünver, 2003: 185-186) İlkaracan ve İlkaracan’a göre Göç eden kadın nüfusunun fazlaşmasının başlıca sebebi bağlantılı göçe dayanmaktadır. Kadın iş bulma ve tayin gibi çeşitli nedenlerle göç eden erkekle birlikte göç eder. Bu nedenle kadının bağımsız göç kararından daha çok aile içerisindeki konumundan dolayı göç etmektedir. (İlkaracan ve İlkaracan, 1998: 10)

Bu çalışmaya konu olan dış göç, 20. yüzyılda Türkiye’den Almanya’ya gerçekleşen göç olayını kapsamaktadır. Türkiye’yle Almanya arasında işçi göçünün öncesinde İkinci Dünya Savaşı’ndan beri süre gelen kalifiye elemanların Almanya’ya gönderilme süreci yaşanmıştır. Türkiye okumuş kalifiye elemanlarını Almanya’ya gönderip onların orada eğitim alarak Türkiye’ye dönmelerini planlamıştır. Böylece kalifiye elemanlar Almanya’da edindikleri bilgileri kendi memleketlerinin gelişmesinde kullanacaktır.

Çelik Almanya’nın Türkiye’den kalifiye elemanlar getirerek onların Almanya’da mesleki eğitim almaları ve ilerde Türkiye Almanya arasındaki ticaret ilişkilerinde görev almalarını hedeflediğine değinmektedir.

“Türk-Alman işçi anlaşmasından 5 yıl önce 1956 yılında Kiel’deki Dünya Ekonomi Enstitüsü görevlilerinden Prof. Dr. Fritz Baade, ülkesinin Dışişleri Bakanlığı’na sunduğu projede Türkiye’den kalifiye elemanların mesleki ilerleme veya çalışma amacıyla Almanya’ya getirilmesini önermektedir. Alman akademisyen Baade’ye göre, yetişecek elemanlardan ilerideki Türk-Alman ekonomik ilişkilerinde faydalanma pozisyonu hedeflenilmektedir. Almanya’da yetişecek elemanların ilerde Türkiye’deki yatırım projelerinde görev alabilecekleri, Türk ekonomisi ile Türkiye-Almanya ticaretinin geliştirilmesinde faydalı olacağı beklenmektedir.” (Çelik, 2012: 160-161)

Türkiye ekonomisi sebebiyle her daim sıkıntılar yaşamış ve hızla büyüyen nüfusuna hem kırsal kesiminde hem de ülke çapında istihdam sağlamakta zorlanmıştır. Bundan mütevellit kendi iş gücünü dışarıya göndermek zorunda kalmıştır.

İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün ortak çalışmalarında Türkiye’den yurtdışına gerçekleşen göçü yurtiçinde yeterli iş alanlarının yaratılmamasına bağlamaktadır.

“Türkiye’de hem geçmişte hem de günümüzde oldukça karmaşık bir göç süreci yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır. Bunun bir yüzü de uluslararası göçtür. Ülkede yeterli işgücü alanları yaratılmadığı için özellikle 1960’lı yıllarla başlayan bir süreç içinde, sürekli olarak yurtdışına işgücü göçü yaşanmıştır.” (İçduygu, Sirkeci, Aydıngün, 1998: 217)

Fidan ve Fidicioğlu yurtdışına göç etmenin başlıca sebeplerine değinmektedir.

“Türkiye’den yurtdışına göçün yaklaşık elli yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Söz konusu olgu hem Türkiye hem de Almanya için sosyo ekonomik avantajları beraberinde getiren bir gerçek olsa da, bireyleri hiç tanımadıkları yabancı bir ülkeye gitme kararını almaya yönelten somut ihtiyaçlar içerisinde, çalışma imkanı ve daha iyi yaşam koşullarının hareket noktası olarak ele alınması gidişte güçlü bir zorunluluğun varlığını işaret etmektedir.” (Fidan, Fidicioğlu, 2010: 32)

Almanya İkinci Dünya Savaşı sonrasında, savaşın ekonomik alanda yarattığı dar boğazı gidermek amacıyla ülke ekonomisinde büyümeye gitti. Büyümeye yetecek sayıda işgücüne olan ihtiyacını karşılamak amacıyla yabancı işçi getirme kararı alarak 1955 yılında İtalya’yla, 1960 yılında da İspanya ve Yunanistan ile işgücü anlaşmaları yaptı. Almanya bu ülkelere gelen işçi sayısı ile iş gücü açığını kapayamadı. Bunun üzerine daha sonra Türkiye ile işçi alımına yönelik mutabakat sağladı. (Fedtke-Ribeiro ve Steinbrugger, 2006) Bu anlaşma yıllarca sürececek bir entegrasyon sürecinin de başlangıcını oluşturdu. Anlaşmayı özellikle isteyen ve bu konuda girişimde bulunan taraf Türkiye oldu. Türkiye’nin hızla yükselen nüfusuna istihdam sağlayamaması Almanya’ya göç etmeyi makul kılıyordu.

Çelik ve Aydın göçün ülke ekonomisine getirisine değinmektedir.

“Göç ile birlikte göç edenlerin geride bıraktıklarının büyük bir kısmının yoksul olduğu düşünüldüğünde belki de devletin bunlara yapması gereken sosyal yardımların da göç edenler

tarafından karşılanarak devletin sosyal yükünün paylaşılması sonucunu da doğurduğu ifade edilebilir. Tüm bunlar ise aslında planlananın da dışında büyük bir ekonominin arka planda yaşanmış olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler ise bazen pozitif yönde bazen de negatif yönde karşılıklı gelişmiştir.”² (Aydın ve Çelik, 5-6)

Türk toplum yapısında 1950’lerden sonra, bilhassa köylük yerlerde tarımcılıkla uğraşan kişilerin şehirlere göç etmesi sonucunda, üretim yapılan firmalarda ve marjinal diye tabir edebileceğimiz işportacılık, seyyar satıcılık ve inşaatçılık gibi işlerde çalışmasıyla, önemli değişiklikler meydana geldi.

Başlangıçta göçler kırsal kesimden kentlere göç biçiminde gerçekleşirken, ilerleyen süreçlerde Batı Avrupa’nın sanayileşmiş ülkelerine doğru yığınlar biçiminde yön değiştirmiştir. (Ersel, 2002: 55)

Bu çerçevede Koçtürk şöyle der;

“Türkiye’deki 27 Mayıs 1960 askeri darbe sonrası kurulan askeri hükümet, ülkeyi modernleştirme politikası kapsamında “ihtiyaç fazlası” işgücünü süreli olarak yurtdışına göndererek, bir yandan iş piyasasının yükünü hafifletmeyi, diğer taraftan acilen gereksinim duyulan dövizin Türkiye’ye aktarılmasını ve ileride yurda kesin dönüş yapacak kalifiye elemanların getirecekleri deneyim ve teknik bilgi birikimiyle ülkenin çağdaş ekonomik gelişimini teşvik amacını gütmektedir.” (Koçtürk, 2008: 1)

Anlaşma Türkiye’nin girişimiyle imzalanmıştır. “Anlaşma metni sadece iki sayfadan oluşuyordu ki, Dursun Güzel ve diğer bıyıklı misafir işçiler Münih’e geldiklerinde, onların imzaladıkları iş sözleşmeleri bile bundan daha uzundu.”³ Türk iş gücü anlaşması kapsamında ilk olarak Almanya’ya giden 2 bin 500 Türk işçi, Almanya’da birkaç sene kalmak ve bu süreçte para biriktirip ülkelerine geri dönmeyi amaçladılar. Şahin’in çalışmasında yer alan bilgiye göre işçiler misafir işçi ve göçmen statüsü almak için İstanbul’da iki ülke tarafından ortak bir şekilde kurulan sağlık kuruluşundan iş görür vaziyette olduklarını gösteren belge aldılar. (Şahin, 2012: 4) Almanlar işçi seçme konusunda seçici davranmak zorunda kaldılar zira başvuru yapan işçi sayısı ihtiyaçtan 10 kat fazlaydı. (Yönten, 2002: 123) İşçilerin sağlık muayeneleri esnasında kan ve idrar tahlilleri yapılır ve tansiyonları ölçülürdü.

²<https://docplayer.biz.tr/3338319-Goc-ve-dissalligin-turkiye-ve-almanya-ekonomisi-uzerine-etkisine-yonelik-nitel-bir-arastirma-bonn-ornegi.html>

³<https://www.dw.com/tr/misafir-i%C5%9F%C3%A7ilikten-alman-vatanda%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1na-t%C3%BCrk-g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%C3%BCn-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC/a-16218785>

Daha sonra doktorların karşısına gruplar halinde iç çamaşırları ile çıkan işçi adaylarının, yara izi veya ameliyat izinden eksik veya çürük dişine kadar kontrol ediliyordu. Çelik'e göre en küçük bir sağlık sorunu dahi tolere edilmiyor, sağlık sorunu tespit edilen işçinin dosyasına Almanya'da çalışamaz yazılıyor, dolayısıyla Almanya'ya gidemiyordu. Bu kontrollerde Anadolu'nun bağrından kopup gelen işçilerin en zoruna giden nokta iç çamaşırı da olmadan kontrole tabi tutulmak oluyordu. (Çelik, 2012: 156)

Şekil 1.1. İstanbul Tophane'deki Alman İrtibat Bürosunda Türk İşçilerinin Sağlık Taraması

Akşam Gazetesi 26.09.1963

Çelik çalışmasında Almanya'ya göç eden ilk Türk işçi grubunun yaşadığı süreçten bahsetmektedir. Alman İrtibat bürosunun çalışmaya başlamasıyla büronun aracılığı ile ilk Türk işçiler Almanya'ya gönderilmeye başlanmıştır. 68 işçi Köln'de Ford fabrikasına gönderildiler. Çelik'e göre İstanbul'dan Münih'e hareket eden trenin adı "Almanya Treni" olmuştur. Almanya'ya hareket edenlerin bazılarının yakınları varken, bazılarının uğurlayanı dahi yoktur. Her tren kalkışında yeni bir hayata doğru yola koyulan insanların hafızalarında o gün önemli bir yere sahiptir. Münih'e varmak demek hemen hemen elli saat yol demektir. Ancak trenler yataklı bile değildir. Aslında bu trenler elli saatlik bir sefer için uygun tasarlanmamıştır. (Çelik, 2012: 160)

Haksever çalışmasında Almanya'ya işçi alımı için Tophane'de kurulan iletişim merkezine ve sonrasında yaşanan sürece yer vermektedir. Haksever'e göre Alman hükümeti İstanbul'un Tophane semtinde bir iletişim merkezi kurar. Bu iletişim merkezi aracılığıyla Almanya'ya gitmek isteyen Türk vatandaşları başvurularını yapıyor ve ardından yeniden geldikleri şehirlere geri dönüyordu. Memleketlerinde Almanya'dan gelecek onay kağıdını beklemek zorundaydılar. Mektup geldiğinde ise yeniden iletişim merkezine giderek Almanya'ya kabul edilmesi için gereken şartları yerine getirmeye başlıyordu. Örneğin daha önce hayatlarında hiç muayene olmayan insanlar Alman doktorların kontrolünden geçiyordu. Bu kontroller sırasında işçilerin dişlerine kadar bakılıyordu. Almanya'ya gitmeleri kesinleşenler birkaç yıl çalışıp, para biriktirip geri dönme planlarıyla yola koyuldular. (Haksever, 2014: 70-71)

Alman hükümetinin rotasyon prensibini kaldırması ve Alman işverenlerin işçilerin ismen çağrılmasına izin vermesi sonucunda hemşehri ağları gelişme göstermiştir. Ortaya çıkan boşluğu kapatmak amacıyla Alman işverenler belirli sayıda işçi talep etmişler ve belirledikleri Türk işçileri ismen çağırmışlardır. Yıldırımoglu'na göre Alman işverenler tarafından ismen davet edilen kişilere Türkiye öncelik verdiği için Almanya'ya gitmek isteyenler yurtdışındaki tanıdıklarından istedikleri çalışma yerlerini ayarlamalarını ve iş yeri sahiplerine kendilerini almaları hususunda ısrar etmelerini talep etmişlerdir. Bu nedenle Türkiye'deki aracılardan ve Almanya'daki seçicilerin onlardan sonra geleceklere destek olunmasında lüzumlu oldukları anlaşılmıştır. Böylece karşılıklı destek ve yardım ilişkileri ön plana çıkmıştır. Bu kanallar aracılığıyla 1967-1971 yıllarını kapsayan dönemde Almanya'ya gelenlerin bir kısmı hedeflediklerini elde etmiştir. (Yıldırımoglu, 2005: 12) Onlar ilk gittiklerinde kalmayı ve yerleşmeyi düşünmediler. Aynı şekilde Almanlar da onları misafir işçi olarak kabul ettiklerinden onları "Gastarbeiter" olarak nitelediler. Ersel'e göre dış göçte ilk sırayı işçiler alırken onları sırasıyla küçük çiftçiler ve zanaatkarlar takip ettiler. (Ersel, 2002: 57)

Yöntem'e göre Alman siyasetçiler dışarıdan işçi getirtmeye başladıklarında onları dönüşümlü olarak tutmayı düşündüler; bir işçi ortalama 1-2 yıl kalarak ihtiyacı

olan parayı biriktirecek ve memleketine dönerek yerine başka işçinin gelmesinin önünü açacaktı. (Yönten, 2002: 124)

Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı (TAM) datalarına göre ilk göç dalgasının yaşandığı 1961'den 1973 yılına kadar Almanya'ya Türkiye'den toplamda 876 bin kişi gitmiştir.

Zaman içindeki artışı Çelik şöyle dile getirmektedir:

“1960 yılı istatistik rakamlarına göre 2.700 kişi Almanya'ya çalışmak için giderken, 1961'de bu sayı tam 3 kat artmış ve 6700 kişiye ulaşmıştır.” (Çelik, 2012: 157)

İş gücü alımının durdurulmasıyla eş zamanlı olarak 500 bin kişinin de ülkesine geri döndüğü saptanırken işçilerin ailelerini Almanya'ya getirme süreci de bu dönemde yaşanmıştır. Türk kökenli göçmenlerin %53'ü bu şekilde Almanya'ya yerleştiler.⁴ Ersel'e göre 1967'ye doğru Almanya'da baş gösteren ekonomi ve enerji alanındaki kriz, işçi alımında duraklamaya gidilmesine sebep oldu. Dış göç, göç alan ülkenin ekonomik şartlarına göre şekillenen, gelişen, devam eden ve nihayetlenen bir olgudur. Göçmen işçiyi kabul eden ülkelerin ekonomisindeki dalgalanmalar göçmen işçilerin işsiz kalmalarına yol açabileceği gibi tamamen anayurtlarına geri gönderilme durumu da söz konusu olabilir. (Ersel, 2002: 71)

1967'de yaşanan kriz, Türk işçi sayısında düşüşe sebep olsa da Türk göçmen sayısı azalmak yerine artmaya devam etmiştir.⁵ Almanya'nın 1968'de ekonomisini yeniden toparlamasıyla birlikte işçi ihtiyacı tekrar ortaya çıkmış ve içlerinde Türkiye'ye dönenlerin de olduğu göçmenler Almanya'ya giriş yapmıştır. Bu sefer Almanya'da 1965 yılında yürürlüğe giren Yabancılar Kanunu'na istinaden aile birleştirme uygulamaları başlamıştır. Yasaya göre “misafir işçiler” misafirlikten çıkıp ikamet etme hakkına sahip oldular. Aile bağı yoluyla Almanya'ya gelen göçmen sayısı bu doğrultuda gidererek artarken ülkede göçmenlerin geçici mi yoksa kalıcı mı oldukları tartışmaları hız kazanmıştır. Arslan'a göre Türk işçilerin ve onların

⁴<http://www.bpb.de/internationales/europa/tuerkei/184981/gastarbeit>

⁵http://www.planet-wissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/geschichte_der_gastarbeiter/index.html

ailelerinin “Gastarbeiter” misafir işçi mi yoksa “Fremdarbeiter” yabancı işçi mi oldukları yönündeki anlaşmazlıklar devam etmiştir. Bu anlaşmazlıklar kamuoyunda da yer bulmuştur. (Arslan, 2002: 85) 1973 yılında sirayet eden petrol krizi Almanya gibi diğer Avrupa ülkelerine de sıçramış ve Türkiye’den iş gücü alımı bir kez daha durdurulmuştur. “Türk işçilerinin akını sonucunda Almanya’da zamanla ailelerin göçüyle beraber Türk nüfusu artmış ve Türk mahalleleri oluşmuştur. Hızla artan bu nüfus karşısında Alman makamları tedbir alarak 1973’te yabancı işçi alımını durdurmuştur.” (Doğan, 2003: 57) Şahin’e göre işçi alımının durdurulmasının altında yatan sebeplerden biri de 1973 yılında iktidarda bulunan yetkililerin göç olgusunu bir tehdit olarak görüp göçün sona erdirilmesi için “Anwerbestop” yasasını çıkarmalarıdır. Bu yasaya rağmen göç devam etmiş ve göçle gelen bireylerin sayıları artış göstermeye devam etmiştir. Almanya göçmen ülke olmakla göçü engellemek arasında kalmıştır. (Şahin, 2012: 3)

Şekil 1.2. Almanya’da Yıllara Göre Yabancı Nüfusu ve Türk Azınlık İstatistikleri

Yıl	Almanya’da Yabancı Nüfusu	% (*)	Türk Azınlık	%
1961	686.200	1.2	6.700	1.0
1970	2.600.600	4.3	249.400	16.5
1973	3.966.200	6.4	605.000	15.2
1977	3.948.300	6.4	508.000	12.9
1987	4.240.500	6.9	1.453.700	34.3
1989	4.845.900	7.7	1.612.600	33.3
1990	5.342.500	8.4	1.675.900	32.0
1991	5.882.300	7.3	1.779.600	30.3
1992	6.495.800	8.0	1.854.900	28.6
1993	6.878.100	8.5	1.918.400	27.9
1994	6.990.510	8.6	1.965.577	28.1
1995	7.173.900	8.7	2.014.311	28.1
1996	7.314.000	8.9	2.049.060	28.0
1997	7.365.800	9.0	2.107.400	28.6
1998	7.319.600	9.0	2.110.223	28.8
1999	7.343.600	8.9	2.053.600	27.9
2000	7.296.800	8.8	1.998.500	27.3
2001	7.318.600	8.7	1.947.900	26.6
2002	7.335.592	8.9	1.912.169	26.2
2003	7.334.765	8.7	1.877.661	25.6
2004	7.334.765		1.877.661	

Perşembe, 2005: 72

İsviçreli yazar Max Frisch ortaya çıkan bu çelişkili durumu şu sözlerle özetlemiştir: “Wir haben Arbeitskräfte gerufen und es kamen Menschen.”⁶

Şekil 1.3. Sirkeci Garından Almanya'ya Hareket Eden Tren Ve Onları
Uğurlayan Yakınları

Akşam Gazetesi, 4 Kasım 1963

1961-1973 yıllarını kapsayan dönemde Almanya'ya göç eden Türk işçiler birinci kuşak olarak adlandırılır ve bu kuşağın kendine has özellikleri vardır. (Şahin, 2012: 3) Almanya'ya ilk gelen göçmen işçiler mütevazı şartlarda ikamet ederken barakalarda ve yurtlarda yaşamışlardır. Demir'e göre İkinci Dünya savaşından kalma derme çatma fabrika binalarında kalan işçilerin hayatı bu fabrikaların etrafında kurulan barınma yurtları ile fabrikalar arasında geçmiştir. İşçi yurtları, barakalar, eski atölyeler, çatı katları, bodrum katları, depolar ilk kuşağın barınma ortamını oluşturmuştur. İşçilerin kaldığı yurtlar çoğu zaman masa, sandalye ve yataktan oluşan 4 kişilik odalardı. (Demir, 2010: 22) Fabrika ve yurtlar arasında mekik dokuyan Türk işçilerin Almanya'ya ilk gittikleri yıllarda iş dışında Alman toplumuyla teması olmamıştır. Onların içine girdikleri toplumun kültürel farklılıklarıyla tanışmaları zaman almıştır. Bu süreçte hemşehri ve akrabalık

⁶<http://www.spiegel.de/fotostrecke/gastarbeiter-wir-riefen-arbeitskraefte-und-es-kamen-menschen-fotostrecke-74565-2.html>

ilişkilerinden oldukça faydalanan işçiler kendi çevrelerinde yaşama tutunmuşlardır. (Şen, Öz, İyidirli, 1996: 34-35)

Almanya’da kalıcı olma düşüncesi olmayan işçiler uzun yıllar kendi çevrelerinde kendi memleketlerinden insanlarla iç içe yaşadıkları için kendilerinden olmayanlara merak duymamış ve onlarla iletişim kurma ihtiyacı hissetmemişlerdir.

Anadolu’nun kırsalından kopup gelen bu göçmen işçiler kendilerini, yabancı oldukları bir ortamın içinde buldular. Mecburiyetten muhatap oldukları kişilerin dillerini dahi bilmiyorlardı. Sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda kendilerini çevreye karşı yabancılaşmış bulan işçiler ilk gittikleri seneler sıkıntılar yaşadılar.

Genel’e göre başlıca sıkıntılar arasında yüksek kiralar, konut sorunu, Alman bankalarının para gönderirken yüksek komisyon talep etmeleri, çalışma şartlarının zorluğu, Türkiye’yle haberleşme sorunu ve ücret eşitsizlikleri yer almaktadır. (Genel, 2014: 318)

Doğan’a göre göçmen işçilerin yaşadığı zorluklara ve sıkıntılara Türkiye’den Almanya’ya göç eden yazarlar kayıtsız kalmadılar; göç süreci boyunca farklı yazarlar tarafından göç meselesine değinen bir çok eser kaleme alındı. (Doğan, 2003: 57)

Türkler sanayileşen Alman ekonomisinin iş gücü ordusunun büyük bir çoğunluğunu oluştururken onlara sunulan ağır işleri kabul etmek zorunda kaldılar çünkü onlar kabul etmese o işi yapacak başka birini bulmak hiç de zor değildi.

İşçiler zor şartlara razı oldular ve zamanlarının bütün bölümünü geçirdikleri fabrikalardaki ağır çalışma koşullarını kabullenerek Almanya’da onlara sunulan yaşama tutunmaya çalıştılar. (Demir, 2011: 682)

Fidan ve Fidicioğlu göçmen işçilerin ülkelerine döndüklerinde çevreleri tarafından farklı statüde değerlendirildiklerini ifade etmektedirler.

“Almanya’da konuk işçi olarak toplum tarafından marjinal bir grubun üyesi olarak algılanan Türk işçiler kendi memleketlerine döndüklerinde alt ve orta sınıfı üyesi olmaktan çıkıp üst sınıf görünümü kazanmış görünüyorlardı. Orada bıraktıkları insanlar onları statü değiştirmiş olarak karşılıyor ve öyle muamele ediyordu.” (Fidan ve Fidicioğlu, 2010: 31)

Türk işçilerin para biriktirmek dışında başka bir amaçları yoktu. Onlara verilen tüm işleri itirazsız yerine getirdiklerinden özel istekleri de yoktu. Ülkede Türk işçi fazlasıyla çalışkan olarak kendisini belli ederken bu dönemde ülkeye uyum sorunu gündemde yoktur. (Arslan, 2002: 85)

Çelik Türk işçilerin çalışkan olduklarını şöyle dile getirmektedir:

“Çalışkanlıkları sık sık basına yansıyan Türk işçileri hakkındaki işadamları örgütlerinin yöneticilerinin sözlerine politikacılar da katılınca ülkedeki Türk işçilerinin sayısına devam eden süreç içinde sürekli yenileri eklendi.” (Çelik, 2012: 157)

Sirkeci garından trene binen işçilerin tek niyetleri memleketlerine para biriktirerek geri dönmektir.

İşçilerin temel ihtiyaçları haricinde özel durumlarıyla ilgilenilmemiştir. Kalıcı olmadıkları düşüncesinden dolayı barınma ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması yeterli görülmüştü.

“1. Kuşağın temel gereksinimleri dışında Alman yetkililer tarafından özel sorunları dikkate alınmamıştır. Çünkü bu sürecin geçişi olduğu düşünülmüş belirli süreden sonra Türklerin ülkelerine geri dönecekleri öngörülmüştür.” (Şahin, 2012: 3)

İlk nesil göçmenler hep bir gün Türkiye’ye dönme planıyla yaşadıklarından Alman vatandaşı olmayı düşünmemiştir, ancak aile birleştirme yoluyla uzun süreli yerleşerek yeni nesiller yetiştirmişlerdir. (Yönten, 2002: 145) Birinci kuşak Türk işçiler Almancayı öğrenmemiştir ve bundan ötürü sosyal yaşamda her alanında sıkıntılarla karşılaşmışlardır.

Başkurt göçmen işçilerin dil sorunsalını şöyle açıklamaktadır:

“Bu süreçte Türk işçilerinin en çok sıkıntı çektikleri hususlardan biri, içinde yaşadıkları toplumun dilini bilmemeleriydi. Hayatın her alanında karşılarına çıkan bu sorunun çözümü için ne Alman, ne de Türk tarafı neredeyse hiçbir şey yapmamıştır. Bazı büyük iş yerleri ve sosyal yardım kurumlarının açmış olduğu dil kursları ise iş yoğunluğu ve birkaç yıl sonra geri dönme niyetleri gibi sebepler yüzünden başarısız olmuştur.” (Başkurt, 2009: 83)

Almanya'ya belli bir süre için gelen ve istihdam edilen işçilerin çoğu kalifiye olmayan elemanlardan oluşuyordu. Gelenlerin % 63'ünün bir mesleği yoktu ve Türkiye'nin çeşitli köylerinden gelmişlerdi.

Türkiye'den Almanya'ya gelen işçilerin demografik yapısına bakıldığında çoğunun erkek ve niteliksiz olduğu gözlenecektir.

“1973 yılına kadar Türkiye'den Almanya'ya göç edenlerin içinde erkeklerin oranı %80-%96 arasında seyrederken kadınların oranı düşüktür. Erkeklerin çoğunluğunu kırsal kesimden gelen genç, sağlıklı ve görünüm itibarıyla homojen bir yapıya sahip kişiler oluşturmuştur. Erkek göçmenler; inşaat sektörü demir-çelik metal sanayi, maden ocağı, taş ocağı, kiremit/tuğla fabrikası, plastik madde, lastik ve asbest işleme, otomotiv ve tekstil sektörü olmak üzere ağır işlere yerleştirildiler.” (Demir, 2010: 22)

Alman toplumu iş gücü göçünün başlangıç yıllarında birer iş makinası olarak kabul ettiği ve kimliklerini göz ardı ettiği göçmen işçilerin kültürleriyle, diliyle, diniyle, yaşam şekilleriyle ve giyim kuşamlarıyla kendilerinden farklı oldukları gerçeğiyle karşılaşmışlardır. Demir Türk işçilerin Alman toplumu içinde ötekileştirmeye maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Demir'e göre ev sahibi Almanya göçmen işçileri farklılıklarından dolayı ötekileştirerek onları kendi uygun gördükleri yaşam koşulları içinde tutmaya çalıştılar. Onların yaşayacağı belli yaşam sınırları çizdiler. Bu sınırların dışına çıktıklarında ayrımcılık ve dışlanmışlıkla karşı karşıya kalan işçilerin sırtına Almanya'nın yükselen sanayisinin ağır yükü yüklendi ve Alman toplumu üzerindeki etkilerinin en alt düzeyde tutulması adına kendi içlerine kapanmaya itildiler. (Demir, 2011: 680)

Çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu birinci kuşak göçmenlerin bir parçasını kadınlar oluşturuyordu. “Türkiye'den Almanya'ya gönderilen ilk 1500 işçi arasında sadece 46 kadın vardı. 1973 yılında gönderilen yaklaşık 104 bin işçinin ise 24 bin 300'ü kadındı.” (Danışman, Deutsche Welle) Çalışma yoluyla ve çoğunlukla aile birleşimi yoluyla Almanya'ya gelen kadınların sorunları çoğu zaman aileseldi.

Şekil 1.4. Göç Eden Kadınlar

<http://www.yenihayat.de/wp-content/uploads/2011/06/01havalannda.jpg>

Ailesini ve/ veya çocuklarını Türkiye’de bırakarak para kazanmak için Almanya’ya gelen göçmen kadın, hasret içinde kalırken, aile birleşimi yoluyla göç edip eşinin ve ailesinin yanına gelen kadınlar ise çocuklarıyla meşgul olmaktan içine kapanmıştır. Zamanla bazı aileler bu sebeplerden dolayı dağılma eşiğine gelmiş bazıları ise dağılmıştır. (Genel, 2014: 316-317) Çalışmayan kadınlar evde eşlerini bekleyip çocuk bakmıştır. Dil bilmeyen ve iletişim kurabileceği, sorunlarını paylaşabileceği kimsesi olmayan kadın içine kapanmış, çocukları varsa kendisini onlara adayarak sosyal hayatın dışında kalmıştır. (Demir, 2010: 249) Öte yandan Türkiye’de kalıp Almanya’dan eşinin gönderdiği parayla hem çocuklarının hem kendisinin geçimini sağlayan kadın ise ekonomik sorumlulukla baş başa kalmıştır. Fidan ve Fidicioğlu’na göre aile ekonomisine uzun süre kendi başına yön vermek zorunda kalan kadın Almanya’dan gelen paranın bir kısmını ev aletlerine ve gereksinim duyduğu diğer malların alımında kullanırken bir kısmıyla da ev ve /veya apartman dairesi satın alınmasında kullanmıştır. (Fidan, Fidicioğlu, 2010: 32) Memlekette kalan kadın çocuklarıyla birlikte Almanya’ya çalışmaya giden eşinden ayrı ayakta durmaya çalışmıştır. Artık aile içinde alması gereken kararları kendi almak zorundadır ve bu haliyle kendi yaşamına kendi kararlarıyla yön veriyor görünse de bu durum aile büyükleri ve diğer üyelerinden ne kadar bağımsız olduğuna göre değişmiştir.

Fidan ve Fidicioğlu kadının aile içindeki yerini şöyle dile getirmektedir:

“Yurtdışına çalışmaya giden erkeklerin genellikle ailelerini Türkiye’de bırakmalarıyla yaşanan aile bölünmesi, geride kalanları etkileyen bir sorun olarak kendini hissettirmiş, göç eden bireylerin geride kalan aile fertleri özellikle de kadın için ortaya çıkan farklı durum sürecin başka bir yönünü oluşturmuştur. Kadınların aile bölünmesi sonucu sorumlulukları göç öncesine göre daha çok artmıştır. Her ne kadar otorite kullanımının geride kalan kadının inisiyatifine geçtiği gözlenmiş olsa da otorite kullanımı ve özgürleşmesi durumunu toplumun mevcut dokusu içinde sorgulamak gerekmektedir.” (Fidan, Fidicioğlu, 2010: 33)

Şekil 1.5. Almanya’ya Göçün 50. Yılında Türk Kadını

<http://www.kadinmedya.com/haber/almanyaya-gocun-50-yilinda-turk-kadini.php>

Aile içinde göç kararının alınma sürecinde kadının fikrine danışılmamıştır. Göç için ve göçten dolayı baştan aşağı değişecek aile düzenine karşılık kadının onayına gereksinim duyulmamış ve hatta görüşü dahi alınmamıştır. Erkekler bunun için güvendikleri bir akrabalarının veya arkadaşlarının fikrine başvurmayı tercih etmiştir. Onayı alınacak kişiler ise aile büyükleri olmuştur. Fidan ve Fidicioğlu’na göre kadının fikrinin sorulmaması onun eşinin belli bir süre için Almanya’ya yerleşip para biriktirmesine karşı olduğu anlamına gelmemektedir. Kadınlar bu süreçte eşlerinin kararlarını desteklemekten yana olmuşlardır. Destek verenlerin başında işsiz eşlere sahip kadınlar gelmekteydi. Karara karşı çıkan kadınların derdi ise tek başına kalma korkusu ve ailenin dağılması yönündeki endişesiydi. (Fidan, Fidicioğlu, 2010: 34)

Bu durumdan olumsuz anlamda daha çok etkilenen tarafın kim olduğu sorusu hususunda kadınların düşüncesi erkeğin daha çok yıprandığı yönünde olmuştur. Zira erkek ailenin geleceği için yabancı memlekete çalışmaya giden cefakar kişiydi. Erkeğin bu durumu fedakarlık olarak yorumlanmıştır. Erkeğin sırtına yüklendiği bu büyük sorumluluğa karşılık kadının da üstüne düşen görevi yerine getirmesi

bekleniyordu. Fidan ve Fidecioğlu'na göre anayurtta kalan kadın çoğu zaman eşinin Almanya'da ne iş yaptığını bilmiyordu. İşin ne olduğundan, gelirinden, çalışma süresinden bir haberdirdi çünkü sık sık iş değiştiriliyordu ve o dönem kadının soru sorma alışkanlığı yoktu. (Fidan, Fidecioğlu, 2010: 35)

Kadınlar, göç durumunda ruhsal sıkıntılar yaşama riski açısından ilk sıralarda yer alırlar. Alışkın oldukları coğrafi çevreden ve yaşam koşullarından uzaklaştıklarında yeni koşullara alışmakta zorlanırlar.

Tuzcu ve Ilgaz göç olayından en çok etkilenen kesimlere değinmektedir.

“Almanya’da yaşayan göçmen asıllı nüfusun içinde daha fazla risk ve zorluk altında olan özellikli (incinebilir) dört grubun olduğu vurgulanmaktadır. Bu grupların çocuklar ve gençler, yaşları artık ilerlemiş olan ilk nesil göçmenler, yasal oturma iznine sahip olmayanlar ve kadınlar olduğu belirtilmektedir.” (Tuzcu ve Ilgaz, 2011: 59)

Şekil 1.6. Almanya Yollarında

<http://www.dunyabulteni.net/haber/200055/almanya-yollarinda>

Yukarıdaki şekilde 1.6’da 1961 yılında İstanbul Sirkeci garında ellerinde tahta bavullarla yabancı memleket Almanya’nın yollarına düşen işçiler yer almaktadır. Erkek çoğunluğu o kadar barizdir ki fotoğraf karesinde kadın görülmemektedir. Ünlütürk Ulutaş’a göre 1970’li yılların sonlarına kadar göçmen kadın iş gücü Almanya’da daha çok endüstriyel girişimlerin işçileri oldular. 1973

yılında kadın göçmenler % 80 oranında imalat sanayinde istihdam edildiler. (Ünlütürk Ulutaş, 2013: 237) Ünlütürk Ulutaş göç eden kadınların çalışma alanlarına değinmektedir. Kadınlar imalat sanayideki işlerine ek olarak fabrika, büro ve evlerde temizlik işçiliği de yaptılar. Bazıları imalat sanayinde çalışmaksızın sadece temizlik sektöründe çalıştılar. Aile birleştirme yoluyla Almanya'ya göç eden kadınların bazıları çalışma izni elde edene kadar akraba ve tanıdık vesilesiyle buldukları illegal temizlik işlerinde devam ettiler. (Ünlütürk Ulutaş, 2013: 237-238)

1.2. Almanya'ya Göçün Günümüze Uzanan Süreci

Almanya'nın 1973 yılında işçi göçünü durdurmasından sonra ailelerin yapısında farklılıklar meydana geldi. Yıldırımoglu'na göre 1974 yılında yürürlüğe giren aile birleştirme kanunu Türkiye kökenli göçmen işçilere ailelerini yanına alma imkanını sağladı. (Yıldırımoglu, 2011: 14) Almanya'da 1974'den 1984 yılına kadar geçen süreçte yetişen Türk kökenli göçmenler ikinci kuşak göçmenler olarak tanımlanmaktadır. İkinci kuşak Türkiye kökenli göçmenlerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: İkinci kuşağın bir kısmını aile birleşiminden faydalananlar, bir kısmını da orada doğanlar oluşturur. Onlar birinci kuşak göçmenlerin çocuklarıdır, kısmen Almanca öğrenmiş ve Alman okullarına gitmeye başlamışlardır. Bazıları Almanya'da evlenmişlerdir. Şahin'e göre ikinci kuşakla birlikte Alman devleti Rückkehrförderungsgesetz'e rağmen Türklerin memleketlerine dönmeyeceği gerçeğiyle karşılaşmışlardır. (Şahin, 2012: 4-5) Türkiye'ye dönme hayaliyle Almanya'ya gelen ancak sonrasında kalmaya devam eden ve uzun yıllar boyunca Almanya'da kendi içlerinde kapalı yaşayıp içinde bulundukları toplumun kültürüne karışmayan işçiler kendilerini 70'lerden sonra bir değişimin içinde buldular. Yaşam tarzlarını, kültürlerini, ibadetlerini, örf ve adetlerini hatırlayarak en azından ibadetlerini yerine getirebilecekleri mescitler açarak işe koyuldular. Başkurt'a göre işçiler yıllarca işverenden izin alabildikleri taktirde yalnızca bayram namazlarını kiliselerin bodrum katlarında kıldılar. Mescitleri açmalarıyla birlikte hafta sonları buluşup bir araya gelebilecekleri ortamlara kavuşmuş oldular. İbadet yerlerinin yanında kurulan küçük bir sohbet salonu işçilerin birbirleriyle iletişim kurmasına olanak sağladı. İşçiler burada memleketlerinde yaşadıkları Türk-İslam sentezi

çerçevesinde hem kendi kimliklerini korumak adına hem de kimlikleriyle Alman kültürüne zenginlik katmak adına önemli bir adım attılar. Bu durum içinde bulundukları yabancı toplumla uyum içinde yaşamayı getirirken asimilasyonun da önüne geçmiş oldu. (Başkurt, 2009: 85) Başlangıçta ikinci kuşak Türkiye kökenli göçmenler Almanya’da kalmaya devam ettikleri sürede birinci kuşak gibi sosyal hayattan kaçmak yerine daha çok sosyal hayatın içine girmiştir. Onlar varlıklarını sosyo-kültürel hayatta da kabul ettirmişler ve birinci kuşağın birikimlerinin farklı bir sosyal yapıya dönüşmesini sağlamışlardır. Ancak bu dönüşüm uyum sorununu beraberinde getirmiştir. Birinci kuşağın Alman toplumundan izole kendi aralarında kurdukları yaşam alanının dışına çıkıp Alman toplumunun içine karışmaya başlamışlardır. Böylelikle Alman toplumu ile etkileşim hızlanmış ve Türkler ile ilgili yeni tanımların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Şahin’e göre ikinci kuşağın geçirdiği dönüşümün Türk toplumu adına getirileri olduğu kadar götürüleri de olmuştur. Örneğin bir yandan aile parçalanmaları yaşanırken bir yandan Türklerin gelir düzeyi artmıştır. İkinci kuşak gelecek kuşaklar için de örnek oluşturmuştur ve bu anlamda itici bir gücü teşkil etmektedir. (Şahin, 2012: 5)

Şahin üçüncü ve dördüncü kuşağın ikinci kuşaktan farkını aşağıdaki şekilde vurgulamaktadır:

“Üçüncü kuşak Türkler 1984 yılından ve dördüncü kuşak 2000 yılından sonra Almanya’da yetişmeye başlamıştır. Üçüncü ve dördüncü kuşağın en önemli özelliği Almanca bilgileri yeterli derecededir. Alman toplumuna uyum sağlamışlardır. Çok kültürlü yetişmişlerdir (Multikulturell) aynı zaman da iki dilli iletişime sahiptirler (Multilingual). Birinci kuşağa göre üçüncü ve dördüncü kuşak çok daha eğitilmiş ve Almanya’daki sosyal ve iş yaşamının içinde yer almaktadırlar.” (Şahin, 2012: 5)

Kaynakta da belirtildiği üzere üçüncü ve dördüncü kuşaklar ikinci kuşağın önderliğinde yaşadıkları ülkenin yaşayış biçiminin içine karışmış, dil öğrenmiş ve kendini geliştirmiştir. Türkiye kökenli göçmenlerin Almanya’da siyasi hayata da girdikleri bilinmektedir. Almanya’daki siyasi partilere mensup beş Türk kökenli milletvekili bulunmaktadır. Şahin’e göre Sosyal Demokrat Parti’nin Başkan Yardımcısı ve Yeşiller Partisi’nin eş başkanı da Türk kökenlidir. Bununla birlikte iki Türk vatandaşı iki eyalete bakanlık yapmaktadır. Çeşitli eyaletlerde de 21 meclis

üyesi mevcuttur. Göçmenler kendilerini temsil etme görevi üstlenen milletvekillerini eyalet meclislerinde ve Alman meclisinde görmektedirler. (Şahin, 2012: 99)

Yabancı işçilerin Almanya'nın ekonomisinin kalkınmasındaki katkısı yadsınamayacak kadar fazladır. Ağır işçilik şartları altında ve çoğu zaman sıkıntılı barınma koşulları çerçevesinde geçen yıllar içinde işçilerin haklarına sahip çıkacak bir örgütlenme gerekmiştir. Bu örgütlenme ihtiyacını doğuran sebepler arasında yabancı ve yerli işçiler arasında oluşturulabilecek bir rekabetin negatif yönlü sonuçlarını önlemek ve göçmen işçilerin sayısının azımsanmayacak boyuta ulaşması gösterilebilir. Bu işçilerin birbirine kenetlenmesi, ayrımcılığın ve ırkçılığın devamlı olarak yaygınlaşmasına tam anlamıyla engel olmasa da birlikte hareket etme bilinci oluşturması sebebiyle önemsenmesi gereken bir yere sahiptir. Yıldırımoglu'na göre işçilere 1970'de sendikalarda karar alma sürecine direk katılım hakkı tanınması göçmen işçilerin kendi aralarında gettolaşma eğilimini 1980 sonrası ciddi biçimde zayıflatmıştır. 1964 yılında Alman Sendikalar Birliği (DGB) yabancılar için ayrı bir bölüm oluşturarak işçilerin teşkilatlanmasını başlatmıştır. Yabancı işçileri işverene karşı savunmanın daha etkili biçimde yapılması için VI. Olağan Genel Kurulu'nda yabancı işçilerin özel durumlarına da eğilme kararı alınmıştır. Bu kapsamda genel merkez seviyesinde Yabancı İşçiler Masası kurulmuştur. Daha sonra İspanyol, Yunan ve Türk sekreterler çalıştırılmaya başlanmıştır. (Yıldırımoglu, 2005: 17)

Şahin Almanya'daki Türklerin sivil toplum kuruluşlarındaki katılım oranlarına değinmektedir.

“Alman Yabancılar Merkezi (AZR) 2011 verilerine göre Türklerin % 54'ü Almanların sivil toplum kuruluşlarına katılmaktadır. Bunlardan % 17,5 sportif, % 12, 8 siyasi, % 3,4 kültürel ve % 0,3 dini kuruluşlardır. Bir Türk sivil toplum örgütüne katılım oranları ise şu şekildedir: % 12,8 dini, % 10,8 kültürel, % 8,4 sportif, % 2,4 etnik temelli kuruluşlardır.” (Şahin, 2012: 7)

Türkler bu sayede sosyal hayata karışmışlardır. Türklerin % 40'ı Almanlarla yakın ilişkiler kurmaktadır. Yukarıda bahsedilen kuruluşlara katılım, onlara ödenen yıllık aidatlar düşünüldüğünde azımsanmayacak niteliktedir. Türklere yıllarca

yapılan en büyük eleştiri uyum sorunu olmuştur. Türklerin sivil toplum kuruluşlarına katılım oranına bakıldığında onların sosyal hayata uyum sorunu yaşadıklarına dair ifadenin kendi içinde çeliştiği görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına katılan ve çeşitli etkinliklere katılan insanların tamamen gönüllüğe dayanan bu katılımlarından yola çıkarak onların psikolojik olarak uyum konusunda hazır oldukları söylenebilmektedir. (Şahin, 2012: 7)

Ayrıca yine Şahin'e göre Türklerin eğitim ve öğretim alanındaki oranı % 43,3'tür. Türk kökenli öğrencilerin bir meslek okulunda eğitim almaları hususunda bir engel yoktu. Öğrencinin ilköğretim dördüncü sınıftan itibaren eğer not ortalaması yeterliyse Gymnasium yani Türkiye'deki Anadolu Liselerine denk bir okula gitmeleri mümkündür. Söz konusu okullara girerken Almanlar ile Türklerin değerlendirmeleri farklı hesaplanmaktadır. Göçmen öğrencilerin değerlendirmesi yapılırken daha iyimser bir tutum benimsenmektedir. Bu durum Türk kökenli öğrencilerin yüksek öğrenime devam etmeleri olanağını sağlamaktadır. Türklerin nüfusa oranı düşünüldüğüne öğrenci sayısı istikrarlı biçimde korunmaktadır. (Şahin, 2012: 8)

Dil sorunsalı Türkiye'den aile birleştirme yoluyla gelenlerin Almanya'daki göçmenlere eklenmesiyle katlanarak artmıştır. Yıllar geçmesine ve yurtdışından getirttikleri işçi gücünün hala Almanya'da yaşamaya devam ettiklerini gördükleri halde Morkoç'un çalışmasında yer alan bilgilere göre göçmen çocuklara özel sınıflarda nasıl olsa kendi ülkelerine geri gidecekleri inancıyla kendi ana dillerinde eğitim verilmeye çalışılmıştır. Buna rağmen Batı Berlin modelinde göçmen çocukların Almanya'ya uyum sağlamaları amaçlanarak onların Almanca eğitim görmeleri öngörülmüştür. (Morkoç, 2015: 484) Türk göçmenlerin Alman toplumuna uyumu konusunda birbiriyle çelişen politikalar izleyen Almanya, Batı Berlin modeline istinaden Türk çocuklarının Almancayı iyi derecede öğrenmelerini sağlarken kendi anadillerinde eğitim görmelerini de desteklemiştir. Almanya Türkleri hem kendi anadillerini daha iyi öğrenmeleri hem de Almancayı daha iyi öğrenmeleri hususunda destekleyici imkanlar sağlamıştır. Şahin'e göre Alman yetkililer Türkler için dil kursları düzenleyerek Almancayı öğrenmelerine katkıda bulunmuştur. Aynı

zamanda kendi dillerini öğrenmeleri için ise Türkiye’den Almanya’ya her sene Almanca bilen öğretmenler getirtmektedir. (Şahin, 2012: 11) Yalnızca anadili öğretmeyi öngören ve göçmenlerin Türkiye’ye geri dönecekleri esasına dayanan bir çok planlama başarısız olmuştur.

Şahin hem Almanca hem de anadilin iş bulmak için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

“Almanya’da yaşayan Türklere ilişkin bir başka tehdit ise dil sorunudur. Çünkü üçüncü ve dördüncü kuşak Türkler ne Almancayı ne de Türkçeyi iyi bilmektedirler. Bu da iş bulamamalarında çok önemli bir rol oynamaktadır. Türklerin Almanca bilmemeleri iş bulmalarında temel koşuldur. Özellikle üçüncü ve dördüncü kuşağın çok dilli (Multilingual) yapısının kazanım olarak ortaya çıkabilmesi için Anadil çok iyi bilmesi ve ikinci dil olarak Almancayı günlük dil kullanımı dışında da etkin kullanabiliyor olması gereklidir. Dile ilişkin daha önce değindiğimiz aile birleşimiyle ilgili sorun günümüzde yoğun olarak eleştirilmektedir. Çünkü bu yasa sadece Türk vatandaşlarını kapsamakta ve eşitlik ilkesiyle çelişmektedir.” (Şahin, 2012: 10)

Dil davranışların belirlenmesinde veya sınırlandırılmasında araç niteliği taşımaktadır, aynı zamanda yasaklı davranışın ve bir sınırdaki duruşun iç mekanizmasını sosyalizasyon süreciyle olağan hale getirmektedir. Düşünce, sosyalizasyon ve kültürel kimlik konularında oldukça önemli bir yere sahip olan dil ikinci kuşak ve diğer kuşaklar için de Türk kökenli göçmenler için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Anadil Türkçe ve toplumsal çevrede iletişimi sağlayan Almancanın karşılıklı konumları önemlidir. İki dilin etkin olduğu alanlar hangileridir ve bu iki dilin beraber etkin kullanımı mümkündür fikri yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda Koçak’a göre iki dil birlikte etkisini sürdürecekse, kavramlaşma ve kimlik gibi önemli konularda karşılaşılan sorunlar, çözümler ve çözümsüzlükler yeni bir problem alanı oluşturmaktadır. Dil tercihi kimlik üzerinde etkin rol oynamaktadır. Dilin özümlemesi zamanla gelişmektedir. Dillerden biri diğerine tercih edilirse iki dilden biri eksik kalır ve Almanya’da yaşayan bir Türk göçmen bu durumdan her halükarda zararlı çıkmaktadır. (Koçak, 2010: 305)

Özellikle Almanya’da üçüncü kuşakta Türkçenin doğru kullanılmadığından söz edilebilmektedir. Almanca ve Türkçenin karışımından oluşan ve yalnızca buradaki Türk kökenli göçmen çocuklarının kullandığı karma dil, “Almanya

Türkçesi” olarak adlandırılmaya ve yaşamın her alanında kullanılan bir dil haline dönüşmeye başlamıştır. Bekar’a göre Almanya’da Türkçeye yeteri düzeyde önem verilmemesi, başarı için Almancayı iyi derecede bilmenin yeterli olması ve Almanya’nın Türkçe öğrenimini desteklemeyen politikalar uygulamaya başlaması sonucunda üçüncü kuşak bu vaziyete itilmiştir. Türklerin Almanya’da uzun süre hatta temelli kalmaları kesinleştikten sonra Almanya uyum politikaları uygulamaya başlamış ve bu doğrultuda Türkçe kullanımı kısıtlanmaya başlamıştır. (Bekar, 2013: 782)

Türkiye’de 1980 öncesinde ve sonrasında yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal karışıklıklar göçmenleri geri dönmemeye itmiştir ve böylece onların kendi memleketlerine geri dönmelerini sağlamak amacıyla uygulanmaya başlanan politikalar, Alman hükümetinin beklediği düzeyde bir sonuç vermemiştir. Morkoç’a göre Almanya’daki Türkler geri dönmezken bir de üzerine Türkiye’den yeni göçmenlerin eklenmesi Almanya’daki yabancı düşmanlığını körüklemiş ve şiddet olaylarının hedefi doğrudan doğruya Türkler olmaya başlamıştır. Dolayısıyla Almanya’nın Türklerle ilgili aldığı sert kararlar bir bir yürürlüğe girmiştir. (Morkoç, 2015: 484) Başlangıçta geçici olan Almanya’da ikametın devam ettirilmesi, sonlandırılmaması ve zaman ilerledikçe dönüşün iyice geciktirilmesi ve ertelenmesi geri dönüşün her geçen zamanda daha da zorlaşmasına sebep olmuştur. Ünver’e göre yerleşme fikrinin doğmasıyla geri dönüş fikri vatandaşın aklından tamamen silinmeye yüz tutmuştur. Bu durumun göç olarak tanımlanması daha gerçekçi nitelik kazanmıştır. Ortaya çıkan yeni duruma istinaden “aile birleştirme” yoluyla eşlerinin yanına gelen vatandaşlar da Almanya’da sürekli yaşamak üzere göç etmişlerdir. (Ünver, 2003: 198) 1960 ve 1970’li yıllarda Türkiye’ye dönme planları yapmaya devam eden Türkiye kökenli işçiler özellikle 1980’li yıllarla beraber Türkiye’de kendini gösteren ülke içindeki siyasi ve sosyal karmaşa ve Türkiye’ye geri dönenlerin yaşadığı hayal kırıklığından haberdar olmaları sebebiyle Almanya’da kalmaya devam etmeyi tercih etmişlerdir. Özellikle 12 Eylül 1980 darbesi sonrası ortaya çıkan baskı ortamı neticesinde bir çok Türk vatandaşının Almanya’ya sığınma (iltica) yoluyla illegal yollardan gelmeleri Almanlar tarafından tedirginlikle karşılanmıştır. O dönemde eş zamanlı olarak İran İslam Devriminden kaçan bir çok

İranlı ve onların haricinde Hintli de Almanya'ya sığınmıştır. Alman mahkemeleri sayısız iltica davalarıyla dolup taşmıştır. Ancak yabancılar denildiğinde daha çok Türkiye kökenli göçmenler başta gelmektedir. Hatta politikacıların bir çoğu “bizim yabancılar sorunumuz yok, Türkler sorunumuz var” şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Arslan durumu şöyle özetlemektedir:

“Dün misafirdiler, bugün ise yük (Gestern Gast, heute Last). Almanya 1983 yılında ‘Geri Dönüşü Teşvik Yasası’nı yürürlüğe sokmuştur. Bu yasanın gereklilikleri on bir ay devam ettirilmiştir. Almanya bu yasayla başta Türkler olmak üzere ülkede sayılar gittikçe çoğalan yabancı sayısını azaltmayı amaçlamıştır. (...)Göçmen sayısı entegrasyon tartışmalarını artırmıştır. Nitekim yabancıların sorunlarının çoğalması Alman vatandaşlarını huzursuz ederken bu huzursuzluk yabancı düşmanlığını tetiklemiştir. Başta ekonomik durgunluk olmak üzere ülkede yaşanan sıkıntıların günah keçisi yabancılar ilan edilmiştir.” (Arslan, 2002: 86)

Seksenli yılların ortalarından itibaren Türk varlığının ülkede kalıcı hale gelmekte olduğu gerçeğiyle yüzleşmeye başlayan Alman toplumunun ciddi biçimde meşgul olduğu konu, sürekli olarak Türk göçmenlerin farklı kültürlerle sahip olduğu ve topluma uyum sağlama hususunda uygun olmadığı yönünde çevrelenen “yabancılar sorunu” olmuştur. Her ne kadar yabancı kelimesi kullanılsa da bundan kasıt her daim Türk sorunu olmuştur. Üstelik bazı çevreler bunu açıkça dile getirmekten çekinmezken bazı çevreler belli bir halka düşmanlık taşınması ve ırkçılık ithamından kaçınmak için yabancılar sorunu demiştir. Almanya’daki göçmen nüfusun önde gelenlerinden Portekizliler, Yunanlılar, İspanyollar gibi AB’ye üye olan ülkelerin vatandaşları yasal açıdan güvencede oldukları ve serbest dolaşım hakları olduğu için arzu ettikleri an da kendi ülkelerine giderek sonra tekrardan Almanya’ya dönebiliyorlardı. Örneğin Almanya’da işsiz kaldıkları dönemde ülkelerine dönüp tekrardan iş açığı oluştuğunda gelip kaldıkları yerden devam edebiliyorlardı. Bu onların yabancı muamelesi görme durumunu ortadan kaldırıyordu. Yugoslavlar da kültürel ve dini yakınlık sebebiyle yabancı muamelesini üzerlerinde pek hissetmemişlerdir. Üstelik ülkelerinin parçalanması esnasında başlayan sığınmacı istilasını dışında çok fazla mevzu bahis olmamışlardır ve kültürel ve dini yakınlık sebebiyle dışlayıcı tavırla karşılaşmamışlardır. Ünver’e göre Türkler dışında yabancılık baskısıyla karşılaşan bir diğer toplum Arnavutların suç işleme potansiyeli yüksek olması sebebiyle Alman toplumu tarafından genellikle tepkiyle

karşılandıkları bilinmektedir. (Ünver, 2003: 200) Yabancı işçi istihdamı ile işgücü açığını belli bir süre yeterince kapatmayı düşünen Almanya'daki siyasi otoritenin düştüğü yanılgı sonraki dönemde anlaşılmıştır. Almanya'ya gelen göçmenler göçün doğası gereği geri dönüşü her daim ertelemiş ve ilerleyen süreçte yaşadıkları yeni ülkedeki hayatlarına sıkı sıkıya bağlanarak o bağları koparmaktan geri durmuşlardır. Yabancı işçi istihdamı her açıdan ekonomik avantajları olan bir atılımken ve sürekliliğin verimliliği arttırdığı bilinmesine rağmen Alman devleti konuk işçi konusunda inatçı tavrını sürdürmekten yana olmuş ve bu düzlemde yaptığı planlamalar hep hüsrarla sonuçlanmıştır. Entegrasyon tartışmaları ise göçmenlerin ülkeye yerleştiği gerçeğinin er geç anlaşılmasından ve akabinde kabul edilmesinden sonra start almıştır. Bu tartışmaların getirisi ise götürüsünden fazla olmuştur. (Ünver, 2003: 199) Kaya'ya göre Türklerin Almanya'ya entegrasyon süreci göz önünde bulundurulduğunda toplumsal yapıdan kaynaklı farklılıklar haricinde toplum hayatına ne kadar katılım sağladıkları ve maddi imkanlarının ne kadar elverişli olduğu da önemlidir. Aynı zamanda ülkenin izlediği entegrasyon politikaları rol oynamaktadır. Birinci kuşaktan örnek vermek gerekirse, onların eğitim düzeyleri düşüktü ve maddi durumları kendilerini geliştirmeleri konusunda büyük bir engeldi. (Kaya, 2008: 159)

Kaya entegrasyonun iki taraflı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Türk göçmenlerin başta din olmak üzere kültürel kimlik taşıyor olması onların bazı konularda farklı düşünmelerine ve entegrasyon konusunda çekinceler taşımasına sebep olmaktadır. (...) Aynı zamanda göçmenlerin kimlik arka planlarının geniş toplum kesimleri ve siyasal karar vericilerin tutumlarını nasıl etkilediği ve bununda entegrasyon sürecini ne şekilde farklılaştırdığı dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Göçmenler entegre olmak isteseler dahi, eğer onların entegrasyonu önünde bir kısım kurumsal ve sosyal bariyerler var ise, gerçek bir entegrasyonun gerçekleşmesi mümkün değildir.” (Kaya, 2008: 159)

Möln ve Solingen'de yaşanan olaylardan yola çıkacak olursak bir çok Batı şehrinde Türkiye kökenli insanları diri diri yakmak istemişlerdir. İnsanlar kundaklama olayları dışında da peş peşe çeşitli ırkçı saldırılara maruz kalmıştır. Hatta o dönemde yabancı düşmanlığı hareketinin dolaylı veya dolaysız biçimde zamanın hükümetlerinden destek gördüğü dönemin gazete ve dergilerinde açıkça ifade edilmiştir. Yılmaz'a göre bu saldırılarla ilgili gazetelerde Almanya'nın yabancı

düşmanlığı karşısında düştüğü hatalar ve sebep olduğu ihmaller ele alınmıştır. (Yılmaz, 2002: 109)

Yönten Almanya’da o dönemde göçmenlere misafir gözüyle bakılmaya devam edildiğine değinmektedir.

“En çok Türkün yaşadığı Almanya ise ne yazık ki gerçeklikten kopuk politikalarında ısrar ediyor. Son zamanlarda Almanya’nın göç ülkesi olduğunun kabul edilmesi yönünde siyasi ve toplumsal tartışmalara karşın, hükümet hala göçmenleri toplumun bir parçası olarak görmek istemeyen dışlayıcı tutumunu sürdürmektedir ve yabancı işçilere hala misafir uygulamasına devam etmektedir.” (Yönten, 2002: 148)

Almanya’da kalmaya devam eden Türkler zamanla yalnızca işçilik yapmayı bırakarak girişimciliğe soyunmuşlardır. Bu durum onların ekonomik olarak gelişmelerini sağlamıştır.

Yıldırımoglu Türklerin özellikle 1980’lerden sonra kendi işlerini kurmaya başladıklarına değinmektedir.

“Türkler, İtalyanlar ve Yunanlılarla karşılaştırdıklarında Almanya’da iş kurmaya nispeten daha geç başlamışlardır. Buna rağmen 1980’li yıllardan itibaren Türk girişimciliği hızlı bir gelişim kaydetmiş ve Türk toplumunun bakış açısı da değişmiştir. Almanya’da temelli kalmak isteyen Türklerin sayıları hızla artarken, Türkiye’ye dönüş ve rahat bir emeklilik dönemi için biriktirilen paralarla serbest çalışma hayatına atılma eğilimi başlamıştır. Aynı dönemde yabancıların iş sahibi olmalarına yönelik yasal prosedürde yapılan değişikliklerin de bu gelişmeye katkısı olmuştur.” (Yıldırımoglu, 2005: 19-20)

Almanya’da 2011 yılı itibariyle büyük küçük yaklaşık olarak 140bin Türk işletmesi kayda geçmiştir. Bu işletmelerde yaklaşık olarak 330bin kişi istihdam edilirken aşağı yukarı 50 Milyar Avro ciro yapmaktadır. (Şahin, 2012: 6)

Türkiye’den göç eden işçiler ve onların ailelerinden zamanla Almanya vatandaşlığına geçenler olmuştur. 15 Eylül 1975 tarihinde vatandaşlık kazanma koşulları (Einbürgerungsrichtlinien) kapsamında yasaya göre Alman vatandaşı olmak isteyen ancak köken olarak Alman olmayan kişiler Almanya’da düzenli olarak on yıl yaşamış ve hiç bir ceza almamış olması gerekmektedir. Bu başlıca şartların yanı sıra kişinin mükemmel derecede yazılı ve sözlü Almanca bilmeleri ve kendi hayatlarını ekonomik yönden ikame ettirebiliyor olmaları istenmiştir. Ayrıca bir Türk vatandaşı

Alman vatandaşı olmak istediğinde kendi ülkesinin vatandaşlığından feragat etmesi gerekmiştir. Yönten'e göre tüm bunların yanı sıra yoruma açık koşullar vardır. Örnek vermek gerekirse bir kişinin vatandaşlığa geçirilmesinde kamu yararının gözetilmesi gösterilebilir. Kamu yararının ön koşulu ise göçmen kişinin gönüllü ve sürekli Almanya devletine bağlılığıdır. Göçmen kişinin herhangi bir göçmen örgütlenmesine üyeliği bu koşulun yerine getirilmesini imkansız kılmamaktadır. 1990 yılında göçmenlerin vatandaşlığa alınması hususunda değişikliğe gidilse de özü itibarıyla daha önce kararlaştırılan koşullardan farksızdır. (Yönten, 2002: 140-141) Türk kökenli göçmenler Fransa, Büyük Britanya, İsveç ve ya Amerika'da doğmuş olsalardı doğdukları ülkenin vatandaşlığını sistematik olarak elde edecek ve bu sayede o ülkenin vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olacaktı. Ancak Almanya'nın eski işçi göçmenlerine uyguladığı politikalar neticesinde ülkede her üç kişiden biri Almanya doğumlu olmasına rağmen hala Alman pasaportuna sahip değildir. Üstelik bu insanlar vergilerini ve sosyal primlerini ödemekte ve milyarlarca avro tutan dayanışma vergisi paylarıyla Almanya'nın masraflarına ortak olmaktadır. Yasalar ve hukuka uyan ve çok çeşitli toplumsal yaşama katılan bu kişiler bilinçli bir şekilde toplumun dışında tutulmaktadırlar. Ortadaki bu gerçek demokrasinin temel ilkelerine de ters düşmektedir. Vatandaşlık hakkından mahrum bırakılan Türk kökenli göçmenlerden ısrarla uyum konusunda özverili davranmaları beklenirken toplumun dışında tutulmaları onları uyumsuzluğa itmektedir. Alman devletinin sergilediği bu tarz dengesiz tutumları, yıllardır Almanya'da yaşayan, orada doğup büyümüş olan ve Almanya'ya emek harcayan insanların psikolojileri üzerinde ne denli sonuçlar doğurabileceğini Alman politikacılar hala kavramakta güçlü çekmektedir. Bu durumda akılları meşgul eden ihtimal yabancıların söz sahibi olup politik ortamda daha fazla kendilerini dinletmelerinden korkulma ihtimalidir. Ancak göçmenlerin istediği şey bellidir; onlar eşit haklar çerçevesinde uyum sağlamanın peşindedirler. Ayrımcı ve dışlayıcı politikalar uyumun düşmanıdır. Vatandaşlık hakkı tanınmayan bu insanlar tam bir uyum içinde olup kendilerini 'vatanlarında' gibi hissedemez ve Almanya ile özdeşmekte güçlük çekerler, ayrıca onlardan Alman milli takımıyla heyecanlanmalarını beklemek çok da mantıklı değildir. Bu sebeple Alman vatandaşlığını kendi memleketinin vatandaşlığını koruyarak elde etmeleri tam uyum sağlama anlamında anahtar niteliğindedir. Keskin'e göre söz konusu sistemde çifte

vatandaşlık tolere edilmemektedir. Göçmenlerden eski vatandaşlığını terk etmeleri istenmesi onları Alman vatandaşlığına geçme konusunda sıkıntıya sokmaktadır.

Birçok insan eski vatandaşlığını terk etmenin vatana ve oradaki eş dost akrabaya sırt çevirmekle eşdeğer olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca bu kişilerin bir kısmı küçük bir ihtimal de olsa gerektiğinde vatanlarına geri dönme hakkını kaybetmek istemektedirler. (Keskin, 2011: 152-156)

Haksever'e göre 1990'lı yıllarda Almanya'da gündem Türklerin uzaklaşıp sığınmacıların sorunlarına yönelmiştir. 1992 yılında Almanya sınırlarına gelen sığınmacı sayısının 440 bin kişi olduğu ifade edilmiştir. Buna istinaden yeniden sınırlama politikaları gündeme gelmiştir. 1993 yılında yürürlüğe giren kanun ile sığınmacı sayısı 1994 yılında 127 bin sayısına gerilemiştir. 2006 yılında ise sayı 21 bin sayısına gerilemiştir. (Haksever, 2014: 88-89)

1990 yılında Doğu Bloku'nun yıkılması ile birlikte iki Almanya'nın birleşmesi sonucu Almanya'nın göç tarihinde bir dönüm noktası yaşanmış oldu. Yönten'e göre 1988-89 sürecinde Doğu Almanya ve Doğu Avrupa'dan etnik Almanların göç etmesi ve Avrupa'daki etnik savaşların başlaması sonucu artan iltica talepleri, Almanya'nın göçmen kabulü konusunda acil kısıtlamaya gitmesine yol açmıştır. (Yönten, 2002: 134-135)

Kuşaklar arası kıyaslamaya gidecek olursak Türk kültürünü benimseme düzeyinin birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru azaldığını söyleyebiliriz. Aksine yaşadıkları yerin kültürünü kabullenme oranı ise birinci jenerasyondan ikinci jenerasyona doğru artmış, üçüncü jenerasyonda ikinci jenerasyonun düzeyinde kalmıştır. Şahin'e göre ait oldukları toplumun değerlerinden uzaklaşıp içinde yaşadıkları toplumun değerlerine yakınlaşma gösteren bu tip sosyal entegrasyonda asimilasyona yakın özellikler ortaya çıkmaktadır. (Şahin, 2010: 127)

Şekil 1.7. 2006 Dünya Kupası İçin Berlin Neuköln'de Elde Hazırlanmış
Sembolik Bir Alman-Türk Bayrağı Karışımı

https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya'daki_T%C3%BCrkler#/media/File:Deutsch-T%C3%BCrkisch.jpg

Entegrasyon yabancı toplumun kültürü, dili, yaşam biçimi benimsenirken kendi öz kültürünü, dilini, yaşam biçimini terk etmek demek değildir. Entegrasyonun asimilasyona dönüşmesini önlemek için alınması gereken bazı önlemler vardır.

Şahin bu önemleri şöyle sıralamaktadır:

“-Yapılacak entegrasyon politikalarında, etnik kültürün ihmal edilmesinin başlangıçta asimilasyona, daha sonra ise gençlerin her iki kültürden de uzaklaşacağı marjinalleşmeye doğru gidiş sergileyeceği ve sorunlu bir gençliğin ortaya çıkmasına yol açabileceği unutulmayarak, entegrasyon için her iki kültürün de birlikteliğini sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

-Her iki kültürün de birlikteliğini sağlayacak politikalar içerisinde Türk göçmenler tarafından uygulanmaya yeniden geçirilmesi en çok beklenen politika çifte vatandaşlık hakkının yeniden tanınmasıdır.

-İki kültür arasındaki önyargıları kırmanın bir yolu olarak, okullarda öğretmenlerle Türk velilerin işbirliği ile Türk göçmenlerin çocuklarının okulda etnik kültürleri ile barışık olmalarını sağlayacak Türk kültürünü tanıttıcı kültürel ve sosyal faaliyetler düzenlenmelidir.

-Okullarda Türkçe dersinin kredili olarak verilmesi ile yeni kuşak çocuklar Türkçeyi unutmayacak ve belki de aileleri ile aralarındaki sorunları da azaltacak Türk kültürü ile bağlarını koruyacaktır. Çünkü Türkçeyi bilmek ve Türkçe okuyup yazabilmek, Türkçe eserler okumak, Türk basınına takip edebilmek Türk kültürünün devamlılığı ve zenginliği açısından önem arz etmektedir.

-Yapılan mülakatlarda yurt dışındaki Türklerin Türk televizyon kanallarını özellikle uydu aracılığı ile izledikleri ve bu programlarda kendilerine ve kendi sorunlarına da yer veren programların hazırlanmasını istedikleri öğrenilmiştir. TRT'nin bazı kanallarına özellikle Avrupa'daki Türkler konulu programlar yapıldığı, ancak bunların fazla detaya girmeyen ve turistik gezi amaçlı yapılmış programlar gibi algılandığını ifade etmişlerdir. Oysa onlar gündelik yaşamlarını, duygularını,

beklentilerini daha detaylı içeren yapımların olmasını istemektedirler. Hatta bu konuda dizi ve filmlerin de hazırlanması ile hem Türkiye'deki yakınlarının kendilerini daha iyi anlayabileceklerini hem de sürekli haberdar oldukları ve özlemle bağlı oldukları Türkiye'nin de onları izlemesi ile Türkiye'deki Türklerin de onlar için hissettikleri duygusal bağın güçleneceğini düşünmektedirler. ...” (Şahin, 2010: 126-127)

Kuşaktan kuşağa ilerlendikçe her iki kültüre de tam anlamıyla ait olmayan, iki ülkenin de kimliğine bürünemeyen nesiller türemiştir. Bu durum konuşmadan günlük hayata tüm yaşamı olumsuz etkileyen sıkıntılara sebep olmuştur. Türkçe konuşurken takıldığı yerde araya bir anda Almanca kelimeler serpiştiren ve tam tersi durumda da yine aynı yolu benimseyen kişiler ortaya çıkmıştır. Bu neslin üyeleri ev ve aile dışındaki hayatında Alman kültürünü yaşarken aile içinde öz kültürleri içinde yetişmektedir. Bu durum onların iki kimliği aynı anda taşımaya çalışmalarına ve çoğu zaman bocalamalarına sebep olmuştur.

Nüfus olarak en büyük yabancı topluluğu oluşturan Türk göçmenler dilleri, dinleri ve kültürel farklılıkları sebebiyle entegrasyondan uzaklaştırılmışlardır. Gerçeğe bakılacak olursa Almanya'daki Türkler yaşadıkları topluma uyum konusunda yabana atılmayacak ilerleme kaydetmiştir. Bir çok insan toplumu yasalarına ve normlarına uygun yaşamaya çalışmışlardır. Yalnızca Türklerden kaynaklı toplumsal rahatsızlıklar söz konusu değildir. Ünver'e göre kabul görenin dışındaki gerçek bir uyumun olduğudur ancak uyumsuzluk varsayımından yola çıkılarak ütopik boyutu yüksek olan bir entegrasyon anlayışında ısrar edilmiştir. Uyum ile erime (asimilasyon) birbirine karıştırılmıştır. Hem ısrarla uyum sorunu yaşadıkları ve uyum sağlamaları istenen Türkiye göçmenlerin geri dönecekleri inancı da devam ettirilmiştir. (Ünver, 2003: 201)

Kaya kadın-erkek göçmen sayısının zamanla eşitlendiğini vurgulamaktadır. Türk göçmenler içinde cinsiyetler oranına bakılacak olursa ilk dönem göçmenlerin (1961-1973) çoğunluğunun erkeklerden oluşmakta olduğunu bilmekteyiz. 1973 yılından itibaren ise aile birleşmeleri ve evlilik yoluyla Almanya'ya gelmenin yolunun açılmasıyla kadın-erkek göçmenler arasındaki oranda bir dengeleme meydana gelmiştir. Kadınlar aile birleştirme yoluyla Almanya'ya eşlerinin yanına göç etmişlerdir ve böylece Almanya'nın göçmen nüfusunun bir parçası haline

gelmişlerdir. Bugün neredeyse her Batı Avrupa ülkesinde kadın-erkek göçmen sayıları birbirine oldukça yakındır. (Kaya, 2008: 156-157)

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ EDEN KADINLAR VE PROBLEMLERİ

2.1. Göç Eden Kadın Profilleri

Kadını göç etmeye götüren farklı sebeplerin olabileceği gibi göç eden kadının göç ettiği yer de kadından kadına farklılık gösterebilir, zira hangi kesimden olursa olsun kadınlar da tıpkı erkekler gibi kimi zaman yaşadığı yerden ayrılma ihtiyacı duyan kimi zaman ise zoraki bir durumdan dolayı göç eden varlıklardır. Bu kadınlar sosyal statü ve eğitim düzeyi anlamında birbirlerinden farklılık gösterebilirler.

Özellikle yirminci yüzyılda hız kazanan küreselleşme ortamı ve teknolojinin gelişmesiyle insanların sınırlar ötesi seyahat etmesi daha olanaklı hale gelirken bu gelişmeler kısa süreli ve uzun süreli göçleri beraberinde getirdi. Kentte yaşayan kesimden kırsal kesimde yaşayan insanlara uzanan şehirlerarası olduğu kadar ülkelerarası hız kazanan bir göç trafiği başlamış oldu. Türkiye üzerinden dışarıya yaşanan göçü kadın nezdinde incelediğimizde göçün belli tarihlerden itibaren sirayet etmeye başladığı gözlenmektedir.

Abadan-Unat erkeklerin göç eden kadınlar üzerinden çalışma izni almak istediklerini şöyle dile getirmektedir:

“Bir kısım kadınlar için <<çok uzak diyarlara>> yapılan bu tür bir yolculuk başlangıçtan itibaren geçici bir görev, bir tür askerlik görevi nevinden bir uğraşı görünmüştü. Kadınları dışarı gönderen erkeklerin bu hususta ısrarlı davranmalarının başlıca nedeni Avrupa’daki yabancı işgücüne uygulanan yasal rejimin koşullarıdır. Hemen hemen tüm ikili anlaşmalar ailelerin birleşmesini garanti altına almak, ayrıca karı-kocadan birinin meşru istihdam ilişkisine kavuşması halinde diğerine de bir çalışma izninin verilmesini öngörmektedir.” (Abadan-Unat, 1991: 109)

Çalışmamızın gidişatı gereği göç eden kadını daha iyi analiz edebilmek adına ilk olarak kırsal kesimden göç eden kadınları inceleyip sonrasında kentten göç eden kadınlar incelenecektir. Bu inceleme sırasında kırsal kesimdeki kadının özellikleri ve kentteki kadının özellikleri ortaya konacaktır.

2.1.1. Kırsal Kesimden Göç Eden Kadın

Türkiye’de 1950’lerden itibaren baş gösteren gelişen teknolojik pazar için toprak ürünleri ve yeni yolların yapılmasıyla kolaylaşan ulaşım imkanı çok hızlı bir köylülükten kopmayı başlatmıştır. Abadan-Unat’a göre bu durum o dönemin köylüleri arasında tarım kaynaklı olmayan gelir kaynakları arayışlarına girmelerine yol açmıştır. (Abadan-Unat, 1991: 108)

Türkiye’deki kırsal kesim kadını genelde köy hayatında türlü işlerde çalışarak her gün uzun saatler mesai yapmaktadır. Sekiz saatlik bir sürede ise çocuklarla, misafirlerle ve çocuklarla ilgilenmekten arda kalan zamanlarda dinlenmeye vakit ayırmaktadırlar. Bu çalışma koşullara erkeklerde mevsimler ve yörelere göre değişiklikler gösterse de kadınlar için çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Kırsal kesim kadınının ülke ekonomisinde katkısı yadsınamayacak kadar fazladır. Aynı kadınlar ev hayatında ailesi ve akrabaları için de ücretsiz olarak çalışmaktadır. Kırsal kesim kadınları ülkedeki diğer tüm kadınlar gibi hukuk karşısında eşit haklara sahiptirler ancak eğitim düzeylerinin düşüklüğü hatta kimi yörelerde hiç olmaması onlara yaşadıkları köy kadar küçük bir dünya görüşü sağlamaktadır. Bu yüzden bu kadınlar çoğu zaman haklarından ve ekonomik bağımsızlıktan haberdar olmamalarından ötürü toplumsal hayatta erkekler tarafından bilinçli bir biçimde bastırılır ve ezilirler. Öyle ki onlar kimi ortamlarda ikinci sınıf vatandaş muamelesi görürler. (Arıkan, 1988: 3-4)

Kırsal alanda yaşayan kadınlar üretime aktif olarak katılım sağlarken, kalkınmanın imkanlarından yeteri düzeyde yarar sağlayamayıp az gelişmişlik ve yoksulluktan ortaya çıkan tüm dezavantajlardan dünya üzerinde en fazla etkilenen nüfus kitlesini oluşturmaktadırlar. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden uzak kalan ve çoğu zaman işsizlikle burun buruna gelen kırsal kesim kadınlarının durumları sıkça irdelenmekte ve incelenmektedir.

Kırsal kesimdeki kadının başlıca görevleri çocuk doğurmak ve neslin devamını sağlamaktır. Kadın çevresinden maddi ve manevi karşılık beklemeden evinde ve tarlasında çalıştığı kadar saygınlık görmektedir. Bunları yerine getirdiği

takdirde dahi kendini çoğu zaman ikinci sınıf vatandaş gibi hissetmeye her daim müsaittir. Arıkan'a göre kadın çalışma hayatına aktif olarak katılarak ailesinin geçimine katkıda bulunsa dahi içinde ve dışında alınan kararlarda daima fikri sorulmayan kişidir. Erkek karar alma konularında söz sahibi kişidir. Bundan dolayıdır ki kadının bağımlılığı babayla başlayıp kocasıyla devam edip erkek çocuklarıyla nihayetlenmektedir. Kadın toplumun gözünde manevi düzeyde erkeğe muhtaç kişidir. (Arıkan, 1988: 3)

Kırsal kesimde çalışan kadın sayısı, ödeme almadan çalıştıkları için çok olmasına rağmen ülkemizde tarım istihdamında ortaya çıkan azalmadan dolayı kadının da istihdamının giderek azalmasına sebep olmaktadır. Tarımda işsizlik ortamının sonucu olarak kadının tarım dışına çıkması veya göç etmesi de ona yeni iş imkanları sağlamaz. Asan, Can ve Fazlıoğlu'na göre kadının kırsal alan dışında istihdam edilme olasılığı düşüktür. Kadının yeni ortamdaki işgücüne katılma ihtimali düşüktür. İşgücüne dahil olan kadınlar ise genelde statüsü düşük, kalifiye olmayan işlerde sosyal sigortası olmadan çalışmaktadırlar. (Asan, Can, Fazlıoğlu, 8)

Şekil 2.1. Kırsalda Çalışan Kadınlar

<https://ayeglbekta.wordpress.com/2015/12/20/kirsal-alanda-yoksulluk-ve-kadin-ve-kirsal-alanda-kadinin-durumu/>

Nüfus kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru kaydıkça kırsal kesimlerdeki geniş akrabalık bağları kopmakta, iş ilişkileri bireyselleşmekte, eğitim ve diğer kamusal hizmetlerden faydalanma hususları önem arz etmektedir. Ancak kırsaldan

göç eden insanlar sıklıkla çok düşük ücretler karşılığı kayıt dışı alanlarda veya mevsimlik olarak çalışmakta ve bazı ailelerde çocuklar dahi aile bütçesine katkıda bulunmaları amacıyla çalıştırılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre kırsal kesimden göç eden ve yoksullukla mücadele eden ailelerde olumsuz koşullardan en çok etkilenen kişiler kadınlar ve çocuklardır. Asan, Can ve Fazlıoğlu'na göre hızlı bir süreci temsil eden kırsaldan kente göç süreci yeterli donanım ve mesleki yeterliliği bulunmayan kitlelerin kentlerden yığılmalarına yol açmaktadır. Hızlı göç hareketinin beraberinde getirdiği sorunlardan biri de farklı yörelerden göç eden insanların kentlerin aynı bölgelerinde yoğunlaşması hem kendi aralarında hem de dahil oldukları kentsel hayata uyum sorunları yaşanmasına sebep olmaktadır. (Asan, Can, Fazlıoğlu, 11)

Bağılantılı göç genelde kadınlarla ilişkilendirilen bir göç etme türüdür. Kadın göç etme kararını ailesinden ve eşinden bağımsız kendi isteğinden yola çıkarak almaz daha çok aile içindeki konumuna göre farklı bir çevreye geçiş yapmaktadır. Yalnızca Türkiye'de değil tüm dünya ülkelerinde kırsal alan kentsel alan arasında farklılıklar söz konusudur. Bu bağlamda Almanya'nın kırsalındaki kadınlar da istihdam konusunda desteğe ihtiyaç duymaktadır. Aynı kadınlar da iş haricinde evden ve aileden sorumlu kişi olarak görülmektedir. Almanya'nın bu bağlamda kırsal kesimdeki gelişimi sağlamak amacıyla hazırladığı farklı politikaları mevcuttur.

Esen kırsal kesimdeki kadın şöyle tanımlamaktadır:

“Kırsal kadınla ilgili olarak öncelikle şunu tespit etmek gerekir; kırsalda kadın dendiğinde sadece çiftçi veya tarımla uğraşan kadınlar anlaşılmamalıdır. Bu terim, kırsalda yaşayan tüm kadınları kapsamaktadır. Buna tarım dışında çalışan kadınlar da dahildir. Dolayısıyla AB sınırları içerisinde kırsalda yaşayan kadınların sayısı hiç de azımsanmayacak kadar yüksektir. Nüfusunun yarısının kırsal alanlarda yaşadığı düşünülürse, Almanya'da da bu politikalardan etkilenen kadınların sayısı aynı şekilde yüksektir.” (Esen, 2013: 118)

Köyden kente göç eden kadın özünde taşıdığı değerleri muhafaza ederek ve köylü kimliğini koruyarak kentsel yaşama uyum sağlamaya çalışmaktadır. Ancak kadının eğitimsizliği ona köy-kent geçişinde uyum konusunda bocalamayı beraberinde getirmektedir. Gülçubuk ve Yasan'a göre üzerinde taşıdığı kimliği, değerleri ve sosyal yaşamı kentteki kadınınkinden farklı olduğu için kentle

arasındaki uçurum daha da açılmakta ve göç eden kadın içine kapanmaktadır.
(Gülçubuk, Yasan, 2010: 6)

Köyde ücretsiz iş gücü olarak boy gösteren kadın ailesine veya kocasına bağlı olarak kent hayatına göç ettiğinde çoğu zaman eğitimsiz olmasından hatta okuryazar dahi olmamasından dolayı iş hayatının dışında kalır ve mecbur olarak kentlerdeki örgütsüz ve düşük ücretli, fazla beceri gerektirmeyen işlerde çalışmaya başlamaktadır. Bir başka ihtimal ise hiç bir işte çalışmayıp ev hanımı olarak hayatına devam etmesidir. Böylece eğitimsiz veya az eğitimsiz olması ona iş hayatından kopuk bir yaşam sunmaktadır. Arıkan çalışmasında bu durumun sonuçlarına yer vermektedir. Arıkan'a göre bu durum kırsal kesimdeki tarımsal işgücünün kentte tarım dışı işgücüne dönüştürülememesinden ileri gelmektedir. Kadının iş hayatından kopuk olması maddi imkansızlığın dışında sosyal güvenceden de mahrum kalmasına yol açmaktadır. (Arıkan, 1988: 5-6)

Kent hayatına göç eden kadın yeterince istihdam imkanı bulamaz, bulsa dahi genelde emeğinin tam karşılığını alamaz.

“Göç ve kadın konusunda genel bir değerlendirme yapılacak olunursa; kırdaki ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan aradığını bulamayan ve kente göç etme durumunda kalan nüfus açısından kentlerde pek de olumlu ortamlar oluşmamaktadır. Ekonomik açıdan zayıf, nitelik açısından yetersiz olan bu nüfus kentlerde marjinal işlerde düşük ücret ve sosyal güvenlik yoksun çalışmaktadır. Kente göç ile bu nüfus kentlerde işgücü arzını artırmakta, bu ise hem emek çatışmasına, hem ücretlerin düşmesine, hem kayıt dışılığa ve hem de kentteki işgücü açısından tehdit oluşturmaktadır.” (Gülçubuk, Yasan, 2010: 7)

Şafak kırsaldaki ve kentteki kadını iş gücüne katılım açısından şöyle değerlendirmektedir:

“Kente göç eden kadının kırsalda ücrete tabi tutulmayan emeği kentsel işgücü piyasasında ücretli emek konumuna gelmiştir. Çalışmayanlar ise tarımsal alandaki işgücü statüsünü yitirerek ‘ev kadınlığı’ statüsü elde etmektedir. Kentte kadının işgücüne katılımı düşük, işsizlik oranı yüksekken; kırsaldaki kadının işgücüne katılımı daha yüksek ve haliyle işsizlik oranı da düşük görünmektedir.” (Şafak,2008: 29)

Göç hareketinin bir parçası haline gelen kırsal kadınların bir çoğu okur yazar olmamakla birlikte kent tipi yaşam tecrübesi olmayan, sosyal ilişkilerinde kan bağı ve komşuluğa dayalı bir dayanışma biçimini tercih eden kadınlardı. Onlar göç

ettikleri yere Anadolu’da yaşadıkları toplumun geleneksel değerler sistemini beraberinde götürmüşlerdir. Bu geleneksel sistemi yeni çevrelerinde uygun biçimde yaşamaya devam etmişlerdir. Şahin’e göre onlar geleneksel yaşam şekillerini belli çerçevelerde devam ettirmişlerdir. (Şahin, 2009: 2069)

Kırsal alanlarda sosyo-ekonomik durumun oldukça zayıf olması, hızlı kentleşme, sanayileşme ve güven arayışı, sosyal yapıda ortaya çıkan değişiklikler kırsaldaki iş gücünü kentlere göç etmeye mahkum bırakırken, Türkiye içindeki kentlerde aradığını bulamayan insanlar bu sefer de dış göçe yönelmeye başlamışlardır. Şafak’a göre dış göç haliyle ekonomik düzeyi düşük olan ülkelerden ekonomisi daha iyi olan ülkelere doğru yapılmıştır. Avrupa ülkeleri ve Amerika en çok tercih edilen ülkeler olmuştur. (Sefer, 2013: 612)

Kırmızı göç edenlerin yaşadığı özlem duygusuna vurgu yapmaktadır.

“Göç olgusu Türk kadınına yabancı bir kavram değildir. Yurt dışına göç etmeden önce köyden kente göç etmeyi deneyimlemiştir. Köyden kente yerleşmek başlıca bir vedalaşmanın ve ayrılığın hikayesidir. Eskişehir’de bulunan bir heykelin üzerinde “Köyümüze dönelim artık!” yazmaktadır. Heykel dönemin masum köylüsüne ayna tutarken o insanın köyüne ne denli özlem duyduğunu hatırlatmaktadır. Sirkeci’den eski trenlerle yola çıkan Türklerin yüzlerine yeniye ve dolayısıyla bilinmezliğe giden yolun heyecanı ve ayrılığın hüznü yerleşmiştir. Bu grubun içinde azınlıkta bile olsa kadınlar da yer almıştır.” (Kırmızı, 2016: 2)

Türkiye içinde kırsaldan kente göç eden kadınların haricinde bir de yurtdışına göç eden kırsal kadınlar vardır. Bizim işlediğimiz Almanya’ya göç olgusu ışığında Almanya’ya göç eden kırsal kadınlardan bahsedeceğiz. Bahsi geçen kadınlar 1974 yılında Almanya’da yasal hale getirilen aile birleştirmesi yoluyla Almanya’ya eşlerinin ve ailelerinin yanlarına göç eden kadınlardır. Bu kadınların durumları Almanya’da da Türkiye’de olduğundan farksızdır.

Almanya’ya ilk gelen kadın göçmen grubunun bir kısmı ülkemizin kırsal kesimini yansıtan geleneksel bir yapıya sahip olan bireylerden oluşmaktaydı. Kadınlar kırsal kimliklerinin onlara kattığı görüntüden dolayı erkeğe nazaran daha düşük bir statüde görülmekteydiler. Nitekim kabul gören kültürel aile konumlandırılması içinde kadın erkeğin yön verdiği ve kontrol ettiği bir kişi konumundadır ve kadın ile erkeği keskin çizgilerle birbirlerinden ayıran eşitsiz bir

ilişki söz konusudur. Altuntaş'a göre zaten erkeğe çokça bağımlı bir hayat tarzı olarak benimsetilen kadın gurbette erkeğe daha da bağımlı hale gelmiştir ve erkek bu dönemde kadının dış dünyayla bağlantı kurmasında en etkin araç olmuştur. Kadın gurbette ilk nesil göçmen grubuna dahil olmanın tüm dezavantajlarının gölgesinde yabancı bir ülkede sınırlı bir hayat çerçevesinde yaşamak zorunda kalmıştır. (Altuntaş, 2010: 8)

Evlilik yoluyla Almanya'ya gelen kadınlara "ithal gelin" yakıştırması yapılmıştır. Bu tür evlilikler Almanya'da yerleşik olarak yaşayan Türk kökenli bir göçmenin Türkiye'den bir kişiyle hayatını birleştirmesiyle gerçekleşmektedir. Bu gibi evlilikler daha çok muhafazakar kesim ailelerde meydana gelirken Türkiye'den getirilen gelinlerin dünyaya getirecekleri çocukları kendi kültürlerine ve geleneklerine bağlı yetiştirmesi öngörülmüştür. Kültürü ve gelenekleri koruma görevi üstlenen bu evlilikler bir yandan da göçün sürdürülmesi işlevi görmüştür. Silkin'e göre bu amaçla tercih edilen ve Türkiye'nin kırsalından Almanya'nın kent hayatının içine sokulan kadının en önemli sorunu yalnızlaşmadır. Erkekler onları kendilerine bağımlı tutmaya çalışırken kadını toplumun dışına itmişlerdir. Kadının dil öğrenmesi üzerinden gerçekleştireceği topluma uyumu erkeğin ve ailesinin baskıcı kültürel tutumu sebebiyle gerçekleşmeme ihtimali barındırmaktadır. Çoğu kez kadının uyum sürecinin olumlu gelişimin engel olunmaktadır. (Silkin, 2010: 43)

Aile birleşimi vasıtasıyla Almanya'ya gelen ve hemen hemen tamamı ücretli işlerde çalışan kadınların aile içi cinsiyet rolleri daha keskin çizgilerle çizilmiştir. Almanya'da istihdam edilen erkek ya da kadın işçiler eşlerini ve çocuklarını Almanya'ya getirdiklerinde o zamana kadar ikamet ettikleri yurtlardan toplu yaşam alanlarından ayrılarak bir ev kiralayıp göçmen aile düzeni inşa etmektedirler. Bu aile düzenine akrabalık ve güçlü komşuluk ilişkileri dahil olmaktadır. Fazlasıyla içe kapalı bir yaşam şekline bürünen kadına bu düzenle birlikte varabileceği sınırları çizilmiş olmaktadır. Mümkün oldukça tüm geleneksel aile içi görevlerini yerine getiren kadın, düzenin göz hapsinde baskı altında tutulmaktadır. Kurtuluş'a göre hem evdeki ve aile içindeki görevlerini yerine getiren kadın bir yandan da çalışmak zorunda hissetmektedir. Çalışma hayatında ihtiyaç duyduğu sosyal dayanışmadan da

mahrumdur. Birbirlerinin çocuklarına bakmak ve bir hastalık durumunda birbirlerinin yerine işe gitmek de kadınların mevcut cinsiyet rollerini noksansız bir şekilde yerine getirmek amacıyla sürdürdükleri bir dayanışma şeklidir.⁷ (Kurtuluş, 2014)

Türkiye kırsalında komşuluk ilişkileri vesilesiyle bir nebze sosyal hayata katılan kadın Almanya'ya geldiğinde komşuluk ilişkilerinde de kısıtlanmaya maruz kaldığında yalnız duygusuyla baş başa kalmaktadır. Özyurt Kılınç'a göre dış mekanın tamamen erkeğe ait olması, erkeğin yabancı memlekette sokaklarda sosyalleşmesine yardımcı olurken kadının dış mekandan da soyutlanmasına yol açmaktadır. Erkek dayanışması, erkeğin yalnızlık duygusundan uzak sorunlarını paylaşabileceği bir arkadaş ortamına sahip olduğunun göstergesidir. (Özyurt Kılınç, 2014: 51)

2.1.2. Şehirden Göç Eden Kadın

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren dış ülkelere göç etmeye başlayan Türk insanı, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden hareketle göç olayına katılmışlardır. Göç edenlerin bir kısmını da kadınlar oluştuyordu ve kadınların kimisi kırsaldan göç ederken kimisi ise kentten Avrupa'nın farklı ülkelerine göç etmişlerdir. Öztan'a göre bu kadınların büyük çoğunluğu eşleri veya ailelerini takiben Almanya'ya göç ederken, bir kısmı göçmen işçi statüsüyle eşlerinden ve ailelerinden bağımsız olarak Almanya'ya göç etmiştir. Almanya'nın bazı bölgelerinde örnek vermek gerekirse Berlin'de 1973 tarihinde Türkiye kökenli göçmenler içinde kadın işçilerin oranı % 40'dı. Hollanda'ya giden kadınların çoğunluğu kırsal alanlardan gelen vasıfsız işçilerden oluşmaktayken Almanya'ya ilk göç eden kadınlar arasında çok sayıda kent kökenli kadınlar da bulunmaktaydı. Dolayısıyla Almanya'ya ilk göç eden kadınlar arasında daha vasıflı işçiler mevcuttu. (Öztan, 2010: 35)

Kırsaldan olsun şehirden olsun erkek ve kadınlar yabancı bir çevreye veya yabancı oldukları bir ülkeye yerleştiklerinde oraya uyum sağlamak konusunda sorun

⁷<https://www.migrantinnen.net/goecmen-kadinlarin-iscilesme-suereclerinde-isin-niteligine-bagli-gueclenme-bicimleri-uezerine-duesuenmek-1/>

yaşayabilirler. Kırsal kadın kentten göç eden kadına nazaran her halükarda daha dezavantajlı konumdadır, çünkü kentten göç eden kadın kentte yaşamının gerekliliklerini yerine getirme yetisine sahiptir. Kentin yaşamına ve sosyo-kültürel yapısına daha alışıktır. O Almanya gibi yabancı bir ülkenin herhangi bir kentine göç etmeden önce kentsel hayatı Türkiye’de deneyimleme fırsatına sahip olmuştur. Daha sosyaldır ve dış dünyayla iletişimi daha kuvvetlidir. Kendisini, kültürüyle uyuşmayan bir kültürün içinde bulan göçmen kişi karşı kültürün etkisiyle bocalayabilmektedir. Bu kapsamda kültürel şok kuramı, yabancı bir bölgede yaşamının psikolojik sağlık üzerinde yarattığı etkiyi açıklayan başka bir kuramdır. Bu kuram çerçevesinde, kültürel farklar bireylerin uyum sağlamalarında güçlük yaratmaktadır.

Şahin kırsaldan göç eden kişinin yaşadığı bunalımın kentten göç eden kişiye göre daha ağır olduğunu ifade etmektedir.

“Göçten hemen sonra şokun daha büyük olduğunu ve göçmenler geldikleri toplumun kültürüne alışıkça ruh hastalıklarının da azalacağını savunan bu görüş, göçmenlerdeki sağlık sorunlarının oluşmasında yer değiştirme faktöründen çok kişinin ailesinden ve kültüründen ayrılmasının rol oynadığı ileri sürmektedir. Fresse’ye göre, kırsal kesimden gelen göçmenler, kentlerden gelen göçmenlere oranla daha fazla kültürel şoku yaşamaktadır.” (Şahin, 2001: 62)

2.2. Kadının Entegrasyon Sorunu

Entegrasyon kelimesinin karşılığı Türk Dil Kurumu internet sitesinin güncel sözcükler sözlüğünde ‘uyum’ olarak verilmiştir.⁸ Entegrasyon kelimesi Latince *integratio* (yenilenme) kelimesinden gelmektedir ve sosyolojideki karşılığı inşa etmektir.⁹

Haksever çalışmasında entegrasyonun tek yönlü olmasının mümkün olmadığını altını çizmektedir.

“Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç terimleri sözlüğünde entegrasyon kelimesi, göçmenleri hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul eden süreç olarak ifade eder. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler, ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur denilmektedir. Alman kaynaklarda entegrasyon çok kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Buna karşılık yerli kaynak veya araştırmacılar konuya Avrupa’daki Türkler ışığında yaklaşmışlardır. Bu bağlamda sergilenen

⁸http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58275c5ae93280.30252494

⁹[https://de.wikipedia.org/wiki/Integration_\(Soziologie\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Integration_(Soziologie))

yaklaşımlar sonucu uyumun ağırlıklı olarak vatandaşlarımız ekseninde bakış açısı görülmektedir.”
(Haksever, 2014: 21)

Misafir işçi olarak Avrupa’ya göç eden bir çok Türkiye kökenli göçmen, yıllar içinde Türkiye’ye geri dönüşün gittikçe uzaklaştığını fark etmişlerdir. Avrupa ülkelerinin işçi alımını durdurmalarıyla birlikte zaten Avrupa’da olan göçmenler Avrupalı olma konusunda daha önemli adımlar atmaya başlamışlardır. Almanya uzun yıllar göçmen işçilerini geçici işçi statüsünde değerlendirmiş ve onların yaşadıkları ülkede çoktan yerleşik hayata geçtiklerini görmezden gelmiştir. Türk göçmenler Almanya’nın seyrettiği önemsenmeyen uyum politikalarından dolayı bu süreçte oldukça zorlanmışlardır. Kaya’ya göre anavatana dönme planlarının ertelenmesiyle birlikte aileleri yanlarına alma süreci başlamış ve ailelerin gelmesiyle birlikte Almanya’da kalma durumları böylece kesinleşmiştir. Onların ülkelerine dönmeyeceklerinin farkına varan Avrupa ülkeleri ise göçmenlerin entegrasyonu yolunda daha anlamlı politikalar izlemeye başlamışlardır. (Kaya, 2008: 150)

Özellikle 1970’lerden itibaren Türkiye kökenli göçmenler konusunda en çok üzerine politikalar üretilen mesele entegrasyon meselesi olmuştur. Entegrasyon denilince tek taraflı olarak düşünülmüş olup hep işçi göçmenlerin Almanya’ya uyumu tartışmaya açılırken Bozdağ’a göre 1980’lerden itibaren uyum meselesinin tek taraflı düşünülmemeyeceği ve toplumsal boyutta değerlendirilmesi gerektiği görüşü kabul görmeye başlamıştır. (Bozdağ, 2015: 149)

Şahin’e göre Almanya’da göçmen Türk toplumunda özellikle birinci ve ikinci kuşaklarda Türk kültürünü devam ettirme konusunda ısrar saptanırken, Türk kültürünü sürdürme ihtiyacının erkeklerden kadınlara doğru arttığı gözlenmektedir. Ancak Türk kültürünü devam ettirme düzeyi, eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Aynı şekilde ikinci kuşaktan sonraki kuşaklara doğru da Türk kültürünü devam ettirme düzeyi düşmüştür. (Şahin, 2010: 120)

Almanya’ya yapılan göçlerde genelde bağlı göç içinde değerlendirilen kadının bağımsız göçü olayı ihmal edilmiştir. Çoğu çalışmada kadının göçü sekonder göç ve birine bağlı yapılan göç şeklinde tanımlanmaktadır. Klasik göç şemalarında

erkeğe bağımlı olarak sunulan kadınlar göç ettikleri ülkede yerleşme ve topluluk hizmetlerinin örgütlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Öztan'a göre onlar sosyal hizmet alanlarının oluşumunda ve içinde yaşadıkları toplumla kurulan sosyal bağlar yoluyla göçün sürdürülmesinde ve entegrasyon süreçlerinde pay sahibi kişilerdir. (Öztan, 2010: 33) Ancak kadın entegrasyon konusunda göçmen gruplar içinde göç ettikleri yerin toplumsal değerleriyle, diliyle ve kültürüyle uyum kurmakta zorluk çeken bir grubu temsil etmektedir. Kadınların Almanya'da yaşadıkları uyum sorunları içinde toplumsal ve kültürel farklardan ortaya çıkan sorunların yanı sıra dil sorunsalı yer almaktadır. Çalışmamızda bu sorunlar iki alt başlıkta incelenecektir.

2.2.1. Toplumsal ve Kültürel Farklardan Ortaya Çıkan Sorunlar

Kültür kelimesi Latince kökenli olup toprağı işlemek anlamını taşımaktadır. Kültür kelimesi zamanla farklı anlamlar kazanmış ve kapsam alanı genişlemiştir. Kültür bir toplumun sanatını, bilgisini, ahlak kurallarını, hukukunu, örfünü ve adetini kapsayan kavramlar bütünüdür. Bunların yanı sıra toplumların zaman içinde kazandığı yetiler ve alışkanlıklar da kültür kapsamına girmektedir. Bir toplumun yaşadığı çevrede yukarıda sayılan özellikleri devam ettirmesi kültürünü yaşattığı anlamını taşır. Bu sebeplerden dolayı Zengin'e göre farklı bir kültürün yaşandığı çevrede göçmen bir topluluğun kendine has özelliklerini ne kadar koruyabildiği ve diğer kültürle etkileşime girip girmediği sıkça üzerine düşünülen bir meseleyi oluşturmaktadır. (Zengin, 2016: 34-35)

Kalaycıoğlu, Çelik ve Beşpınar'a göre göç edilen ülkede ortaya çıkan kültürel etkileşimin yarattığı etki, göç alan ve göç veren ülkelerin tamamında yankı bulmaktadır. Nitekim göç olgusunda sistem, göç edilen ülkede ortaya çıkan entegrasyon, eğitim, işsizlik gibi problemler nesiller arası çatışmalara yönelmektedir. Bilindiği üzere uluslararası gerçekleşen göçlerde yalnızca göç alan ülkeler değil göç veren ülkelerde de toplumsal, ekonomik ve kültürel farklılaşmalara yol açmaktadır. (Kalaycıoğlu, Çelik, Beşpınar, 2010: 128)

Zengin göçün iki taraflı etkilerine değinmektedir.

“Bir ÷lkedeki milli kimlik, dil ve k÷lt÷r÷n kendi i÷erisinde bir uyum teşkil ettiği d÷ř÷n÷ld÷ę÷nde, g÷ç unsuru hem yerliler hem de g÷ç eden millet i÷in bir kimlik ve k÷lt÷r çatışmasını da beraberinde getirir. Bir yandan g÷ç eden insanlarda memleket, bilindik ÷evre ve k÷lt÷r kaybı s÷z konusuyken, diğer yandan yerlilerin kendilerine özg÷ yerleşmiş yaşam bi÷imini değiştirmeleri gerekmektedir.” (Zengin, 2016: 32)

G÷çmenler kendi k÷lt÷rlerini kendi anavatanlarındaki kadar öz÷ne yakın yaşayamasalar da geldikleri ÷lkede imkanlar dahilinde devam ettirmeye çalışırlar. Bu da geldikleri ÷lkedeki yerli k÷lt÷rle kendi k÷lt÷rlerinin kimi zaman çatışması, kimi zaman uyum sağlaması durumlarını yaratmaktadır. Almanya örneğinden yola çıkacak olursak Almanların bu konuda g÷çmen k÷lt÷rlerine karşı pek de ılımlı olmadıkları gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Almanlar, çok k÷lt÷rl÷l÷ę÷n onları özlerine yabancılaştırdığını öne sürm÷şlerdir. Bu sebepten dolayı da Almanlar ve Türkler aynı coğrafi bölgeyi paylaşmalarına rağmen aynı sosyal ÷evreyi paylaşmaktan geri durmuşlardır. Zengin’e göre Almanya’da birinci kuşak Türklerle yaşanan durum bu gerçeğin bir yansımasıdır. Ancak ikinci kuşak Türklerle birlikte değişim başlamıştır. İkinci kuşakta değişimin sebebi onların çoğunlukla Almanya doğumlu olmalarıdır. İkinci kuşak Almanya’da yetişmesinden dolayı sosyalleşme ve k÷lt÷rlenme süreçlerini Almanya’da yaşarken birinci kuşak Türk g÷çmenlerin yaşam tarzı ve beğenileri Türkiye ortamında olmuştur. Onların kimlikleri geldikleri yere göre şekillenmiş olmasından dolayı değiştirilmesi güç olmuştur. İkinci kuşak g÷çmenler ise ailelerinin onlara sunduğu aidiyet duygusuyla geldikleri ÷lkeye kendi özlerinde bir bağlılık oluşturmuşlardır. Bu kuşak ÷evresindeki farklı kimliklerden de etkilenererek dışarda kendisine daha karmaşa bir k÷lt÷r oluşturmuşlardır ve bunun neticesinde ÷lke sınırlarından aşan çok k÷lt÷rl÷ bir ortam yaratılmışlardır. (Zengin, 2016: 32-33)

Prof. Dr. Onur Bilge Kula’ya göre Türk kökenli g÷çmenlerin k÷lt÷rel yaşamındaki tespit edilen iki belirgin unsur şöyledir:

- “Birinci eğilim, Türkiye’de edinilen geleneksel k÷lt÷r anlayışı mutlaklaştırılmaktadır. Bu durum, g÷çmenlerin k÷lt÷rel gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu duruma ek olarak g÷çmenlerin

Federal Almanya’da edindikleri olumsuz deneyimlerden dolayı, bir kısım Türk göçmen milliyetçi ve kökten dinci eğilimlere açık hale gelmektedir.

- İkinci eğilim ise, hem Türk kültürünün hem de karşılaştığı diğer kültürlerin gelecek yönelimli ve gelişmeye açık öğelerini alıp, yaşadığı çok-kültürlü toplumun gereklilikleri ile baş edebileceği bir kültürel birleşime gitme eğilimidir. Bu eğilim, bütün çalışanların, toplumsal bilinç gelişiminin gerekliliklerini karşıladığı, toplumsal ve politik özgürleşime katkı yaptığı için, “kültürel yenilik” anlamında bireysel ve toplumsal kültürel gelişimin örneği olarak görülebilir.” (Kula, 2012: 173)

Türk kadınları hem kendi anavatanlarında yerel kimliğinden hem de Almanya’da göçmen kimliğinden dolayı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Çelik’e göre onlar kültürel ve toplumsal nedenlerden aile içinde ve ev dışındaki hayatında belli konumlara itilmektedir. Bu bağlamda Almanya’daki kadının durumu gelişmişlik ve statü açısından Türkiye’deki kadına nazaran daha avantajlı gibi görünse de geleneksel yapıda kadın her yerde kadındır. Geleneksel kalabalık aile yapısı jenerasyonlar içinde yerini daha küçük ailelere bıraksa da göçmen kadınlar yurtdışında yaşamının zorluklarıyla yüzleşmişlerdir. (Çelik, 2008: 126)

Almanya’ya aile birleşimi ve ya evlilik yoluyla göç eden ilk nesil göçmen kadınlar, büyük ölçüde Türkiye’nin kırsalını yansıtmaktadırlar. Onlar geleneksel yapının temsilcisiydiler. Yılmaz ve Şekerci’ye göre kadınlar Alman toplumunda ve kendi ailelerinde erkeğe göre ikincil bir konumdadır. Türk aile yapısında kadın, ailenin parçası olarak erkeklerin egemenliği altında ve onların kontrolünde ve eşitliğin var olmadığı bir konumdadır. Geleneksel yapı içinde Türk kadının göç ettiği Almanya’da erkeğe olan bağımlılığı artmış ve eşi kadının dış dünyayla arasında adeta bir aracı görevi görmüştür. Almanya’ya göç eden bu kadınlar kültürel yapının içinde toplumun üzerine yüklediği rollerin gölgesinde kurallarını ve hatta dilini bilmediği bir sosyal ortamda, kendine sınırlı ve yeni bir hayat inşa etmek mecburiyetinde kalmıştır. Aynı şekilde ilk kuşak kız çocukları da baskıya maruz kalmışlardır. (Yılmaz ve Şekerci, 2016: 58)

Göçmen kadınlar üzerlerine yapılan çalışmalarda ve araştırmalarda kurban olarak anlatılan bir kadın görülmektedir. Kadınların koşulları çoğu zaman kötü gösterilmektedir. Kadınların birlikte geldikleri toplum tarafından gelenekleri devam ettirmesi bu anlamda gelenekleri gelecek kuşaklara aktarmakla görevlendirilmesi kadınların ev sahibi toplumla kuracağı ilişkilerde kısıtlanmaya gitmesi gerektiği

anlamı taşımaktadır. Göç sebebiyle kadınların hareket özgürlükleri kısıtlanmakta ve iş gücüne katılımları zorlaştırılmaktadır. Bu durum kadını “ev kadını” görevini üstlenmesine sebebiyet vermiştir. Kadın “ev hanımı” rolünü benimsemek zorunda bırakılmıştır. Göçmen kadınlara atfedilen rollerin bir bölümünü ev hanımlığı oluştururken bir bölümünü de iyi bir eş olmak oluşturmaktadır. Çakmak’a göre yabancı ülkedeki çalışma koşullarına; çalışma saatleri ve çalışma biçimlerine, ayak uydurmaya çalışan erkekler gündelik yaşamdaki kontrolün kendi ellerinde olmamasından dolayı ihmal edilmiş hissetmekte ve toplumsal yaşamda sağlayamadıkları kontrolü kadınların davranışlarını ve cinselliklerini kontrol ederek tatmin olmaktadır. Erkekler içinde bulundukları zor yaşam koşullarında ayakta kalabilmek adına, ataerkil cinsiyet rollerini kadının üzerinden yeniden ortaya koymakta ve sağlamlaştırmaktadırlar. (Çakmak, 2010: 54)

Kadınlar ataerkil toplum anlayışının içinde erkeğin tercih ettiği yolda yürümüştür. Toplumdaki yerleri itibariyle erkeğe bağlı yaşayan kadınlar erkeğin Alman kültürünü benimsediği kadar benimsemişlerdir, reddettiği kadar reddetmişlerdir. Aile birleşimleri, kadınların yaşamına negatif yönde etki eden bir faktör olduğu gibi aile kurumunu da büyük oranda sarsmıştır. Özyurt Kılınç’a göre Almanya’da erkekler önceden tecrübe etmedikleri bir hayat tarzıyla buluşup yeni bakış açıları edindiler veya kendi kültürlerini kaybetmemek adına daha fazla muhafazakarlaşmaya başladılar. Bu bağlamda erkeklerin iki farklı yöne evrilmesi, kadınların hayatında bir farklılık yaratmamıştır. (Özyurt Kılınç, 2014: 53)

Çakmak’a göre kadın aile içinde geleneksel yapıyı yaşatan güç olarak algılanmaktadır.

“Kadınlar etnik veya milli grupların kültürel ve ideolojik geleneklerini öğreten anneler olmanın yanı sıra daha güçlü bir biçimde, bu grupların sembolik tasvirini inşa ederler. Söz konusu olan göçmen kadın olduğunda ise bu sembolik tasvir iki taraflı kurulmaktadır. Kadınlar bir yandan ev sahibi toplum için göçmenlerin değer ve davranışlarını daha önemlisi onların geri kalmışlıklarının ve değişim ihtiyaçlarının bir göstergesi olarak kurgulanmaktayken, kendi aileleri tarafından da gelenekleri ve özgün kültürlerini temsil eden, dolayısıyla istenmeyen bir biçimde gelişen modernizasyon sürecine karşı engel olabilecek tek güç olarak algılanmaktadır.” (Çakmak, 2010: 54)

Kadınlar Almanya’da kültürel olarak kök salamadıklarından, yetiştirdikleri çocuklarının da Almanya’da karşılaştıkları sorunlar karşısında savunmasız kalmaktadırlar. Kadınların iki baskın kültür; Alman modernitesi ve Türkiye’nin kültürü arasında sendeleyişleri, onlara hayata daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Bu iki kültürün oluşturduğu baskı kadını ezmektedir. Özyurt Kılınç’a göre anadil be Alman diline hakim olmamaları sebebiyle kendilerini rahatça ifade edememeleri onları kalifiye olmayan iş gücü olmaya mecbur bırakırken, kayıt dışı istihdam ve asosyal bir yaşama sürüklenmişlerdir. Toplumun çeşitli önyargılarıyla dışlamakta olduğu bu kadınlar göçmen olmaları sebebiyle öteki, kadın olmaları sebebiyle de kendi toplumları içinde de ötekileştirilmişlerdir. Kadınlar kendi ayakları üzerinde durmaya çalıştıklarında ve moderniteye göz kırptıklarında, erkekleri tarafından Alman kültürüne doğru bir yol izlemekle itham edilmişlerdir. (Özyurt Kılınç, 2014: 57)

Türk göçmen kadınlar Almanya’da genellikle toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillenmiş mesleklerde çalışmış ve çalıştırılmışlardır. Kadına uygun düşebilecek işlerde istihdam edilmişlerdir. Çakmak’a göre Almanya’da yoğun çaba gerektiren vasıfsız işlerde istihdam edilmek Türkiye’de kırsaldan şehirle göç eden kadın için müspet olarak algılanmıştır. Almanya’ya göç eden kadınların istihdamına imkan yaratan faktörün, ekonomik ihtiyaçtan ziyade orada her türlü işte çalışmanın toplum tarafından normal karşılanması olduğu söylenebilir. (Çakmak, 2010: 60)

Almanya’nın entegrasyon politikaları her ne kadar eleştirilse de kadınlar baz alındığında durum değişmektedir. Zira kadınlar kendi bağımsızlıkları açısından düşünüldüğünde Almanya’nın kadın ve erkeğe eşit haklar sunan imkanlarını olumlu karşılamaktadırlar. Ancak bu imkanlar pratikte sağlandığında yine aynı kadınlar kendi özleriyle çelişen durumlardan ötürü kimlik bunalımı yaşarlar. Bu durum kadınları mücadele alanlarından geri çekmektedir. Özyurt Kılınç’a göre kadınların eşitlik adına attıkları her adımda kendi kültürlerine bir ihanet olarak algılanmaktadır. Kadının özünden kopamaması, kopmasına izin verilmemesi buna karşılık yaşadığı toplumun kadınları gibi bağımsızlığını kazanmak istemesi, kendilerini ne Türkiyeli ne de Almanyalı hissetmelerine neden olmaktadır. Kadınlar aidiyet duygusu olmadan

yaşadıkları dünyalarında sahipsiz, sahipsiz oldukları kadar da çaresizdirler. (Özyurt Kılınç, 2014: 57)

Kula ataerkil ve geleneksel toplum anlayışının getirdiği tüm baskılara rağmen ekonomik özgürlüğünü yavaş yavaş elde eden kadınların boşanma durumlarında artış yaşandığını ifade etmektedir. Türk göçmenler arasında evli kadınların sayısı 1972'den 1980 yılına kadar geçen sürede % 4 oranında azalmıştır. Türk işçi kadın içinde bulunduğu yeni dünyanın koşullarını değerlendirirken bu durum aile bağlarının zayıflamasına sebep olmuştur. Boşanan kadın sayısı da giderek artmıştır. Ancak boşanan kadının yaşam şartları her daim daha iyi olmamıştır. Ortaya çıkan bu durum bir yandan kadının bağımsızlığını ve özgürlüğünü kazandığı şeklinde yorumlanırken bir yandan güçlüklerle tek başına baş etmeyi henüz öğrenmemiş kadının hezimetli söz konusudur. Eskiye sıkı sıkıya bağlı erkekler, boşanan kadınları toplum nezdinde aşağılayarak onları zor duruma düşürmektedirler. (Kula, 2012: 163)

Özyurt Kılınç'a göre erkekler kadının bağımsızlığını kazanmasından korkmaktadır bu yüzden kadınların Almanya'daki normlara uyum sağlaması onlar için sorun teşkil etmektedir. Durum o kadar rahatsızlık vericidir ki, Almanya'da yetişen kuşaklar Türkiye'den "gelin almaya" yönelmişlerdir. Memlekette yaşayan biriyle evlilik bağı kurmak memleketle olan bağların sürdürülmesinin yanı sıra geleneklerin ve namusun da korunmasını sağlamaktadır. Ailenin namusunun zarar görmesi de göç edilen ülkenin asimilasyon stratejilerine yenilme anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle namus Türk kültürünü ve geleneksel yapısını asimilasyona karşı koruyan ve kültürlerini Almanlarınkinden farklı kılan bir olgu olarak kabul edilmektedir. (Özyurt Kılınç, 2014: 54)

Onur Bilge Kula kadının boşanma sebeplerini araştırmasında Berlin Başkonsolosluğu verilerine göre şöyle sıralamıştır:

- "Anne babaların çoğu, çocukları Alman karşı cinsle ilişki kurmasın diye, onları küçük yaşta (17/ 18 yaşlarında) evlendirilmektedir
- Eşler birbirlerini tanımdan evlenmektedir
- Evli eşlerden erkeğin anne babası, çocukların ailenin ortak mal edinimi boyutunda görevlerini yerine getirmesini beklemektedir. Bu durum evli çiftlerin yaşamını güçleştirmektedir

- Çok sayıdaki Türk anne baba, evlenen (erkek) çocuğuyla ya aynı evde ya da aynı binada oturmak istemektedir. Bu durum, çoğu genç çift için bir tür baskı oluşturmaktadır.” (Kula, 2012: 163-164)

Evlilik hususunda hem göçmen aileler içinde, hem de göçmen aileler Alman ailelere kıyaslandığında farklılıklar tespit edilmektedir. Bertram ve Spieß’e göre göçmen kişilerin üçte ikisi ve Almanların yarısı evliliğin ömürlük olduğunu düşünmektedir. Erkek çocuk sahibi göçmen kimlikli ailelerin yüzde 62’si, oğullarının bir Alman kadınla evlenmesinde hiç bir sakınca görmemektedir. Türk ailelerinde bu oran yüzde 55 civarındayken Polonyalı ailelerde bu oran yüzde 72 civarında seyretmektedir. Anket yapılan kadın ve erkek göçmenlerin neredeyse dörtte biri için oğullarının başka bir milliyetten kadınla evlenmesi sorun teşkil etmemektedir. Bu durum kız çocuk sahibi ailelerde milliyetten milliyete değişmektedir. Oranlar; Türk kökenli ailelerde yüzde 47 civarında, Yunan kökenli ve Yugoslav kökenli ailelerde yüzde 66 civarında, İtalyan kökenli ailelerde yüzde 70 civarında ve Polonya kökenli ailelerde yüzde 74 civarında seyretmektedir. Türk kökenli ailelerin yüzde 24’ü kız çocuklarının yabancılarla yapacağı evliliğe onay vermeyecekleri saptanırken, diğer yabancı göçmen ailelerde bu oran yüzde 8’in altında seyretmektedir. Türk kökenli aileler çocuklarının eş seçimine karışmakta hak iddia etmektedirler ve bu tutumlarıyla bir istisna oluşturmaktadırlar. Bu tutuma yüzde 42’lik bir destek görülmektedir. Diğer yabancı kökenli ailelerde, bu durum yalnızca dörtte biri için geçerlidir. (Bertram ve Spieß, 2010: 18-19)

Evlilik ihtimalleri incelendiğinde Türk kökenli göçmen ailelerin evlilikte üç farklı yol izledikleri görülmektedir. Almanya’da evlilik yapan Türkler ya Almanya’dan biriyle, ya kendi göçmen grubu içinden ya da geldikleri yerden kişilerle evlilik yapmaktadırlar. (Bertram ve Spieß, 2010: 6)

Bertram ve Spieß’e göre Almanya’ya göç eden kadınların çocuk doğurma konusundaki tutumları da değişmiştir. Aile, Yetişkinler, Kadınlar ve Gençler Bakanlığı’nın hazırladığı araştırmaya göre göç etmiş kadınlar ilk doğumlarını Türkiye’de yaşayan kadınlara nazaran daha geç yaşta yapmaktadır. Türkiye’deki kadınlar ilk çocuklarını ortalama 19,9 yaşında doğururken, göç eden kadın ilk

çocuğunu ortalama 23,3 yaşında doğurmaktadır. Eğer bu kadınlar ikinci nesil kadınlarsa ortalama 23,7 yaşa yükselmektedir. Yani birinci nesile göre daha geç doğumlar söz konusudur. Doğu Avrupalı kadınlar ortalama 21,5 yaşında ilk çocuklarını doğururken kendi başlarına Almanya'ya göç eden kadınlar ise ortalama 26,3 yaşında ilk çocuklarını doğurmaktadırlar. Karşılaştırma yapılan Batı Avrupa grubundaki kadınların ilk doğuma yaşı ise ortalama 27,8 olarak saptanmıştır. (Bertram ve Spieß, 2010: 8)

Bertram ve Spieß göç eden kadınların Türk kadınlarına ve Batı Avrupalı kadınlara oranla daha geleneksel bir düşünme yapısına sahip olduklarını vurgulamaktadır.

“Türkinnen und Aussiedlerinnen stimmen der Aussage, dass Kinderversorgung Frauensache

Kadın ve erkeklerin görevleri konusunda buna benzer bir çok kalıp anlayış vardır. Erkek ve kadınlara ayrı ayrı yüklenen cinsiyet rollerine rağmen göçmen erkekler de çocukların bakımı hususunda daha özverili davranmaktadırlar. Erkekler ev dışındaki yaşamda ailenin sorumlu kişisi rolünü üstlenmektedir. Bu yüzden göçmen erkekler Alman erkeklerden daha çok veli görüşmelerine katılır ve doktor randevularında ailelerine eşlik ederler. Göçmen Türk erkeklerinin ailevi meselelere daha çok katılması sadece kadınlara oranla daha iyi Almanca biliyor olmalarından ve ailedeki daha dominant tutumlarından kaynaklanmaz. Erkeklerin ailevi meselelere daha çok katılımının bir sebebi de çocukların sorun haline gelen bakım meseleleridir. 14 yaşından küçük çocukları olan Türk kadınlarının üçte biri çocuklarının bakımı konusunda nadiren başkalarından yardım almaktadırlar. Toplamda yalnızca her beş kadından biri bu problemin karşısındadır. Yaşadığı toplumun koşullarına iyi entegre olmamış göçmen kadınların yüzde 38'i bu problemle karşı karşıya kalmaktayken,

topluma daha iyi entegre olmuş kadınların yüzde 20'si böyle bir problemle mücadele etmektedir.

2.2.2. Dil Sorunu

Genel olarak yapılan bütün göçlerde, göç edenler sosyal, fiziki ve psikolojik olarak etki altında kalmaktadırlar. Göç etmeye sebep olan etkenler ve göç edilen bölgelerin yaşam koşulları göçmenlerin uyum sürecine büyük oranda etki eden önemli hususlardır. Göç edilen yere entegrasyon süreci üzerinde; yaş, cinsiyet, dil becerileri, dini inançlar, gidilen yerde karşılanma biçimi ve eğitim düzeyi etkilidir. Kadınların dış dünyaya uyum sürecinde en önemli faktörlerden biri yabancı toplumun dilini edinmeleri olmuştur. Dil engeli nedeniyle kadınlar, kendilerini ifade etme hususunda güçlük yaşama, yanlış anlama ve güvensizlik gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Dil sorunu yaşayan göçmen kadınlara gereken dil eğitimi desteği verilmeli; sosyal hizmetlerden faydalanabilmeleri için bu alanlarda nitelikli tercümanlar sağlanmalıdır. Örnek verilecek olursa Almanya'da dil sorunu sebebiyle Türkiye kökenli göçmenlerin ciddi bir kısmı doktora gitmekten çekinmektedir. Dil yetersizliğinin sebep olduğu bu çekingenlik neticesinde bazı kadınlar Almanya'daki sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamışlardır. İldam Çalım, Kavlak ve Sevil'e göre daha çok birinci nesil ve ikinci nesil Türklerde dil sorununa rastlanırken hastanelere gidememelerinin diğer sebepleri içerisinde Türk hastaların Alman hekimlere güvenmemesi ve kültürel farklılıklardan kaynaklı olumsuz hükümleri sayılabilmektedir. (İldam Çalım, Kavlak, Sevil, 2012: 12-16)

Abadan-Unat dil sorununun kadınları olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır.

“Cinsiyet esasına göre farklılaşmış toplumlarda rastlanılan kuşaklar arasındaki çatışmalar, özellikle ortak bir dili paylaşma olanaksızlığı gibi bir nedenden ötürü doğal aile içi iletişimin yapılmadığı hallerde daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Anayurtlarını terketmiş olan birçok genç kızın dertlerini ne Türkçede, ne de konuk ülkelerin dilinde ifade edememeleri aile üyeleri ile konuşacak serbest zamanın olduğu hallerde bile, ciddi psikolojik bunalımlara yol açmaktadır.” (Abadan-Unat, 1991: 121)

Nitekim dil bilmemek kadını dış dünyadan soyutladığı gibi onun sosyal hizmetlere ulaşımını da zorlaştırmaktadır. Göç ettikleri ülkenin sağlık imkanları

geldikleri ülkedeki sağlık koşullarından daha iyi olmasına karşın kadınlar o ülkenin dilini konuşamamaları nedeniyle bu imkanlardan yeterli miktarda faydalanmaktadır.

Ünlütürk Ulutaş'a göre Türkiye'de yaşamını bırakıp Almanya'ya yerleşen kadınların, orada doğan ve veya eğitim alan kuşaklar haricinde büyük bölümünün Almancayı bilmemelerinden kaynaklı kalifiye işlere yerleştirilmeleri mümkün olmamıştır. Şüphesiz göç edilen ve yerleşilen coğrafyada konuşulan dili bilmek yalnızca iş hayatına entegrasyon açısından değil sosyo-kültürel entegrasyon açısından da büyük öneme sahiptir. Almanyalı Türkler üzerine yapılan bazı araştırmalara bakıldığında Almanca dilini iyi derecede bilmekle geliri ve prestiji yüksek işlerde istihdam edilmek arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Öte yandan Almanca bilmemeleri hiç bir iş bulma imkanlarının olmadığı anlamına gelmemektedir. Düşük gelirli ve düşük prestijli işlerde istihdam edilmeleri mümkündür. Yerli işgücünün yapmak istemediği ve düşük prestij sahibi işlerin göçmen işçilerce üstlenilmesi olağan bir durumdur. Bu işlerde ileri düzeyde Almanca bilgisi beklenmez ve bu sayede dil bilmeyen göçmenler için bir fırsat oluşturmaktadır. Ancak yüksek statülü işler için eğitim düzeyi ve Almancaya hakimiyet önem kazanmaktadır. (Ünlütürk Ulutaş, 2013: 242)

Karaca Gökçek ve Karaca göç edilen ülkenin dilini bilmemenin göç kararını almayı zorlaştırdığına değinmektedir.

“Bir başka ülkede yaşamak amacıyla göç etmenin getirdiği psikolojik baskı ile dil ve kültürel farklılıklar, göç edilecek olan ülkenin tercih edilmesi, başka bir ifadeyle hangi ülkeye göç edileceğinin belirlenmesi kadar, göç etme kararının alınmasını da güçleştirmektedir.” (Karaca Gökçek ve Karaca, 2016: 375)

Aile birleşimi veya evlilik yoluyla Türkiye'den Almanya'ya icabet eden Türk kadınlar kendilerini Almanya'da kapalı ve geleneksel değerlere göre şekillenmiş hayatın içinde bulmuşlardır. Bu kadınlara çoğunlukla ev işi rolleri uygun görülmüştür. Bu durum Almancayı öğrenmelerini engellerken Almancayı bilmemeleri de dış dünyayla iletişim kuramamalarına sebebiyet vermektedir. Kadın kendisini bu sebepten dolayı dış dünyaya kapatmaktadır. Silkin'e göre Türkiye'de daha bağımsız olan kadınlar dahi yurtdışında eşlerine daha bağımlı hale

gelmektedirler. Zira kadın dil bilmemesinden dolayı önce eşine daha sonra çocuklarının kendisine tercümanlık yapmasından dolayı çocuklarına bağımlı hale gelmiştir. (Silkin, 2010: 43)

Özyurt Kılınç dil sorunun kadını erkeğe bağımlı hale getirdiğini vurgulamaktadır.

“Kız çocuklarından Almanya’da bir akraba ile evlenmeleri yolu ile ailenin ekonomisine katkıda bulunmaları beklentisi, kızları Almanya’da mutsuzlukla karşı karşıya bırakmaktadır. Almanya’da hayata hemen karışabilmek meslek sahibi olmayan ve dil bilmeyen kadınlar için uzak bir gelecektir. Bu gibi durumlarda kadınlar genellikle yalnız kalmakta ve erkeklerin baskıcı davranışları ile kadınları eşlerine daha da bağımlı hale getirmektedir.” (Özyurt Kılınç, 2014: 7)

Silkin’e göre Almanya’da doğmamış ve orada eğitim görmemiş kadınların Almancayı geç öğrenmeleri ve hatta Almanya’da yaşadıkları sürede hiç öğrenememelerinin arkasında yatan sebeplerden biri akraba ve komşuları haricinde iletişimde oldukları kimsenin olmaması ve kendi içlerinde kapanık halde yaşamaları gelmektedir. Almanya’ya evlilik yoluyla gelen kadınlarda görülen sorunlardan biri yalnızlaşmadır. (Silkin, 2010: 43)

Özyurt Kılınç kadınların sorunlarının genelde eşleri ve eşlerinin ailelerinden kaynaklandığını vurgulamaktadır.

“Almanya’ya gelin gelen kadınların ailelerini Türkiye’de bırakmaları, aslında Almanya’da yalnız oldukları ve muhattap olmak zorunda kaldıkları yegane kişilerin eşleri ve eşlerinin aileleri olması, kadınların problemlerini kimseye anlatamamaları anlamına gelmektedir. Göçmen kadınların Almanya’da karşılaştıkları problemler, genellikle eşi ve ailesinin geleneksel baskısı sebebiyle karşılaştıkları problemlerdir ve Türkiye’de her yeni evlenen kadının karşılaştığı sorunlarla neredeyse aynıdır fakat sorunlarını eşine ve ailesine yansıtmaması özellikle kendilerini Türkiye’dekinden de çok “elin evinde” ve yalnız hissetmesi sebebiyle kadınların imtina ettiği bir davranıştır.” (Özyurt Kılınç, 2014: 55)

Silkin’e göre iş gücüne katılım oranını düşüren sebeplerden biri işsiz kalan nüfusun uzun süre çalışma piyasasından uzak kalmasının yanı sıra kadınların dil ve mesleki eğitim yetersizlikleri sebebiyle iş aramaya cesaret edememeleri olarak tespit edilmiştir. Aynı şekilde işe alımlarındaki ayrımcı tutum da göçmenlerin istihdamını olumsuz etkilemiştir. (Silkin, 2010: 50)

Dil bilmeme konusuyla ilgili görüşme yapılan temizlikçi kadınların tümü göç sonrasında istihdamla alakalı ilk zamanlarda Almancaya hakim olmamaktan kaynaklı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar, Almanca öğrenimi konusunda kursa gitmeye her ne kadar hevesli olsalar da, çalışmak ve çocuklarına bakmak yükümlülüklerinden dolayı kurs görmeye zaman bulamamaktadırlar. Kurs ve çalışma saatleri genellikle çakışmaktadır. Kadınların Almancayı iyi derecede konuşmamları onların iş bulması önünde bir engel değildir ancak buldukları işler genelde akrabaları ve komşuları tarafından bulunan temizlik işleri gibi statüsü yüksek olmayan işlerdir. Dil bilmemeleri gerek iş hayatında gerekse sosyal hayatlarında haklarını arayamamalarına yol açmaktadır.

Bu bağlamda Yrd. Doç. Dr. Çağla Ünlütürk Ulutaş'ın makalesinde dil bilmeyen kadınlara örnek teşkil eden Nursel isimli kadın, radyografi teknisyeni olduğu halde temizlik işçisi olarak çalışmasını dil bilmemesinden kaynaklandığı kanısındadır. Kendisini en kötü hissettiği anların dil bilmemesinden kaynaklı hakkını arayamadığı anlar olduğunu dile getiren Nursel Almanya'ya ilk geldiğinde bir sürücünün kendisine avaz avaz bağırdığını hiç unutmadığını anımsamaktadır. Nursel ona tek kelime söyleyememiştir. Nursel yıllarca sağlık emekçilerinin haklarını savunmuştur. Ancak kendisi Almanya'da haklarının bile tam olarak farkında değildir. Bir başka örnek ise Zeynep isimli göçmen kadın Almanca bilmediği için hakkettiği parayı almak istediğinde sadece “Geld, Geld” diye bağırmıştır. 2001 yılında da çalıştığı hastaneden parasını almak şöyle dursun oradan kapı dışarı edilmiştir. Üstelik kovulurken darp da edilen Zeynep bir komşusunun yardımıyla polise ve oradan mahkemeye gitmiş olsa dahi sonucunda eli boş dönmüştür. Dil bilmemek bir kadını çok zor durumlara düşürebilmektedir. (Ünlütürk Ulutaş, 2013: 250-251)

Abadan-Unat özellikle iş hayatına giren kadınların dil öğrenmeye erkeklerden daha fazla önem verdiklerine değinmektedir.

“Türk kadın işçilerinin fiziksel gerilimden çok psikolojik baskıya maruz kaldıkları, yalnızlıkla ilgili tüm durumlarda kendini göstermektedir. Hemen hemen iki misli kadın işçi (%43 - %22) amirleri ile konuşmak ve görüş bildirmek isteğini açığa vurmaktadır. Eldeki veriler kadınların endüstri alanına girmesi ile birçok yeni bilgiler edinmiş olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum kendini

her şeyden önce yabancı dil öğrenme konusunda göstermektedir. Kadınlar erkeklere kıyasla iki kat fazlası ile yabancı dil kurslarını izlemektedirler.” (Abadan-Unat, 1991: 115)

Kadının haklarını bilmesi ve onları olabildiğince savunması için yaşadığı ülkenin dilini bilmesi gerekmektedir. Dil yetersizliği kadını haksızlığa uğradığında haksızlıkla mücadele etmesi hususunda engel teşkil etmektedir. Kadınlar için dil bilmenin gerekliliği en çok hak arama konusunda ortaya çıkmakta ve önem kazanmaktadır. İstenilen dil seviyesine ulaşamaması kadının ülkeye olan bağımlı olumsuz yönde etkilemektedir. Silkin’e göre kadınlar için yaşadıkları ülkenin dilini bilmemek çoğu zaman bir umutsuzluk ve güvensizlik başlangıcıdır. (Silkin, 2010: 73)

Almanya’ya evlilik yoluyla göç eden kadınlar içinde kendileriyle aynı göç nedenine sahip kişilere nazaran dil eğitimini almış ve yüksek öğrenimini uzun yıllar almayı başarmış kadınlar da vardır. Bu gruba dahil olan kadınların verdikleri mücadelede sahip oldukları ideolojinin yakınlık duydukları cemaat oluşumlarının ve sosyal kurumlarının desteğinin etkili olduğu söylenebilmektedir. Silkin’e göre bu kadınlardan biriyle yapılan görüşmede kadın yıllarca Almanca öğrenemediğinden bahsetmiş zira bu kadın bir köyde tüm sosyal imkanlardan yoksun sekiz yılını geçirmiştir. Kadın o günleri hatırlamak bile istememektedir. Kadın, Almancayı yıllar sonra çocuklarıyla birlikte öğrenmeye başlamıştır. Çocuklarının kreşinde gönüllü hizmetlerde bulunup dili yavaş yavaş öğrenmiştir. O anda öğrenmeye kendini mecbur hissetmiştir. Bu kadın bir gün yolda yürürken “Gesundheitstreffpunkt für Frauen” (kadınlar için sağlık buluşması) yazan bir tabela görmüştür ve çat pat Almancasıyla oraya gitme kararı almıştır ve neticesinde oradaki kadınların yardımı ve teşvikiyle kendi mücadelesine başlamıştır. Kadın Almancasını bu yardım kuruluşu sayesinde ilerletmeyi başarmıştır. Kadına göre en büyük sorun dil problemidir. Kadın bu dili öğrenmek istiyorsa kendisini toplumdan soyutlamamalı ve çekingenlik göstermemelidir. Söz konusu kadın Almanca kursuna gitmeden üniversite bitirmiştir. (Silkin, 2010: 73)

Göçmen ailelerinin içinde yıllar içinde değişimler yaşanmaya başlamıştır. Zamanın şartlarının değiştiği gibi aile içi ilişkilerde de değişimler söz konusu

olmuştur. Aile içinde yaşanan değişimlerin zorluklarını kadınlar yaşamıştır. İş sahibi olan kadınlar belli ölçülerde ekonomik imkanlara ve özgürlüklere sahipken, ev hanımı olan ve çalışma hayatı olmayan kadınlar ise psikolojik sorun ve bunalımlarla karşı karşıya kalmışlardır. Çelik'e göre göçmenler ve Alman toplumu arasındaki kültürel farklılıklar kadının dil konusunda eğitim görmemiş olmasından dolayı daha da sıkıntılı hal almıştır. Onların dışarıdaki topluma karşı daha çok dil bilmemekten kaynaklı mesafeli tutumları önyargılara sebebiyet vermektedir. Bu önyargılar daha çok toplumsal hayatta fazla yer alma şansı bulamayan Türk kökenli göçmen kadınlara karşı yoğunlaşmaktadır. (Çelik, 2008: 125-126)

Evlilik veya aile birleşimi yoluyla gelen kadınların yanı sıra bir de Türkiye'den Almanya'ya göçün öncü kadınları vardır ki onlar Almanya'ya geldiklerinde hayata ve iş yaşamına tutunmak için Almancayı öğrenmek zorunda kalmışlardır. Almanya'ya göç eden Türk kökenli göçmenlerin Almanya'ya gittiklerinde bir dönem iç içe dış dünyaya kapalı yaşadıkları alanlar Alman toplumunda göçmen karşıtlığının artmasına sebebiyet verirken Türk göçmenlerin getto benzeri kendi akraba ve hemşerileriyle birlikte yaşayabildikleri kapalı alanları tercih etmelerinin altında yatan sebep aslında bildik ve kendilerini yabancı hissetmedikleri bir ortama girmektir. Çakmak'a göre Almanya'ya göçü başlatan öncü kadınlar ilk gittiklerinde erkeklerin kaldığı gibi getto benzeri alanlarda kalmamışlardır. Onlar çok az tanıdıkları kişiler arasında kalmıştır. Kadınlar Alman vatandaşlarıyla ilişkilenecek durumda kalmışlardır ve bu sayede kendilerini kendilerine yabancı toplumun yaşam tarzının içinde bulmuşlardır. Yaşadıkları alanda neredeyse sadece yabancıların olması sebebiyle dil öğrenmek zorunda kalmışlardır. Sayıları az olan bu kadınlar Almancayı bilirken, sonradan farklı nedenlerle göç eden kadınların bazıları Almancayı öğrenmeye gerek duymamışlardır. Bu kadınlar erkeklerle az ama yabancı çoğunlukla da Alman kadınlarla sıkı komşuluk ilişkilerinde bulunmuşlardır. (Çakmak, 2010: 58)

Prof. Dr. Nuray Gökçek Karaca ve Ass. Prof. Dr. Erol Karaca'nın araştırmasında yer alan veriler incelendiğinde araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun Almancayı az bilenlerden oluştuğu görülmüştür. Almancayı hiç

bilmeyenler ise bu grup katılımcılar içinde azınlıktadır. Almanya'daki Türk kökenli göçmen kadınların % 56'sı Almancayı az bilmektedir. % 1.80'lik oranda Almancayı hiç bilmeyen kadınlar da mevcuttur. Araştırmaya göre kadınların sadece % 28.79'u Almancayı iyi seviyede bildiklerini beyan etmiştir. Bu sonuçlara göre Almanya'daki Türk kökenli göçmen kadınların Almanca yeterliliklerinin az olduğu görülmektedir. Buna göre bu kadınların Almanya'da iş hayatında kendilerine yer bulmalarının güçleştiği çıkarımında bulunmaktadır. (Gökçek Karaca ve Karaca, 2016: 377)

Silkin'e göre Almanya'nın göçmenler konusunda tutarsız entegrasyon politikalarının yanı sıra tartışmaları eğitim sistemi Türk kökenli göçmenlerin üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur. Eğitim sistemine göre Alman toplumunun çocukları yüksek statülü işler için üniversite eğitimini almaları yönünde teşvik edilirken göçmen kökenliler daha düşük prestijli işler için yetiştirilmeye çalışılmıştır. İki dillilik çocukların eğitiminde dezavantaj olarak yansıtılırken Türk kökenli çocuklarının okul başarısızlıkları ve yeteneksizlikleri gerekçesiyle daha aşağı okullarda eğitim almaları planlanmıştır. (Silkin, 2010: 49)

Almanya'da yetişen Türk kökenli göçmen çocuklarının eğitime gereken önemin gösterilmemesinin olumsuz yansımalarını göçmen çocukları deneyimlemiştir. Silkin'e göre ilköğretim düzeyindeki yabancıların % 43.3'ü Türk çocuklarından oluşmaktayken üniversite aşamasına gelindiğinde bu oran % 13.5'e gerilemektedir. Gençler arasında özellikle kız çocuklarının meslek eğitimi alma yönündeki motivasyonlarının yüksek olmasına rağmen ülke ekonomisindeki dalgalanmalara bağlı olarak meslek eğitimi yerlerinin azalması, okul diplomalarının düşüklüğü ve bazen de dil durumlarındaki yetersizlik nedeniyle Alman gençleriyle eşit fırsatlara sahip olmadıkları görülmüştür. (Silkin, 2010: 49)

2005 yılına kadar Almanya'da göçmenler için zorunlu dil kursu katılımı söz konusu değildir. 2005 öncesi kimi enstitülerde verilen kurslar sayıca yeterli değildi ve enstitülerde verilen Almanca eğitimi kişinin yalnızca kendi başına gündelik işlerini halledebilecek düzeydeydi. Silkin'e göre kursların hedefi hiç Almanca bilgisi ve eğitimi olmayan kişilere temel düzeyde Almanca kazandırmaktır. Enstitülerde verilen eğitimler bu sebeple Türkiye'den eğitim alarak gelen kişilere hitap

etmemekteydi. Nitekim Almanya'nın 2005 yılı itibariyle "göç ülkesi" sayılmasıyla birlikte Almanca dil kursları zorunlu hale gelmiştir. Ancak zorunlu kurslar da kişinin kalifiye iş hayatına katılmasını sağlayacak içeriğe sahip değildir. (Silkin, 2010: 72)

Çelik'e göre Alman hükümetinin Almanca öğrenme ve zorunlu kursları en çok kadınlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. İmkani olan kadınların çoğunluğu yoğun olarak bu kurslardan faydalanmıştır. (Çelik, 2008: 126-127)

Şekil 2.2. Almanca Kursları Uyuma Yetmiyor

<http://www.dw.com/tr/almanca-kursu-uyuma-yetmiyor/a-6177780>

Uyum kursları adı altında toplanan Almanca dil kursları göçmenlerin Alman toplumuna katılımını sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Danışman'ın çalışmasında yer alan verilere göre kursiyerler, 600 saatlik kurslarda Almanya'da ve Berlin'de kendilerini nasıl idare edebileceklerini öğrenmektedirler. Bu kursları bitiren göçmenler doktora gidebilir ve çocuklarının veli toplantılarına katılabilir seviyeye ulaşmaktadırlar. Kadınlara yönelik uyum kurslarının süresi 900 saat olmakla birlikte okuma ve yazma da öğretilecekse bu süre 1200 saate çıkabilmektedir. Kursta

Almanca dil eğitimi dışında 45 saatlik kurslarda Almanya'nın tarihi ve toplumsal yapısı işlenmektedir.¹⁰ (Danışman, 2010)

2.3. Aile İçi Şiddet

Kadınların göç ettikleri yerde dil sorunun yanı sıra yaşadıkları bir diğer sorun ise aile içi şiddettir.

Duman şiddeti şöyle tanımlamaktadır:

“Der Gewaltbegriff kann vieldeutig und unterschiedlich angewendet werden, somit gibt es kein eindeutiges Verständnis von Gewalt. Grundsätzlich kann der Gewaltbegriff in direkte physische oder sexuelle Gewalt, institutioneller Gewalt, struktureller Gewalt und kultureller bzw. symbolischer Gewalt unterteilt werden. Direkte physische Gewalt zielt auf die absichtliche Schädigung, Verletzung oder Tötung einer Person. Bei der psychischen Gewalt, auch seelische oder geistige Gewalt genannt, werden Worte, Gebärden, Bilder, Symbole oder der Entzug von Lebensnotwendigkeiten benutzt, um Menschen durch Einschüchterung und Angst oder spezifische Belohnungen gefügig zu machen. Diese Gewaltform ist schwerer zu erfassen als körperliche Gewalt, da sie nicht äußerlich sichtbar ist und sich die Folgen zeitlich versetzt in schweren Traumata ausdrücken können.” (Duman, 2015: 3)

Kadın cinsel kimliğinden dolayı toplum içinde daima sorunlarla baş etmeye maruz bırakılırken bu mücadele farklı coğrafi bölgeye ve yaşam koşullarına göç ettiğinde de devam etmektedir. Yapılan göç araştırmaları göstermiştir ki göçün karar alma, yola çıkma, yerleşik hayata geçme ve geri dönme aşamalarında cinsiyet kimliği sosyo ekonomik sınıf, ulusal kimlik ve kültür kadar önem taşımaktadır. Çakmak'a göre kadınlar bir yandan yabancı bir yandan da kadın olarak yalnız veya ailesiyle göç etmesinden bağımsız iki kat daha fazla soru yaşamakta ve şiddete maruz kalmaktadır. (Çakmak, 2010: 54) Bu kadınlar göç dalgasına kapılıp göç ettikleri yerde çoğunlukla düşük statülü, düşük ücretli ürün ve servis işlerinde çalışmaktadırlar. Tuzcu ve Ilgaz'a göre bunların yanı sıra kadınlar ev işleri gibi basit işlerde istihdam edilirken bir taraftan da cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaktadırlar. Kadınlar istismar, şiddet ve sömürülme ihtimalinin yüksek olduğu risk gruplarında yer almaktadırlar. (Tuzcu, Ilgaz, 2015: 58)

Göçmen kadınlar yabancı oldukları yeni yerleşim yerlerinde sağlıklarına olumsuz etki edecek baskılara ve zorluklara maruz bırakılmakta bunun sonucunda

¹⁰ <http://www.dw.com/tr/almanca-kursu-uyuma-yetmiyor/a-6177780>

onlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Tuzcu ve Ilgaz’a göre mesleki anlamda yaşadıkları örneğin işsizlik gibi sıkıntılara, bir de ailenin ihtiyaçlarının karşılanması beklentisinin eklenmesi kadını zorlamaktadır. Bunların haricinde kadınlar farklı bir kültürde yaşamının getirdiği güçlüklerle de karşı karşıyadır. Bu kadınların yaşları ilerledikçe sağlık ihtiyaçları azalmaktır. Bir başka gerçek ise bu kadınların cinsel taciz, tecavüz ve şiddete maruz kaldıkları yönündedir. (Tuzcu, Ilgaz, 2015: 59)

Yine Ilgaz ve Tuzcu’ya göre göçmen kadınların yüzleştiği önemli sorunlardan biri onları fuhuşa sürükleyen koşullardır. Kadınlar bu durum neticesinde istenmeyen gebelikler yaşamakta ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla savaşmak zorunda kalmaktadırlar. (Tuzcu, Ilgaz, 2015: 59)

Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa fuhuş sektöründe çalışmak zorunda bırakılan kadınların maruz kaldıkları kötü muameleye değinmektedir.

“Gerek ev hizmetlerinde, gerekse fuhuş sektöründe çalışan kadınların maruz kaldıkları çeşitli riskler vardır. Tüm bu riskler, kadınların göçmen olmaları ve bulundukları ülkenin dilini bilmemelerinden dolayı derinleşmektedir. Fuhuş sektöründe çalışan kadınlar ayrımcılık ve damgalanma gibi sosyal risklere maruz kalmışlardır. Cinsel yolla bulaşan hastalıklara son derece açık olmakta ve müşterileri tarafından şiddet görebilmektedirler. Ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar ise, yerli işçilerin yapmak istemeyecekleri en zor işleri son derece düşük ücretler karşılığında yapmaya razı olmakta ve çok uzun saatler boyunca, kölelik koşullarında sigortasız çalıştırılmaktadırlar.” (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009: 24)

Yedi milyar civarında seyreden dünya nüfusunun çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Yedi milyar nüfusun dört milyarı, yoksul sayılmaktadır. Dünya nüfusunun yarısı kadınlar oluşmaktadır. Kadınlar dünyadaki üretimin üçte ikisinde pay sahibi olmalarına rağmen bu paydan sadece yüzde beş alabilmektedirler. Ülkelerarasındaki küresel iş gücüne katılan kadınlar, güvencesiz, ucuz ve vasıfsız bir iş gücü hareketine sebep olmaktadır. Globalleşme özellikle tekstil alanında kadın emeğinin sömürsüne yol açmıştır. Sektör sahipleri ucuz işçi kadınlar üzerinden yüksek kazançlar elde etmektedirler. Yenilenen liberal politikaların yürürlükte olduğu Avrupa Birliği ülkelerinde de kadınlar için çalışma ortamı büyük farklılıklar göstermemektedir. Sosyal harcamalardaki hızlı kesintiler, kadınlar için olumsuz etki

yaratmaktadır. Kadınlar bilinenden de az ücretlere tabi olmaktadır. Globalleşme erkek hakimiyeti tekelinde yol almaktadır. Kadınlar bu şartlarda ekonomik şiddetin de kurbanı olmaktadır. Kadın işgücü sayısının artmasında bir çok faktör etkili olmuştur.

Peker ve Kubar bu faktörleri şöyle sıralamaktadır:

- “Dünya genelinde çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamaların artması
- Demografik gelişmeler
- Eğitim olanaklarının artması
- Standart dışı çalışma şekillerinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması
- Evlenme oranlarında azalma, buna karşılık boşanma oranlarında artış
- Toplumların, kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler
- Çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler.” (Peker ve Kubar, 2012: 176)

Almanya’ya aile birleşimi veya istihdam edilme yoluyla göç eden Türk kökenli kadınların bir kısmı bir çok sıkıntının yanında aile içi şiddete maruz kalmışlardır. Göç eden kadınların çoğu başta refaha ermenin ve iyi çalışma koşullarına kavuşmanın hayaliyle hareket etmişlerdir. Ancak ilk başlarda son derece olumsuz koşullarla karşılaşmış ve arzu ettikleri yaşam koşullarını bulamayarak çoğu hayal kırıklığı yaşamışlardır. Ünlütürk Ulutaş’a göre kadınların bir çoğu göç sonrası dönemi anlattıklarında yoksulluk, aile içi şiddet, intihar teşebbüsleri ve aynı çevrede yaşadıkları hemşehrileri ve akrabalarından baskı gördükleri olumsuz koşulları beyan etmişlerdir. Göç ettikleri yabancı ortamda karşılaştıkları olumsuz koşullar Türkiye’ye dönme fikrini her daim diri tutmuştur. Bu yüzden kadınlar Türkiye’ye dönünce kullanmak üzere itinayla sakladıkları yemek/ çay takımları ve örtüler Türkiye’ye dönülmeyeceği anlaşıncaya paketten çıkarılarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’ye geri dönüşün bir türlü gerçekleşmemesinin sebepleri arasında ailevi koşullar ve çocuk sahibi olmak gibi engeller bulunmaktadır. (Ünlütürk Ulutaş, 2013: 245)

Kadınlar aile içinde şiddetin her türüsüne maruz kalmıştır. Aile birleşimleri kadınların hayatlarında çoğunlukla olumsuz yer etmekte ve bu durum aile kurumunu da derinden etkilemektedir. Özyurt Kılınç’a göre aynı kadınlar mantık çerçevesinde kurulmayan aileler içinde şiddetin her türüsüne maruz kalmışlardır. Erkekler

kendilerine makul gördükleri yaşam biçimini seçme özgürlüğüne sahipken kadınlar onların tercihleri çerçevesinde hareket etmek zorunda kalmış ve her türlü ataerkil şiddetin mağduru olmuşlardır. (Özyurt Kılınç, 2014: 53)

“Kadınlar ve çocuklara kurtuluş Almanya’da gelmeyecekti. Türkiye kırsalında maruz kalınan şiddetin tüm türlerinin Almanya’da da kadınları bekliyor olmasının yanında, kadınların Almanya’da olmalarından kaynaklanan “dış etkenler” sebebiyle de davranışları kısıtlanacak, kadınlar Türkiye’de komşuları ile kurdukları ilişkileri Almanya’da kuramayacak, şiddet gördüklerinde yardım elini isteyecekleri ailelerini Almanya’da bulamayacak, bu da göçmen kadınlarda yalnızlık duygusunu iki katına çıkaracaktı.” (Özyurt Kılınç, 2014: 51)

Almanya’daki Türk kökenli göçmen kadınların aile içinde şiddet görmelerinin Alman basınına yansımaları Türkler açısından her zaman gurur kırıcı olmuştur. Zira kimi ailelerde gerçekleşen şiddet olayları tüm Türk kökenli ailelere karşı bir önyargı oluşturmuştur. Bu önyargı, Almanya’daki tüm Türk kökenli kadınların şiddete maruz kaldığı ve tüm Türk kökenli erkeklerin şiddet yanlısı olduğu izlenimi oluşturmuştur.

Silkin göç eden kadınların kendilerini geliştirmeleri yoluyla bağımsızlaşma sürecine girdiklerine değinmektedir.

“Almanya’da Türk kadını denildiğinde akla gelen yargılardan en önemlileri; kadının eşe bağımlı yaşam sürdüğü, kendi söz hakkının olmadığı, şiddet gördüğü, zorla evlendirildiği ve Almanca bilmediği yönündedir. Şüphesiz bu olumsuz imajla örtüşen yaşantıya sahip kadınlar vardır. Bu sorunların kendini gösterdiği göç tipi ise daha çok evlilik yoluyla gerçekleşen göçlerdir. Kadınların dahil oldukları bu yeni dünyada yeterlilik kazanmaları genellikle istenmeyen bir durumken, kadının ekonomik olarak eve katkıda bulunmasını ise erkekler tercih edebilmektedir. Bununla birlikte erkekler, eşlerinin iş yaşamındaki rollerinin geleneksel kadın rollerine baskın gelmemesi için eşlerini baskı altında tutabilmektedir. Resmi sistemin kadının oturma ve çalışma iznini belli bir süre erkeğe bağlı olarak vermesi de bu bağımlılığı artırmaktadır. İlk etapta kadının çalışmasının bu bağımlı hayata engel olmadığı düşünülse de kadınlar dış dünyadan edindiği yeni değerlerle bir bağımsızlaşma süreci de geçirmektedir. Bu güven duygusuyla yasal haklarının da farkına varan kadınlar bu bağımlılıktan kurtulabilmektedir.” (Silkin, 2010: 127)

Bedensel, psikolojik veya cinsel olmak üzere alt başlıklara ayırabileceğimiz aile içi veya ayrıldıktan sonraki bir senelik süreçte devam eden şiddet eğilimlerinde evdeki şiddetten bahsedilmektedir. Bu tür şiddet eğilimlerinin mağdurları çoğunlukla kadınlar olmaktadır. İstatistiklere göre erkek eşler kadınlara daha çok şiddet uygulamaktadır. Almanya bazında incelendiğinde 45 bin kadının kadın sığınma evinde kaldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Kadınların gördüğü şiddet ve şiddetin hangi boyutlarda ve hangi sebeplerden gerçekleştiği birçok faktöre göre farklılık göstermektedir. Evdeki şiddetin belirtileri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- ...şiddetin şekilleri birbirine bağlıdır
- Kişilerin korunma alanının ihlal edilmesinden doğmaktadır
- Kadın ve erkek arasındaki güç ve kuvvet farkından ortaya çıkmaktadır
- Evdeki şiddet bir günde değil zaman içinde oluşmaktadır
- Genelde bir sefere mahsus değildir, belirli aralıklarla şiddet dozunun artması ve daha sık yaşanması söz konusudur
- Şiddet mağdurlarının kendi başlarına mağduriyetlerini gidermeleri çok zordur, bu yüzden yardım almaları gerekmektedir.¹¹

Evde yaşanan şiddet olayları ev içindeki kadının ve çocukları üzerinde fizyolojik ve psikolojik semptomlar ortaya çıkarmaktadır. Bunların yanı sıra kişinin yalnızlaşması ve kendine ve çevresine karşı duyduğu güveni yitirmesi durumu söz konusudur. Şiddet mağduru kişi çalışma hayatı yoksa ekonomik olarak da şiddet uygulayan kişiye bağımlı demektir. Şiddetin yaşandığı bir ortamda büyüyen çocuklar da durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu çocuklar ilgiden mahrum kalmakta ve çoğu zaman utangaçlık, güvensizlik, sinir krizleri ve baygınlıklar göstermekte ve içine kapanmaktadırlar.¹²

Bu konuyla ilgili Almanya Federal Aile, Yaşlılar, Kadın ve Gençlik Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu "Konuşmaya Cesaretiniz Olsun" isimli makalede Almanya'da olup şiddet gören Türk kökenli kadınlara şiddete karşı nasıl hareket

¹¹Hilfe für Frauen in Not e.V. – Schwarzenbek, "Evdeki Şiddet", <http://www.frauen-in-not-schwarzenbek.de/tr/haeusliche-gewalt-tr>

¹² Hilfe für Frauen in Not e.V. – Schwarzenbek, "Evdeki Şiddet", <http://www.frauen-in-not-schwarzenbek.de/tr/haeusliche-gewalt-tr>

edebilecekleri konusunda yardımcı olmaktadır. Zira aile içinde yaşanan şiddet olayları birçok kadının sıhhatini olumsuz etkilemektedir. Kadınların bir çoğu, şiddet gösteren erkeklerle birlikte yaşamaktadır. Kadınlar evlerde eşleri veya babaları tarafından dövülmekte, tecavüze uğramakta ve baskıya maruz kalmaktadırlar. Metell'e göre birçok kadın çocuklarıyla birlikte Almanya'daki kadın sığınma evlerine yerleşmektedir. Kadınlar sığınma evlerinde hem sorunlarıyla ilgili konuşma imkanı bulmakta hem de çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurabilmektedir. Şiddet mağduru kadınlar, hem fiziksel hem de ruhsal olarak olumsuz etkilendikleri bu sürecin sonucunda bir daha toparlanmaları zor olmakta ve sağlıklarını yitirme noktasına gelebilmektedirler. Erkek kişinin baskıcı tavırları sonucu ortaya çıkan şiddet eğilimlerini durdurmak isteyen kadın, erkeğin isteklerine uyum sağlamakta, onlara boyun eğmekte, kendin yaşam alanını daraltmaya ya da tamamen terk etmeye zorlamaktadır. Yine Metell'e göre aile içi şiddet sonucunda, hem şiddet gösteren kişi hem de şiddet gören kişi yaşadıkları bu durumla ilgili diğer insanlarla konuşmaktan çekinmektedir. Şiddet vakalarında taraflar olanları bastırıp, bir şey yokmuş gibi hayatlarını idame ettirmektedirler. Sürekli tehdit altında hisseden kadınlar çocuklarının ilgi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmakta ve yanıt veremez hale gelmektedirler. Eşine şiddet uygulayan veya onu aşağılayan bir erkek bu davranışlarıyla çocuklarının zihninde de derin yaralar bırakmaktadırlar. Çocuklar şiddet olayına şahit olsalar dahi bu konuyu aile sırrı gibi saklarlar. Bu durum çocuğu, arkasına gizlendiği sır perdesinin ardında sorunlarını paylaşmamaya ve karmaşık hisler içinde tek başına kalmaya itmektedir. Annenin veya babanın düşüncesizce şiddet uygulaması ve şiddet gören annenin kendini savunamaması çocuklar için aile ortamını güvenilir bir yer olmaktan çıkarmaktadır. (Metell, 2013: 5-6)

Almanya'da Türk ailelerinde yaşanan namus cinayetleri, Türk göçmenlerinin itibarını her geçen gün zedelenmesine sebep olmaktadır. Namus cinayeti gibi olumsuz davranışlar Almanya'daki ırkçı grupların elini kuvvetlendirmekte, bunlara bağlı eylemlerin artmasına yol açmaktadır. Şiddet uygulayan veya namus cinayetleri işleyen adamlar kadınların canına değer vermedikleri gibi Almanya'da kendi itibarlarını ve akıbetlerini pek umursamamaktadır. Çocuk yaşta evlendirilip Almanya'ya gönderilen ve eğitim hayatları böylece yarıda kesilen kız çocuklarının

durumu hem Türkiye’deki hem de Almanya’daki Türk topluluğunun kalkınmasının önünde engel teşkil etmektedir. Özyurt Kılınç’a göre Avrupalıların gözünde gelişme kaydedememiş bir Türkiye toplumu, her zaman ikinci sınıf toplum olarak değerlendirilmeye devam edecektir. Erkeklerin sahip oldukları özgürlüklerin, eşitlik kapsamında kendi ailesindeki kadınlara da verilmesini desteklemeleri, eşitliği savunan bir yol izlemeleri ve evlilik yoluyla memleketlerinden ayırıp Almanya’ya getirdikleri kadınların hayatını güzelleştirmeleri, aslında Almanya’daki göçmen erkeklerin de hayatını iyileştirecektir. Böylece Almanya hükümeti tarafından uygulanan politikalar eleştirilirken makul nedenlerle eleştirilecektir. (Özyurt Kılınç, 2014: 58)

Federal Kadın, Aile ve Gençlik Bakanlığı’nın 2004 yılında yayınladığı “Die repräsentative Studie zu Gewalt gegen Frauen, Lebensituation, Sicherheit und Gesundheit von Frauen in Deutschland” isimli makalede Türk kökenli ve doğu Avrupa kökenli kadınlar üzerinde yapılan anketler onların da şiddete maruz kaldığını ortaya çıkarmıştır. İlk olarak 250 Türk kökenli kadın ve 250 Doğu Avrupa kökenli kadın sorgulanmıştır. Her iki gruptaki kadınların gördüğü fiziksel ve cinsel şiddet oranı Alman kadınlarının toplamda gördüğü şiddet oranından daha yüksektir. Araştırmada türlü şiddete maruz kalan Türk kökenli kadınların oranı % 49 olarak belirlenirken Doğu Avrupalı kadınların oranı % 44 olarak belirlenmiştir. Bu rakamlar her iki gruptan da anket yapılanların neredeyse yarısına tekabül etmektedir. Oranlar şiddetin şekline göre ayrıldığında ise Türk kökenli kadınların daha çok fiziksel şiddete maruz kaldıkları, Doğu Avrupalı kadınların ise daha çok cinsel şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Eşlerinden en fazla şiddet gören kadınlar ise Türk kökenli kadınlar olarak kaydedilmiştir. Bu kadınlar aynı zamanda yalnızca fiziksel şiddet mağduru olmakla kalmayıp fiziksel şiddetin etkilerini ve izlerini üzerlerinde taşımaktadırlar. (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2004: 3)

2012 yılında Alman “Der Spiegel” dergisinde yer alan haberde, insan hakları konusunda Almanya’nın genel durum itibariyle iyi sonuçlar elde ettiğini ancak bir takım sıkıntıların da olduğu kaydedilmiştir. İnsan hakları uzmanlarının

değerlendirmesine göre Almanya'nın özellikle şiddete karşı daha fazla önlemler alması gerekmektedir. Almanya'da şiddet konusunda özellikle göçmen gruplar; bunların içinde de en fazla Türk kökenli ve Rus kökenli kadınlar risk grubunu oluşturmaktadır. İnsan hakları raporuna göre Almanya, şiddeti önlemek konusunda etkili çalışmalar yapmaktadır. Ancak yine de yeterli olmamaktadır. Ülke genelinde şiddet olaylarını engelleyebilmek adına daha etkili önlemler alınmalıdır. En başta Türk kökenli kadınlar ve Rus kökenli kadınların şiddete karşı korunma politikaları güçlendirilmelidir. Almanya insan hakları hususunda raporlama yapmalıdır. Aynı zamanda uzmanlar Almanya'yı, kadınların özel sektörde yönetici pozisyonlarda istihdamının az olduğu yönünde eleştirmiştir. Bu durumda kadın ve erkek arasındaki gelir düzeyinde eşitsizlik yaratmasından endişelenilmektedir. Bu yüzden Almanya, kadınların özel sektörün yönetici pozisyonlarında daha fazla istihdam edilmeleri yönünde çalışmalar yapmalıdır.¹³ (Der Spiegel, 2012)

Hürriyet gazetesinde yer alan bir haberde kadına şiddetin oranlarına ve sonuçlarına değinilmektedir.

“Almanya Federal Kadın, Aile ve Gençlik Bakanlığı tarafından yapılan araştırmada, her dört kadından birinin mutlaka en az bir veya birden daha fazla defa hayat arkadaşı tarafından şiddete maruz kaldığını ortaya koydu. Almanya'da kadına uygulanan aile içi şiddette büyük artış olduğu ifade edilmiştir. Kadına yönelik şiddetin önemli bir sağlık problemi haline geldiğini açıklayan Kuzey Ren Vestfalya Doktorlar Odası, kadınların bu yüzen sağlıklarını kaybetme risklerinin trafik ve kanser yüzünden sağlıklarını kaybetme riskinden daha büyük olduğunu dile getirmiştir. Oda, kadına uygulanan fiziksel ve cinsel şiddetten daha tehlikeli psikolojik şiddetin olduğunu altını çizmiştir.”¹⁴

¹³<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/uno-beklagt-gewalt-gegen-tuerkische-und-russische-frauen-in-deutschland-a-864754.html>

¹⁴<http://www.hurriyet.com.tr/almanyada-her-dort-kadından-biri-esinden-siddete-goruyor-27262593>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEVFİK BAŞER'İN SAHTE CENNETE VEDA FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTER ELİF'İN İNCELEMESİ

3.1. Filmin Özeti

Sahte Cennete Veda filmi 1989 yılında Tevfik Başer yönetmenliğinde çekilmiştir. Film bir saat 32 dakika sürmektedir. İlk gösterim tarihi 11 Mayıs 1989'dur. Filmde evlilik yoluyla Almanya'ya göç eden bir Türk kadının kendisine tecavüz etmeye kalkışan kocasını öldürdükten sonra Almanya'da hapishaneye girmesi ve hapishane hayatında önce Almancayı öğrenip sonra kendini geliştirmesi anlatılmaktadır.

Filmin ana karakteri Elif, Türkiye'nin kırsal kesiminden Almanya'ya gelin getirilmiş bir kadındır. Filmde kocasını öldürdüğünü daha sonra öğrendiğimiz Elif; kültürüne, yaşam koşullarına ve diline yabancı olduğu bir ülkede bu olay üzerine hapishaneye atılır. Zaten yabancı olduğu bir dünyadan alınıp bir başka yabancı dünyanın içine bırakılır. Filmin adında geçen "Sahte Cenneti" dışarıda onu bekleyen cehennemden kaçmak için hapishanenin içinde kurar. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Elif'in hayatına, yaşadığı duygu durumlarına ve hayatındaki değişimlere ışık tutulacaktır. Türkiye'den Almanya'ya göç eden çoğu kadın gibi Elif karakteri de Almanya'ya, Türkiye'nin kırsal kesimden gelen bir kadındır. Bu sebeptendir ki seyirci film boyunca Elif'in kırsala olan hasretine şahit olur. Bunlardan ilkinde Elif hücreindedir ve sıkıntılı görünür. Perişan bir şekilde bardağına uzanarak su içer ve iç geçirir. Bu sırada dışarıda yağın yağmuru fark ederek cama yönelir ve gülümseyerek bir kez daha dışarıyı seyreder. Kamera açısı bu sahneyi üst açıdan verir. Elif'in yüzündeki huzur ve rahatlama, buna olan muhtaçlığı kameraya yansır. Üzerine düşen yağmur damlaları ona geçmişinden bir anıyı hatırlatır. Almanya'ya göç etmeden önce yaşadığı köyün kadınlarıyla çamaşır yıkadığı ve dereye yüzdüğü zamanları görürüz. Elif geçmişinde çok neşeli ve hareketli bir genç kızdır. Bu sahne

sonrasında camı açık bıraktığı için hastalanır ve gardiyan bir başka mahkum kadına Elif'in camını kapattırır. (00:07:55 – 00:09:25)

Bir diğer sahnede Elif çocukluğundan kareleri anımsar. “Çocukluğum. Hep ırmağa yüzmeye giderdik biz. Hatırlıyorum da babam şehirden bir ayakkabı getirmişti bana, (...). Bir çift kırmızı plastik ayakkabı. O gün ayakkabılarımla yatmıştım. Her gün yıkardım onları. Aptal keçi.(...) Ayakkabılarımı yedi. Çok güzeldiler.” (00:57:58 – 01:00:18) Elif hapishaneden çıktığında öldürdüğü eşinin ağabeylerinin onu öldürmesinden korkar bu yüzden dışarıyı onun için bir kurtuluş değildir aksine felakettir. (00:38:34 – 00:40:01) Dışarı çıkması kesinleştiğinde bir gece rüyasında özgürce ayçiçeklerin arasından koşarak annesiyle köydeki evlerinin önünde kavuştuğunu görür. Hasretle sarılırlar birbirlerine. Elif'in belki de en büyük hayali annesiyle kavuşmaktır ve kırsalda sürdürdüğü masum hayatına geri dönmektir. (01:15:08 – 01:16:38)

Şekil 3.1. Sahte Cennete Veda

Sahte Cennete Veda Filmi 01:15:08 – 01:16:38

Filmin hemen başlarında Elif'in neden hapishaneye girdiği ortaya çıkar. Filmin altıncı dakikasında Elif'in hapishaneye girmesine sebep olan olayın yaşandığı güne gidilir. Bir apartmanın kapısının önüne bir ambulans yanaşır ve ambulans görevlisi apartmanın içine koşarken Elif'in polisler tarafından polis arabasına bindirilişine şahit olunur. Elif'in üzerinde tıpkı hapishaneye ilk geldiği gün olduğu

gibi mavi bir elbise, siyah beyaz kareli bir şal ve başında kırmızı bir eşarp vardır. Kamera olayın yaşandığı apartmana giriş yapar ve merdivende ağlayıp haykıran bir başka kadını seyirciye gösterir. Kamera dairenin içine girdiğinde ise üzeri örtülü naaşı görülür. Kamera bu sahnede tüm yaşananları genel çekimden verir ve nesnel çekim özelliği taşır. Bu sahne vesilesiyle Elif'in işlediği suç ortaya çıkar. (00:06:21 - 00:06:53) Filmin üçüncü dakikasında Elif hapishaneye getirilir. Kamera Elif'i üst açıdan verir. Elif harap bir şekilde yere düşer. Sahnenin üst açıdan verilmesi Elif'in aciz ve derbeder haline vurgu yapar. Ezilen kişinin ifadesi üst açı ile artırılır. "Üst ve alt kamera açıları üstün ya da aşağı konumda olan oyuncuları sunmada çok yararlıdır." (Mascelli, 2014:41) Elif, uzun süre düştüğü yerde başı öne eğik bir şekilde kalır ve yerde sürünürcesine sağdan sola hareket eder. Bu esnada seyirci Elif'in kalacağı hücreyi de inceleme fırsatı bulur. Hücrede bir kıyafet dolabı, bir klozet, bir lavabo ve bir yatak bulunmaktadır. (00:03:03 – 00:04:15)

Elif bir sonraki sahnede yerden kalkmış yatağına geçmiş vaziyette görülür. Kamera bu sahneyi aşağıdan yukarıya doğru verir ve Elif'e hafif yukarıda yakın açıda kalır. Elif bulunduğu ortama çok yabancısıdır. (00:04:17 – 00:04:40) Elif hırkasının yakalarını çekiştirerek titrer ve korkusu kameraya yansır. Hücreye gelen gardiyan ona Almanca neden korktuğunu sorar. Kamera gardiyanı alt açıdan vererek bir gücü temsil edişini vurgular. "Yasa ya da otorite simgesi sunulurken alt kamera açısının kullanılması gerekir. Bu tür sahneler en iyi olarak karşıdaki oyuncunun daha alt bir konuma yerleştirilmesi ile ele alınır." (Mascelli, 2014:41) Elif ise ona ürkek ve sorgulayan gözlerle bakar ve gardiyanın sorduğu sorulara ve talimatlara herhangi bir tepki veya cevap vermemesinden Almanca bilmediği çıkarımı yapılabilir. (00:05:02 – 00:06:09)

Elif Türkiye'den Almanya'ya getirilmiştir ve bir evin hanımı yapılmıştır. Dışarıyla bağlantısı olmamasından dolayı geldiği ülkenin dilinden bile bir haberdir. Hapishanenin ilk günleri tam bir eziyettir. Başına ne geleceğinden habersiz korku dolu hayaller ve rüyalar görür. Masada otururken eline aldığı kupayı yere düşürür. Elif yere dökülen kupanın içindeki sıvıyı kan renginde görür. Bu Elif'in cinayeti anımsamasıdır. (00:06:10 – 00:06:20)

Elif korkularını kendi ağzından ağabeyi ve yengesi görüş gününe geldiklerinde anlatır. Görüş günü Elif ilk olarak kızına kavuşur. Daha sonra yengesiyle ve diğer bebeğiyle kucaklaşır. Yengesi de en az Elif kadar geri planda kalmış, çekingen ve ürkek bir kadın profilindedir. Elif'in ağabeyi Hasan'la olan konuşması omuz üzeri yakın çekimden verilerek iki tarafın da jest ve mimikleri görülür. Hasan'ın nasılsın sorusu üzerine Elif burada ne kadar korktuğunu ve başına geleceklerden haberdar olmadığını söyler. Hasan ölüm cezasının olmadığını ve müebbet hapis olsa dahi en fazla 15 yıl yatacağını söyleyerek içini rahatlatmaya çalışır. Ancak aynı zamanda kayınpederi ve kayınlarının Elif'in peşinde olduğunu söyler ve kendisine dikkat etmesini tembihler. Bunu öğrenmesi üzerine Elif'in tek korkusu dışarıda onu bekleyen muhtemel ölüm olur ve film boyunca dışarı çıkmanın değil içeride kalmanın hesabını yapar. (00:11:02 – 00:12:38)

Elif ilerleyen zamanlarda diğer mahkumlarla iletişim kurdukça kendini daha iyi hissetmeye başlasa da dışarıdakiler onu bir türlü rahat bırakmazlar. Dışarıdan Elif'e tehdit içerikli mektuplar gelir. (00:38:34 – 00:40:01)

Elif'in Türkçe okuma yazması olduğunu annesine mektup yazmasından öğreniriz. "Benim çileli anam, önce sana Almanya'dan selam eder kınalı ellerinden öperim. Allah'ın kuluna verebileceği en büyük ceza insansızlık derdin; o da geldi başıma. Yabancıya varıp da yaban ellerine gitmek zormuş anam. Yabanın derdi çokmuş anam. Dayanamadım ettiğine. Nasıl yaptım bilemiyorum. Şimdi pişmanım ama elden ne gelir. Attılar beni mahpus damına şimdi cezamı çekeceğim diye ne huyunu bilirim ne suyunu bilirim. Ah anam ah...kendine dikkat et; babamın ellerinden öperim. Duanı benden eksik etme. Köye de benden selam et. Sana bu mektubu okuyanın ağzına sağlık. Kızın Elif." Bu mektupta yazdıklarından anlaşıldığı üzere Elif kendini burada çok yalnız hisseder çünkü insanlarla anlaşmasını sağlayacak dili bilmez. Elif Almanya'ya bilmediği bir adama gelin olarak gelmiştir ve Almanya'da kaldığı sürede Almanlarla ilişki kurmamış bu da yaşadığı yerin kültürüne ve yaşayış biçimine yabancı kalmasına neden olmuştur. (00:15:02 – 00:16:05)

Ağabeyinin görüşe geldiğinde getirdiği sözlük (00:11:02 – 00:12:38) Elif'in Almanca kelime ezberlemesine vesile olur. En azından ihtiyaçlarını dile getirebilmek için uğraşır. İnatçı ve kararlı bir şekilde Almanca kelimeler öğrenmeye çalışır. Özellikle “Frühstück” kelimesinden sonra sesli ve agresif bir şekilde “Schnautze” diye haykırır. Odasının içinde dolaşarak temel ihtiyaçlarını belirtebileceği “Hunger”, “Kalt” kelimelerini tekrarlayıp durur. En son boy çekimde olan kameranın merceğine doğru bakarak hissettiği üç kelimeyi söyler ve ağlamaya başlar: “Hunger”, “Kalt” ve “Angst”. (00:16:30 - 00:17:25) Bunları direkt merceğe bakarak söylemesi, yaşadığı duyguyu seyirciye daha yoğun aktarır. “Göz teması sergileyici ile filmi izleyen kişi arasında kişisel bir ilişki kurar, çünkü ikisi de doğrudan birbirine bakmaktadır.” (Mascelli, 2014: 22)

Mahkeme kararı açıklanana kadar Elif tek kişilik hücrelerinde kalmaya devam eder ve burada çok sık kötü anlar yaşar. Mahkeme nihayet sonuçlandığında açıklanan karar şöyledir: “(...) 6 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Cinayet suçundan dolayı.” (00:17:27 – 00:18:26)

Mahkeme kararının üzerine Elif gece bir rüya görür. Rüya önce oyun oynayan beyaz elbiseli bir kız görür. Daha sonra Elif de aynı şekilde beyaz elbiseyle yataktan kalkar. Ev, Elif'in kocasıyla ve çocuklarıyla birlikte yaşadığı evdir. Yatak haricinde başka hiç bir eşya yoktur. Elif kızın peşinden koşarken kız ondan kaçır. Yerde rengarenk bir top yuvarlanır. Evin içinde odadan odaya koşturup dururlar ancak Elif kızı yakalayamaz. Bir anda dış kapıya yönelir, açır ve yüzünde tedirgin bir ifade oluşur. Elif tutkuyla ve hasretle küçük kızına ulaşmaya çalışır ancak başaramaz. (00:19:18 – 00:20:25)

Cezası belli olduktan sonra, Elif hücrelerinden taşınıp diğer mahkumlarla komşu olur. Boy çekimde tedirgin bir halde koridorlarda koşuşturan kadınları ve etrafı seyreder. Bu sahne Elif'in hapishaneye entegre oluşunun başlangıcını oluşturur. Hala ürkektir ve etrafında gördüğü kadınların davranışlarına anlam vermeye çalışır. Yukardaki kattan bir kadınla göz göze gelip gülümser. Bu kadın Türk mahkumlardan Gülizar'dır. Bir diğer mahkum Anna'yı görür. Anna herkesin ona bakmasından söylenir durur. Oysa herkes ona bakmaz. Anna'nın davranışları

normal değildir. Filmin sonralarında öğreneceğimiz üzere Anna'nın normal olmamasının sebebi istemeyerek de olsa çocuğunu öldürmüş olmasıdır. (00:51:20 – 00:54:05) Nora isimli bir başka mahkum kadın Elif'e kahve içmeyi teklif eder. Nora, Elif henüz tek kişilik hücrelerinden taşınmamışken de Elif'le birlikte yerleri silen mahkumdur. Yerleri sildikleri sahnede Nora durmadan bir şeyler anlatır Elif ise sadece dinler çünkü Elif'in Almancası o sahnelerde yok denecek kadar azdır. Nora erkek mahkumlara cinayet işleseler dahi daha az ceza verilmesinden şikayet eder ve hapishanedekilerin çoğunun cinayetten dolayı içeride olduklarını söyler. (00:13:29 - 00:15:00) İkinci buluşmalarında da aralarında Elif'in Almancayı iyi bilmemesinden dolayı iletişim sorunu olsa da, hücrelerine giderek bir kahve içerler. Elif, Nora'nın odasından çok etkilenir. Duvarlar resimler ve tablolarla kaplıdır. Sehparların üstünde örtüler ve çeşitli süs eşyaları vardır. Ayrıca kafeste kuşları vardır. Nora küçük hapisane odasında kendisine yeni bir hayat kurmuştur. Nora, Elif'e kahve ikram ettikten sonra cezasının kaç sene olduğunu sorar. Elif parmaklarıyla altıyı işaret eder. Sözlükle çalışmaya başladığından beri konuşulanları daha iyi anlar. Nora, Elif'e şanslı olduğunu, kendisinin de müebbet aldığı halde şanslı olduğunu söyler; dışarıda bir hayatı yoktur, o yüzden ömür boyu hapisanede kalmasının daha doğru olduğunu düşünür, yaşadığı odayı huzurevine benzetir. Tek eksiğinin rahmetli kocası olduğunu söyler. Kadın kocasını hastalığından dolayı çektiği acılara son vermek için kendisi öldürmüştür. (00:20:46 – 00:24:37) Bir başka sahnede Elif, Nora'ya bardak çeker. Nora sıkça öksürür. Elif, iyi gelip gelmediğini öğrenmek için arkadaşına sorar.

“Gut?” (00:26:25 - 00:27:07)

Elif'in Almancası ilerleyen sahnelerde daha da gelişecektir.

Elif bir kaç kadın mahkumla tanıştıktan sonraki sahnede avukatıyla ilk kez bir araya gelir. Kamera karşılıklı oturdukları masanın çaprazında konumlandırılmıştır ve omuz üzerinden yakın çekim açıdadır. Avukatı Elif'e Almanca anlayıp anlamadığını sorar. Elif anladığını ancak konuşamadığını söyler. Avukatın kendisi az da olsa Türkçe bilir bu yüzden Elif'in anlamadığı noktada Türkçe konuşarak onu şaşırtır. Elif dilinden anlayan birini bulmanın heyecanı ile dertlerini anlatmaya başlar. Ancak avukatı tane tane konuşmasını ister. Elif, çocuklarını görmek ister. Avukatı

deneyeceğini söyler ve ağabeyiyle iyi anlaşp anlaşılamadığını sorar. Bu soru üzerine Elif'in kocasının ağabeyinin en yakın arkadaşı olduğunu öğreniriz. Dolayısıyla Elif ağabeyiyle çok da anlaşamaz. Son olarak birbirlerine karşılıklı olarak Almanca ve Türkçe öğretme kararı alırlar. (00:24:38 – 00:26:03) Elif hapisanedeki diğer kadınlarla birlikte atölyede dikim işine başlar. Hem kendi parasını kazanır hem de diğer mahkumlarla iletişimini artırarak Almancasını geliştirir. (00:27:38 – 00:27:55)

Kendi milletinden kadınlar Elif'le muhabbetten kaçındıkları için Elif ilerleyen sahnelerde de göreceğimiz üzere daha çok Alman kadınlarla görüşür. Sabine'ye göre Türk kadınları Elif'i pek sevmezler. (00:33:30 – 00:34:45) Türkiye kökenli kadınlar hapisanedeki hayatlarında Almanlarla iletişim kurmaktan geri dururlar ve genelde birbirleriyle arkadaşlık kurarlar.

Nuruan, Güneş, Beder Şen, Kalaycı ve Kaplan Türklerin Almanlarla iletişim kurma oranlarına şöyle yer vermektedir:

“Alman komşu ve arkadaşlarına oturmaya gitme durumlarına bakıldığında % 45’lik bir çoğunluğun hiç gitmediği, % 22’sinin özel günlerde, % 12’sinin ayda bir kez, % 14’ünün de haftada bir veya birkaç kez gittiği görülmektedir. Araştırma kapsamında görüşülenlerin % 6’sı da Alman komşu ve arkadaşları ile ancak dışarıda görüştüklerini belirtmişlerdir. Alman komşu ve arkadaşlara gitme oranı Türk komşu ve arkadaşlara göre düşük olmakla birlikte yine de yaklaşık % 20’lik bir kesimin Almanlarla yakın ilişki kurduklarını göstermektedir. Bu rakam 1970’li yıllarda Alman araştırmacıların tespit ettikleri en fazla % 5 oranına göre hayli yüksek bir orandır. Geçen 20-30 yıllık süre içinde Almanya’daki Türklerin bir bölümünün Almanlarla daha yakın ilişki içine girdiklerini söyleyebiliriz.” (Nuruan, Güneş, Beder Şen, Kalaycı, Kaplan, 2005: 77)

Gülizar’ın hücre arkadaşı Hatice, Gülizar’a tıpkı hapisane dışındaki hayatlarında olduğu gibi baskı uygular. Hatice Gülizar’ın Elif’le dahi konuşmasını engellemeye çalışır. Gülizar zayıf karakterde bir kadındır. Onun üzerinde söz sahibi olmayı başarmıştır. Oysa Gülizar belli ki yeni kişiler tanımaya hasrettir. (00:20:46 – 00:24:37)

Elif’in yeni tanıştığı İsolde isimli müebbet hapis cezası alan mahkum kadın Elif’in odasına çıkagelir ve ona birkaç parça eşyasını verir. İsolde sevinçle bu eşyalara artık ihtiyacı olmadığını birkaç gün içinde cezaevinden çıkacağını söyler. Elif durumu şaşkınlıkla karşılarsa da sesini çıkarmaz, eşyaları kabul eder. Bu sahneyi

kamera bel çekimden verir. İzolde tedirgindir. (00:27:56 – 00:28:20) Daha sonra İzolde'nin aslında cezaevinden çıkmasının mümkün olmadığını, müebbet hapis aldığı için akli dengesinin bozulduğunu öğreniriz. Marianne'ye göre müebbet cezasına çarptırılan mahkumlar gün sayamadıkları için kendi kendilerine bir gün belirleyip o gün af çıkacağına inanırlarmış. Diğer mahkumlar da onları bu konuda heveslendirerek iyi hissetmesini sağlarlarmış. Elif bunun üzerine İzolde'nin ona verdiği eşyaları geri götürür ancak İzolde bir yanlışlık olduğunu yakın zamanda mutlaka hapisten çıkacağını söyleyerek eşyaları kabul etmez. (00:30:30 – 00:32:02)

Elif dikişten 63,50 Mark kazanır ve altı senede toplamda 2000 Markı olacağını hesaplar. Arkadaş olduğu Marianne'ye parayı annesine gönderip gönderemeyeceğine sorar. Marianne ona gülerek herkesin paraya içeride ihtiyacı olduğunu onun ise parayı dışarı yollamaya çalıştığını söyler. (00:30:30 – 00:32:02) Yemek servisi sırasında yemek servisi yapan mahkum Christine, Elif'e ekmekle bir mektup uzatır. Mektup erkek mahkumlardan Kemal isimli bir Türkten gelmiştir. Kemal mektupta yalnız olduğundan ve yalnızlığını biriyle paylaşmak istediğinden bahseder. Bu arada Elif'in parmağında alyansı hala takılıdır.

“Saygıdeğer Bayan Elif. Adım Kemal ve İstanbullu'yum. Yalnızlığımı bir başkasıyla paylaşmak amacıyla sizinle tanışmak istiyorum. Camım üçüncü katta. Soldan beşinci. Kucak dolusu sevgimle Kemal.” (00:28:55 - 00:29:07)

Kamera, Elif'in mektubu okuduğu sırada genel çekimden başlayarak Elif'e doğru yaklaşır ve bel çekimde sabitlenir. Bu sayede Elif'in duygusu seyirciye daha net geçer. Elif, önce gülümser, ancak sonra ilgilenmeyerek mektubu buruşturup kenara atar. Gece yatağına uzandığında buruşturduğu mektubu düzelterek tekrar okumaya başlar. Bu sefer katlayarak yastığının altına koyar, odasının camına yönelir ve sanki Kemal'in penceresini görmek istercesine kafasını yukarı uzatır. Elif'in gözünden karşı binanın camlarını ve duvarını görürüz. Elif yabancı olduğu bir başka durumla karşı karşıyadır: Sevmek ve sevilmek. (00:28:29 – 00:30:18) Bir sonraki mektubu Elif'e odasının penceresinden ulaştırırlar. Elif mektubu alır hızlı hareketlerle hemen açar. Mektubun yanı sıra içinden bir resim çıkar. Kemal esmer ve bıyıklı bir erkektir. Resmi mum ışığının yansıdığı masaya bırakır ve bu sahneyi

kamera üst açıdan verir. “Üst açı çekimleri göz hizasından yapılan çekimler kadar tercih edilir niteliktedir ve sıradan yerlere bile bir keskinlik, çeşitlilik ve dramatik etki katar.” (Mascelli, 2014:43) Dikiş esnasında yeni mektubunu Marianne’yle paylaşır. Kemal uyuyamadığından bahsetmiştir. Elif o kadar neşelidir ki Marianne Elif’in aşık olduğunu iddia eder. (00:32:03 – 00:33:28) Elif bunun üzerine hala tereddüt etse de bir süre sonra oturur ve yazmaya karar verir. Yeni arkadaş olduğu Sabine isimli mahkumla bir sahnede avluda yürürken Sabine’nin de tıpkı Elif gibi erkek mahkumlardan biriyle görüştüğü ve mektup alıp mektup gönderdiği görülür. Elif’e mektup yazmak isterse ona yardımcı olabileceğini söyler. Sabine’ye göre cezaevinde sevgiye dışarıda olduğundan daha çok ihtiyaç duyulur. Mektuplaşmalarla dalga geçenlerin kıskanç olduklarını söyler. (00:33:30 – 00:34:45) Elif Kemal’e yazdığı mektubu Sabine’ye vermek için onun odasına gider. Sabine ona kahve ikram eder. Anlaşılabileceği üzere Elif Almancayı ilerletmeye devam eder. Türklerle görüşmediği kadar Alman mahkumlarla vakit geçirir. Sabine’nin odasında duvardaki elle çizilmiş bir resim dikkatini çeker. Mahkumlardan birinin beş paket sigara karşılığında istedikleri resmi çizdiğini öğrenir. Sabine isterse onun da resmini çizdirebileceğini söyler. Bunun üzerine Elif odasındaki resim kutusuna bakar ve resimlerin arasından kocasıyla birlikte görüldüğü bir resmi seçer. Kocasının olduğu bölümü yırtar; kendisinin olduğu bölümü alır. (00:35:40 – 00:37:35) Christine’yle avluda yürüyüp birbirlerine Türkçe ve Almanca kelimeler söylerken Elif’in ne kadar mutlu olduğunu görülür. Hem arkadaşları sayesinde yalnızlığı sona ermiştir hem de Kemal’le yaşadığı gönül ilişkisi onu daha önce yaşamadığı duygularla tanıştırmıştır. Sabine, Elif’e Kemal’den yeni bir mektup getirir. Kemal Elif’i ziyarete gelmek ister. Elif buna çok mutlu olur. Bu haberi hemen Marianne’yle paylaşır. (00:40:37 – 00:41:22) Akşam Elif yemek masasında görülür. Kamera bu sahneyi duvardaki resimleri seyircinin göreceği şekilde verir. Resimlerden biri Kemal’in ona gönderdiği resim diğeri ise Elif’in mahkumlardan birine çizdirdiği kendi yüzü ve Kemal’inin kalp içinde yer aldığı resimdir. Çizimde “Liebe ist...” yazar. Devamı okunmaz. (00:41:23 – 00:42:05)

Şekil 3.2. Sahte Cennete Veda

Sahte Cennete Veda filmi 00:37:43 – 00:38:33

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Elif’te bazı değişimler görülmeye başlar. Elif ilk defa sigara içerken görülür. Sonrasında aynanın karşısına geçip başındaki örtüyü çıkarır ve saçlarını toplayarak kendini inceler. Bu sahneden itibaren Elif baş örtüsünü bir daha takmaz ve kıyafetleri de gözle görülür biçimde değişmeye başlar. Elif bundan böyle Alman arkadaşları gibi giyinir. Yavaş yavaş kendinin farkına varır. Ara sıra hücresinin camından Kemal’in camına doğru bakar ve bu yüzünde bir gülümse oluşmasına ve huzur bulmasına yeter. (00:37:43 – 00:38:33)

Bir ara Elif’i üst açıdan yerde çamaşır yıkarken görürüz. Bu esnada dışarıdan duyduğu ses üzerine hemen hücresinin camına koşar ve Kemal’in penceresine bakar. Kemal oradadır. Su kabını demir parmaklıklara vurur. Bu hapishanedeki mahkumların birbiriyle iletişim aracıdır. (00:40:03 – 00:40:36) Film boyunca Elif’in çalkantılı duygu durumunu izleriz. Çünkü içeride yaşadığı mutluluğa dışarıdan gölge düşer. Elif’e bu sefer Kemal’den değil dışarıdan bir mektup gelir. Bunu Elif’in yüz ifadesinden anlarız çünkü mektubu okuduğunda mutlu olmaz aksine mutsuz olur. Kamera Elif’i mektubu okuduktan sonra yakın çekimden alır ve Elif bir iki saniyeliğine merceğin içine bakar. Gözlerinden korku okunur. “Kamera görünmeyen seyircilerin gözleri olarak davranır. Perdedeki bir kişi sergileyici ile filmi izleyen kişi arasında göz göze bir ilişki oluşturmak için merceğe bakar.” (Mascelli, 2014: 22) Elif

hemen avukatının yanına gider ve korktuğunu söyler. Dışarıdakilerden ölüm tehdidi almıştır. Kocasının ağabeyi intikam almak istemektedir. Avukatı ise bu durumu lehine çevirmenin bir yolunu bulur. Elif'e Almanya'da kalmak isteyip istemediğini sorar. Eğer isterse aldığı ölüm tehditlerini gerekçe göstererek ülkesine gönderilmemesi için itiraz mektubu yazacaktır. Elif sözle cevap vermese de yakın çekimde yüzündeki isterim ifadesini görmek mümkündür. (00:38:34 – 00:40:01)

Elif ziyaretçisi olduğu haberini alır. Kemal'in geleceğini düşündüğü için beyaz bir elbise giyer ancak o elbiseye kahve dökülür. Elif İzolde'nin elbisesini giymek zorunda kalır. Elbisenin önü dekoltelidir. Elif'e göre fazla açıktır. Ancak yine de Kemal için süslenmek hoşuna gider. (00:42:05 – 00:44:42)

Görüş salonuna girer girmez boy çekimde Elif'in yüzüne yansıyan endişeyi görürüz. Hemen elbisesinin dekoltesini kapatmaya çalışır. Başını açtır, elbisesi dekoltedir ve ayakkabıları topukludur. Elif tereddüt eder. Elbisesinin yakasını tutarak onu karışından çeken kamerayla ilerler. Kamera boy çekimden genel çekime geçer ve önce masayı sonrasında ise yerinden fırlayan Hasan'ı arkasından görürüz. Ağabeyi onu öyle görür görmez bağırmaya başlar.

“Ne bu halin kız?” (00:45:35)

Şekil 3.3. Sahte Cennete Veda

Sahte Cennete Veda filmi 00:46:23

Gardiyan araya girip sessiz olmalarını söyleyince ağabeyi yerine oturur ve susar. Elif yavaşça gidip karşısına oturur ve kamera açısı omuz üzeri yakın çekime geçer. Elif onu değil bir başkasını beklediğini, içeride birini sevdiğini itiraf eder. Ağabeyi anında ikisini de öldürmekten bahseder. Elif'in sevmeye ve sevilmeye hakkı yoktur. Bu namus meselesidir. Elif'e ailenin şerefini iki paralık ettin dediği anda Elif ona tepki gösterir.

“Yetti be! Ne bağırıp duruyorsun?” (00:46:23)

Burada sandalyeden ayağı kalkarak ağabeyine ayaktan bağırmaya başlar. Kamerada güçlü bir Elif görülür. “Sende, ailenin şerefi de yerin dibine batsın. O.pu olmuşmuşum. Oldum ya. Sana ne? Ben o.puluktan memnunum. Kimseye ihtiyacım yok. Hele sana hiç yok. Defol git, benim senin gibi ağabeyim yok. Hücreme gitmek istiyorum.” Görüşme salonunu terk ederken bağırmaya devam eder. “Ben kendimden sorumluyum.”

“Rahat bırak beni. Beni bir daha da arama.” (00:46:25)

Elif'in bu çıkışı değişiminin en büyük göstergelerinden biridir. Kendine güveni tamdır ve ilerisini düşünmeden içeride kurduğu dünyasının ona tanıdığı özgürlüğün çekiciliğine kapılmıştır. Oysa ağabeyi ilerisini şimdiden planlamaktadır. Elif'in ziyaret salonunu terk etmesiyle birlikte ağabeyinin sesinden şu cümle duyulur:

“Kız, sen bir gün çıkacaksın buradan.” (00:45:10 – 00:46:58)

Elif kadınlığının farkına varır. Onun da her kadın gibi ihtiyaçları vardır. Kemal, fiziksel olarak bir araya gelemediği ancak onun için hayali olarak varlığını yaşadığı biridir. Gece rüyasından uyanıp su kabına uzanarak su kabını yatağından kalkmadan tek eliyle yere vurur. Elif, Kemal'i çağırır, ona özlem duymaktadır. Sesler bir süre sonra kesilir ve su kabı yuvarlanarak durur. (00:46:59 – 00:40:36) Elif'in Kemal'le filmde ilk ve son buluşması daha sonra yaşar. Elif nihayet Kemal'le karşılaşır. Kemal onu ziyarete gelmiştir. Kamera özne kamera açısıyla Kemal'i Elif'in gözlerinden izletir. Kemal'in ziyaret salonunda tek başına oturduğunu

görürüz. Elif ilerledikçe Kemal'e daha çok yaklaşırız. Kemal'in başı öne eğik öylece beklemektedir. Filmin bu sahnesi arka plandaki akordeon sesiyle desteklenmiştir. Elif yavaş adımlarla yaklaşır ve Kemal'in karşısına oturur. Kemal o gelince ayağı kalkar ve onun oturmasıyla tekrar yerine oturur. Bir iki saniyeliğine ikisi ayaktayken bakışırılar ve oturdukları yerde tek kelime etmeksizin bakışmaya devam ederler.

Şekil 3.4. Sahte Cennete Veda

Sahte Cennete Veda filmi 00:56:00 – 00:57:23

Sahne de herhangi bir diyalog yer almaz ve daha sonraki sahnelerde de Kemal'den bir daha haber alınmaz. (00:56:00 – 00:57:23)

Bir başka sahnede Elif dikiş yaparken başka bir hücreden yükselen çığlıkları duyar ve elleriyle kulaklarını kapayarak sağa sola sallanır. Sesleri duymak istemez. Gece başka birinin çığlıklarıyla sıçrayarak uyanır. Sonra anlaşılır ki bağır an Hatice'dir. Gülizar hücresinde intihar etmiştir. Elif yatağında, sırtı duvara yaslı vaziyette öylece kala kalır. (00:48:13 – 00:50:36) Bu sahnede Gülizar'ın neden intihar ettiğ i öğrenilir. Elif'e göre Gülizar Türkiye'de tekrar yargılanma ihtimalinden korkmuştur. Üstelik Türkiye'de idam cezası vardır. Elif, Türkiye'de tekrar yargılanma ihtimalini avukatına sorar. Ancak avukatı bu konuyla ilgili net bir bilgiye sahip olmadığı için araştıracağını söyler. Sonra Elif'i keyiflendirecek güzel bir haber verir: Elif çocuklarını uzun bir süreden sonra yeniden görebilecektir. Marion'a göre ağabeyi izin vermese bile yengesi gizlice kaçırıp getirecektir ve bir parkta bulaşacaklardır. Elif çocuklarının onu sorup sormadıklarını merak eder. Kamera bu

sahneyi göğüs çekimden verir. (00:51:20 – 00:54:05) Elif, avukatı Marion sayesinde yeniden geleceğe dair umut beslemeye başlar. İtiraz dilekçesi kabul edilir ve o Almanya’da kalabilirse çocuklarını yanına alacaktır. Elif eğer Almanya’da kalabilirse çok güçlü olacağına inanır. Deniz kenarına gitmek, bir daktilo alıp annesine mektuplar yazmak ve otobüs şoförlüğü yapmak ister. Bunların hepsi bir yana özgürce, korkusuzca ve kedsizce yaşamının peşindedir. Onu hapseden baskıcı ve cinsiyetçi zihniyetten kurtulmak ister. (00:54:06 – 00:55:45)

Elif’in hapisshaneyeye girdiği ilk günde ki haliyle Alman arkadaşlar edinip yeni ilişkiler kurduğu hali arasında farklar vardır. Elif, ilk geldiği günlerdeki geleneksel kıyafetleri ve başındaki örtüyü çıkarır yerine modern kıyafetler giyer ve saçını açık gezer. Elif, cezaeviyle ilgili düşüncelerini şu kelimelerle dile getirir:

“Çok uzun zamandan beri buradaymışım gibime geliyor. Sanki hiç başka bir yerde olmamış gibiyim. Burada doğmuş ve burada ölecekmişim hissi. Sürekli yeni çevreler, buruk bakışlarla karşılaşıyorum sonra yavaşça uzaklaşıyorlar ve sessizliğe doğru kayboluyorlar.”

Kamera bu sahnede seyirciye, Elif’in camından Gabriella isimli mahkumu gösterir. Cezaevine geldiğinde, Almanya’ya gelin gitmiş gün yüzü görmemiş, geldiği köy hayatından ve yaşadığı ev hayatından başka hayat bilmeyen bir kadinken; cezaevinde geçirdiği süre içerisinde yaşadıkları onu olgunlaştırmış ve asıl kimliğini dolayısıyla kendini bulmasına yardımcı olmuştur. Dışarıdaki hayatta olduğu gibi yine kapalı bir mekandadır ama bu sefer kendini özgür hisseder ve geleceğe dair umutları vardır. (00:57:24 – 00:57:57)

Elif’in edindiği bir başka alışkanlık sigaradır. Yatağında sigara içer ve onu yeni odasında Gabriella’yla bir odayı paylaşırken görürüz. Uyuyamadığını söyleyerek Marianne’nin cezaevinden çıktıktan sonra mektup yazacağına dair söz verdiği halde hiç yazmamasından dert yanar, dışarıda ne yaptığını merak eder. Sanki ikinci bir hayat istercesine oda arkadaşına ölümden sonra yeni bir hayatın olup olmadığını sorar. Arkadaşının bu soruyu nereden çıkardığını sorması üzerine Elif, aklına Gülizar’ın geldiğini söyler. Aslında Elif sıfırdan yeni bir hayatın özlemini

duymaktadır. Gabriella'nın ölümünden sonrasına da, Tanrıya da, dinlere de inanmadığını söylemesi üzerine Elif “tövbe tövbe” diyerek tepki gösterir. Sabah kahvaltıda Gabriella Elif'ten iç karartıcı anılar yerine hayatında yaşadığı en güzel anısını anlatmasını ister. Elif çocukluğundan kareleri anımsar:

“Çocukluğum...Hep ırmağa yüzmeye giderdik biz. Hatırlıyorum da babam bir şehirden bir ayakkabı getirmişti bana, bir kırmızı plastik ayakkabı. (Elif burada Almanca konuşur ve bir çift demek yerine bir ayakkabı dediği için arkadaşı onu düzeltir).Bir çift kırmızı plastik ayakkabı. O gün ayakkabılarımla yatmıştım. Her gün yıkdım onları. Aptal keçi. (...) Ayakkabılarımı yedi. Çok güzeldiler.” (00:59:32)

Elif'in aklında kalan tüm güzel anılar köydeki hayatına ve çocukluğuna dairdir. Bu sahneyi göğüs çekimden izleriz ki böylelikle Elif'in mimiklerini daha net görürüz ve duygusu bize yansır. (00:57:58 – 01:00:18)

“Nasıl ki bir insan “gözlerinizin içine nasıl baktığı” ile değerlendirilebilirse dramatik bir filmdeki ya da bir belgesel filmdeki bir bireyin göze hitap ederliği de gözleri yoluyla ölçülmektedir.” (Mascelli, 2014: 39)

Bu sahnede Elif'in kocasını neden öldürdüğü ortaya çıkar. Bu sahne aynı zamanda Elif'in Almanya'da kalma umutlarının bir süreliğine sonlanmasını ve Elif'in karamsarlığa kapılmasının başlangıcını oluşturur. Avukatıyla görüşmesinde kötü haberi alır. Elif omuzları düşük bir şekilde itirazın reddedildiği kararını öğrenir. Üzgün bir şekilde başını öne eğer. Avukat kanunların böyle olduğunu söyleyerek elinden bir şey gelmediğini ima eder. Elif'in burada bir kez daha haklı isyanına tanık oluruz.

“Kanunlar, onu öldürmeden önce neredeydi bu konular? Söylesene. Neredeydiler ha? Beni bayıltana kadar, kan kusuncaya kadar dövüp işgal ettiğinde neredeydiler? Onlar gibi bende cezamı çektim. Pişman oldum. Beni öldüreceklerini sen söyledin. Ölmek istemiyorum ben. Lanet olsun. Hep başkaları hayatım hakkında karar verdi. Şimdi ise bir tek isteğim var benim. Çocuklarımla yeni bir hayata başlamak. Kendimi yeterince geliştirdim işte. Burada yaşantımı istediğim şekilde

sürdürebilirim. O kadar sevinmişim ki burada kalacağıma.” (01:00:20 – 01:01:28)
İtirazın reddedilmesine yönelik açıklanan karar şöyledir:

“Çoğunluğun milli ve beraberliğin emniyeti ve düzeni açısından yabancı sanıkların diğer insanlar arasında yaşamaları doğru bulunmamıştır. Ayrıca itiraz mektubunun içeriği kanunlara ve düzen hakkına aykırı düştüğünden dolayı reddedildi. Tecrübeler şunu gösteriyor ki; bu tür durumlarda yabancı teşebbüsü iltica olarak değerlendirilmiş olması Konsolosluklardaki oturma hakkının verilmesinde dikkatli davranılması için bir uyarıdır çünkü bu tür teşebbüsler düzen ve milletin emniyetini tehlikeye sokmaktadır.” (01:01:35 – 01:02:11)

Sosyal devlet onun Almanya’ya gelmesine olanak sağlamış ancak koca zulmünden koruyamayarak suçun içine itmiştir. Şimdi ise göz göre göre ölümün kucağına atmaktadır. (01:01:29 – 01:02:16)

İlerleyen sahnelerde Elif’i bitkin, üzgün ve bunalım halde izleriz. Yemeğini yemez, sürekli sigara içer, yatar ve kara kara düşünür. Bezgindir. Geleceğe dair çocuklarıyla birlikte kurduğu mutlu yarınlar hayal olup yok olmuştur. İsteyerek ve bilerek kendini ölüme sürüklemektedir. Gabriella ise farklı çözüm yolları aramaktadır. Elif’e elinden tutup başaracaklarına dair inanç aşılama çalışır. Elif’e gücünü kaybetmemesini söyleyerek eliyle yemek yedirmeye çalışır. Elif yemeğini yedikten sonra duş alarak kendine gelir. Sonra masada oturan Gabriella’ya erkek arkadaşı olup olmadığını sorar ve Almanya’daki erkeklerin nasıl olduklarına dair bilgi edinmek ister. Gabriella erkeklerin çeşitli olduklarını söyler. Elif Gabriella’ya güzel olup olmadığını sorar. Buradan anlaşılacağı üzere Elif güzelliğinin farkında değildir. Kimse ona güzel olduğunu söylemediği çıkarımında bulunabiliriz. Ayrıca bu sahnede tekrar evlenmek istediğini de öğreniriz. Kamera bu sahneyi yakın çekimden verir öyle ki seyirci Elif’in utangaçlığını ifade eden tüm mimiklerine şahit olur.

Gabriella’nın aklına Elif’in Almanya’da kalmasını sağlayacak yeni bir fikir gelir. Elif, bir evlilik yaparsa Almanya’da kalabilecektir. Elif’in daha içeride yatması gereken iki buçuk senesi vardır. Gabriella’nın ise sadece üç ayı kalmıştır. Dışarı

çıkarc çıkmar elinden geleni yapacaktır. Bu çözüml fikri üzerine birbirlerine sarılarak gülerler. Elif bir anda çok mutlu olur. Bu yeni bir umut demektir. (01:02:26 – 01:05:52)

Bu sahnede Elif'in Gabriella'yla vedalaşmasına şahit oluruz. İkisinin de üzgün olduğu görülür. Gabriella çıkmadan önce Elif'e, dışarıda evlilik işlemleri için imzası gerekebileceğinden, boş kağıtlar imzalatır. Elif bu durumu arkadaşlarıyla paylaşır. Elif'in keyifli ve heyecanlı hali bu yeni durumu arkadaşlarına anlatırken kameraya yansır. (01:06:03 – 01:07:25)

Elif'in yeniden umutsuzluğa kapıldığı görülür. Gardiyan odasına gelerek iyi haber getirdiğini düşünerek ona iyi bir haber duymak isteyip istemediğini sorar. Elif için iyi haber kalmaktan başka bir şey değildir. O yüzden kalabilecek miyim diye sorar.

“Aksine gideceksiniz! İyi hal ve tutumunuz sayesinde af çıktı. İki yıl için. Yakında özgürsünüz. Sizin adınıza çok sevindim.”

Elif'in hayal kırıklığını yüzünden okuruz. Tedirgin olur. Avukatıyla görüşmek ister. Ancak Marion izne ayrılmıştır. Gabriella'yla görüşmesi de yasaktır. Hemen takvim alır hesap yapar, içeride yalnızca 33 günü kalır. Elif kimseye ulaşamamanın verdiği sıkıntıyla yeniden karanlığa düşer. Kendi kendine sakin olması yönünde telkinde bulunur. (01:08:35 – 01:10:54)

Elif bahçede Christine ve Sabine'yi bulur. Onlardan Gabriella'ya ulaşmak için yardım ister. Anna isimli mahkumun o gün izin günüdür. Onunla görüşmesini söylerler. Anna akli dengesi çok fazla yerinde olmayan bir kadındır. Elif mektubunu postaya vermesini ister ancak Anna yakalanmaktan korktuğu için dışarı çıktığında telefon etmeyi tercih eder ve Elif'ten Gabriella'nın numarasını alır. (01:10:55 – 01:12:28)

Kamera açısı boy çekimden yakın çekime geçer ve Elif'in çaresiz hali seyirciye detaylı olarak aktarılır. Elif ağlayarak her şeyin yolunda gitmesi için yalvarır. Gardiyanın sözlerini tekrarlayarak ağlar. (01:12:29 – 01:13:02) Elif odasının

camından Christine'nin odasına Anna'nın dönüp dönmediğini öğrenmek için seslenir. Anna geri dönmemiştir. Bir sonraki sahnede Elif'in tüm umutlarını bağladığı Anna'nın firar ettiği ortaya çıkar. Elif telefon edip etmediğinden emin olamaz. (01:13:03 – 01:14:38)

Elif Gabriella'dan haber alamadığı için perişan vaziyettedir. Odası karanlıktır ve eski canlılığı kalmamıştır. Duvara sırtını yaslamış vaziyette ağır ağır nefes alır ve ağlar. (01:14:40 – 01:15:08)

Gece Elif'in rüyasında geçmişten bir kare canlanır. Elif özgürce ayçiçeklerin arasından koşarak annesine kavuşur köydeki evlerinin önünde. Hasretle sınıksız annesine sarılır. (01:15:08 – 01:16:38) Elif af dolayısıyla yavaş yavaş arkadaşlarıyla vedalaşır. Nora'yla vedalaşırken, Nora bir daha görüşemeyeceklerini söyleyerek Elif'e sarılır ve ona bir kolye hediye ederek onu asla unutmayacağını söyler. Christine de oradadır onun da gözleri doludur. Elif toplanmaya başlamıştır. (01:15:08 – 01:16:38)

Bundan sonra dışarı çıkmaktan başka çaresi olmadığını anlayan Elif'in çöküş sahneleri gelir. Elif'in korkularının yansıması sonucu gördüğü kabus ve neticesinde intihar edişi izlenir. Filmin açılış sahnesinde Elif'in sesinden duyulan sözler, bu sahnede gördüğü kabusu anlatır. Kabusta kefenler içindeki kadınlar çember halinde oturmuş sağa sola sallanarak Elif'i kendilerine doğru çekistirmektedirler. Çemberin ortasında açılan derin karanlık kuyuya Elif'i bırakırlar ve Elif düşer. Kadınlar sallanmaya devam eder ve Elif'in ağzından şu sözleri duyulur:

“Camiyi simsiyah boyadılar, hayalet gibi köyün ortasında duruveriyor sanki. Caminin içinde, tam ortasında öyle derin bir çukur kazmışlar ki dibini göremedim. Beyaz örtülere bürünmüş kadınlar ağıt yakıyor; annem de var aralarında, göz yaşlarını çukura gömüyorlar. Benim ölüme ağlıyorlar. Karanlığa düşüyorum. Çukurun dibindeki o boşluğa.” (00:00:03 – 00:00:45)

Kamera ilk olarak Elif'i yatağında sağa sola savrulurken gösterir. Elleriyle çarşafı sınıksız kavramıştır. Çarşaf üzerinden kabusta gördüğü kefenlere geçiş yapar ve kadınlar görülür. Yatağına sığamaz uyanır. Lavabonun aynasına kafasını yasladığı

sırada aynanın önündeki bardak yere düşer ve parçalara ayrılır. Elif kendinden geçmiştir artık. Tek çıkış yolu vardır o da ölmek. Elif bileğini keserek intihar eder. (01:17:50 – 01:20:50)

Elif'i, kontrol için odaları gezen kadın bulur. Kamerada Elif'in kapısı içeriden açılır ve gardiyan kapıda görülür. Dehşete düşmüş bir ifadesi vardır. Kadın telaşla merdivenleri inince kamera onu takip eder. (01:20:52 – 01:22:13)

Bir sonraki sahnede Elif'in ölmediğini görürüz. Kestiği bileği sargılıdır ve gardiyanın onu çağırmasının üzerine çamaşır sepetine koyduğu eşyalarıyla odasından çıkar ve gardiyanla birlikte merdivenleri aşağı inerler. Boynunda Nora'nın ona hediye ettiği kolye vardır. Aşağı inerken koridorlar Elif'e hoşça kal diyen diğer mahkumların sesiyle dolup taşar. Elif'e başarılar dilerler. Elif koridorda ilerler ve mutsuzluğu, tükenmişliği yüzünden okunur. (01:22:16 – 01:23:25)

Elif'in eline çıkış evrakları tutuşturularak bir bilinmezliğe doğru yol alması için kapılar ardına kadar açılır. Elif'in yüzünü kamera yakın açıyla seyirciye gösterir. Çaresizlik görülür. Şaşkın ve korku dolu gözlerle çıkış kağıdını alarak odadan dışarı çıkar. (01:23:26 – 01:24:37)

Filmin son sahnesinde Elif'i evrakları aldığı odadan çıkarken görürüz. Çıkıp kameraya döndüğü anda duraklar. Kameranin göstermediği biri onu almaya gelmiştir. Elif "Sahte Cennetine" veda etmek üzeredir. İleriye doğru attığı hiçbir adımdan emin görünmez. Kameranin boy çekim açısına kadar yaklaşır ve gözlerini karşıya diker ve ekran kararır; film sona erer. Elif'i almaya gelen kişinin kim olduğunu seyirci görmez. Ancak Elif'in gelen kişiden hiç hoşlanmadığını anlamak mümkündür. (01:24:38 – 01:25:20)

3.2. Eşiyle ve Ailesiyle İlişkisi

Filmde, Elif'in ailesi hakkında bazı sahnelerde fikir sahibi olan seyirci, annesinin görüntüsünü de görme şansı bulur; ayrıca Elif'in geçmişi hatırladığı veya geçmişe dair rüyalar gördüğü sahnelerde kızına olan özlemine şahit olur.

Bir sahnede Elif'in kızıyla kavuşmasını genel çekim açısıyla seyrederek. Aynı sahnede Elif'in diğer çocuğu yengesinin kucağında ve henüz bebektir. Elif ikisine de özlemle sarılır. Genç yaşta çocuklarından ayrı düşmüştür. (00:11:02–00:12:38) Filmde Elif'in çocuklarına duyduğu özlemin aktarıldığı sahneler yer alır. Bunlardan biri avukatıyla ilk kez görüştüğü sahnedir. Bir yandan yaşadığı sıkıntıları aktarırken, bir yandan da çocuklarını da mutlaka görmek istediğini söyler. Avukatı bunun için elinden geleni yapacağını sözünü verir. Aynı sahnede avukatın ağabeyiyle arasının nasıl olduğunu sorması üzerine Elif'in ağabeyinin, öldürdüğü kocasının en yakın arkadaşı olduğunu öğreniriz. Bu durumda aralarının çok da iyi olmadığı çıkarımında bulunabiliriz. (00:45:10 – 00:46:55)

Ağabeyiyle arasındaki ipler, Elif'in görüşme gününde, hapishanede mektuplaşma yoluyla aşk yaşadığı Kemal'i beklerken, karşısında ağabeyini bulmasıyla iyice gerilir. Elif'in üstü açıktır ve başında eşarbı yoktur. Bu giyinme şekli ağabeyi için kesinlikle kabul edilebilir değildir. Açık giyinen kadınlar, onun için geleneksel yapıya uymayan kadınlardır. Elif ağabeyinin aşağılayıcı ifadeleri karşısında ilk defa tırnaklarını gösterir ve ağabeyine aile şerefine umurunda olmadığını ve halinden memnun olduğunu haykırır. Hapishanede kurduğu 'özgür' yaşantısına güvenerek adeta ağabeyine meydan okur. Doğduğu andan itibaren üzerine yüklenen, toplumca kabul gören "namuslu kadın" olma mecburiyetini artık üzerinden atmıştır. Elif'e yıllarca bir kocaya eş olma ve çocuklarının annesi olma rolü yüklenmiştir. (00:24:38 – 00:26:03)

Vatandaş insanın daha doğmadan ailesi tarafından cinsiyetine göre hayatının şekillendirilmeye başladığına değinmektedir.

"Doğumu takiben, hemen hiç gecikmeden, biyolojik cinsiyetimiz ekseninde oluşup anlam kazanan bir davranışlar örgüsünün mensubu haline ge(tiri)liriz. Örneğin, doğacak çocukları için giysi

ve eşya hazırlayan anne ve baba, eşyanın rengi ve biçimi konusunda tercihlerini kullanırken, çocuktan hayatı boyunca mensubu olması istenecek davranışlar, tutumlar, roller örgüsünü inşa etmenin ilk adımını atarlar.” (Vatandaş, 2007: 30)

Elif bir sahnede annesine tüm hissettiklerini aktardığı bir mektup yazar, bkz. Sayfa 8. Mektupta yazdıklarına göre Elif evlenip Almanya’ya gelmiş olmaktan büyük pişmanlık duyar. Onu en çok zorlayan konu ise gurbette olmasıdır. Geldiği ülkenin yaşam tarzı bir yana, dilini de bilmemektedir ve üstelik kendi ailesinden kimse yanında değildir. Mektuba göre Elif annesine ve babasına özlem duyar. (00:15:02 – 00:16:05) Elif annesine o kadar düşkündür ki dikişten kazandığı parayı annesine göndermenin yollarını arar. (00:35:00 – 00:35:23)

Hapis hayatına uzanan hikaye Elif’in kocasını öldürmesiyle başlar. (00:06:21–00:06:53) Kocasıyla sorunlu bir ilişkisi olduğuna seyirci Elif’in Türkiye’ye gönderilme kararına yaptığı itirazının reddedildiğini öğrendiği sahnede tanık olur. (01:00:20 – 01:01:28) Kocası Elif’i isteği dışında ifal etmekte ve ona şiddet uygulamaktadır. Bu sahneye kadar Elif’in kocasını neden öldürdüğüne dair fikir üretiriz.

Elif’in Kemal’le yaşadığı ilişki, kocasıyla ilişkisi hakkında çıkarımlarda bulunmayı sağlar. Elif Kemal’e bir anda bağlanır ve ilerleyen zamanda onun adının geçmesi bile yüzünün gülmesine ve heyecanlanmasına sebep olur. (00:32:03 – 00:33:28) Elif, Kemal karakteri üzerinden bir genç kız gibi ilk defa aşkı yaşar. Kocasıyla arasında aşk ilişkisi olmadığını Elif’in annesine yazdığı mektuptan anlarız. O mektupta pişmanlık duyulan bir evlilikten bahsedilir. (00:15:02 – 00:16:05) Üstelik evlilikle birlikte başlayan gurbet hayatı da Elif’e fazlasıyla ağır gelmiştir.

Elif Kemal’le kendi resmini çizdirmek için kocasıyla birlikte bulunduğu resimden kendi resmini yırtarak alır. Bu da kocasına duygusal bir bağlılık duymadığını gösterir. (00:35:40 – 00:37:35)

3.3. Özgürleşme ve Kendini Bulma Süreci

Elif hapishaneye girdiği andan itibaren gözle görülür bir değişim içine girer. Filmin başında hapishaneye giren Elif’le filmin sonunda hapishaneden çıkmaya hazırlanan Elif aynı kişi değildir. Bu bölümde Elif’in hem dil, hem sosyo-kültürel hem de giyim kuşam anlamında değişimini ele alacağız.

Hapishaneye girdiğinde yalnız ve ürkek bir kadın olan Elif davası görülüp diğer kadınların kaldığı hapishane katına geçtikten sonra hızla arkadaşlar edinmeye başlar. (00:20:50 – 00:24:37)

Öncesinde kaldığı tek kişilik hücrede perişan vaziyette kameraya yansır. Bu sahnelerde ekranda kırsal kesimden gelmiş derbeder bir kadın görürüz. Gardiyan gelip onunla Almanca konuştuğunda anlamaz, üstelik korkarak battaniyenin altına gizlenir. (00:06:21 – 00:06:53) Aynı ürkekliği diğer kadın mahkumların olduğu yere geçtiğinde de yaşar. Komşularıyla bulunduğu ilk sahnede tedirgin bir şekilde koridorlarda koşuşturan kadınları ve etrafı seyreder. (00:20:50 – 00:24:37) Daha önce diğer kadın mahkumları merak edip hücresinin camından onları izlemiştir. (00:07:45 – 00:07:53) Başka bir sahnede Elif’i diğer kadın mahkumların arasında tek başına çiçek koparıırken görmüştük. O sahnelerde yalnız bir Elif vardır; kimseyle konuşmayan, sadece izleyen ve susan bir kadın vardır. (00:12:39 – 00:12:51) Buna en iyi örnek Elif’in daha sonra tanışacağı Nora karakteriyle yerleri sildiği sahnedir. O sahnede Nora, Elif’e kendi durumunu ve hapisane şartlarını anlatır ancak Almanca konuştuğu için Elif onu anlamaz. (00:13:34 – 00:15:01) Elif’i bulunduğu ortama yabancılaştıran en büyük sorunsal dil sorunsalıdır. Kişinin bir kültürde var olabilmesi için o kültürün dilini bilmesi gerekir. ”Dil edinimi aynı zamanda ilgili kültürün de edinimidir. Kim bir kültürde kendini rahat hissetmek istiyorsa, o kültürün dilini ve sosyal değerlerini öğrenmek ve özelliklerini kabul etmek zorundadır.” (Özbent, 2008: 27)

Elif’in hapishanede olduğu sürede edindiği arkadaşları kendi milletinden değil yabancı milletlerdendir ve Elif hem onlarla anlaşabilmek hem de kendisini daha iyi ifade edebilmek için Almancasını hızla ilerletir. (00:16:30 – 00:17:25) Filmin

başlarında en azından temel ihtiyaçlarını ifade edebilmek için Almanca kelimeler ezberleme çabasına girer. İnatçı ve kararlı bir şekilde öğrenmeye çalışır. Dikkat çeken bir nokta “Frühstück (Kahvaltı)” kelimesinden sonra sesli ve agresif bir şekilde “Schnautze (Kapa çeneni)” anlamını taşıyan kelimeyi haykırmasıdır. Odasının içinde volta atarak temel ihtiyaçlarını belirtebileceği “Hunger (Açlık)”, “Kalt (Soğuk)” kelimelerini tekrarlayıp durur. En son boy çekimde olan kameraya doğru bakarak hissettiği üç kelimeyi “Hunger”, “Kalt” ve “Angst (Korku)” deyip ağlamaya başlayarak arkasını döner. (00:16:30 – 00:17:25) Avukatıyla da birbirlerine karşılıklı olarak Almanca ve Türkçe öğretme kararı alırlar. (00:24:38 – 00:26:03)

Dikiş atölyesinde işe başlaması dil konusunda gelişmesinde hiç şüphesiz katkıda bulunmuştur. (00:27:38 – 00:27:55) Bunun yanı sıra emek harcayarak kendi parasını kazanması onun için ayrıca bir mutluluk ve özgüven kaynağıdır. Bu özgüven sayesinde ileriye dönük hayaller kurmaya başlar. Başta kazandığı parayı annesine göndermenin planını yapar. (00:35:00 – 00:35:23)

Elif’in dil konusundaki ilerlemesine Sabine isimli arkadaşının odasına giderek orada birlikte kahve içtikleri sahnede şahit oluruz. Karşılıklı duraksamadan konuşurlar. (00:35:40 – 00:37:35)

Film ilerlerken kısa sahnelerde Elif’in sosyo-kültürel anlamdaki değişimine sıkça şahit oluruz. Bir sahnede sigara içen Elif sigarasını söndürdükten sonra aynanın karşısına geçer ve başındaki örtüyü çıkarır. Saçlarını yukarı doğru toplayarak bir süre aynada kendi yüzünü inceler. Bu sahnede Elif’in kendi varlığın farkına yeni yeni başladığının en önemli göstergesidir. (00:37:43 – 00:38:33) Saçlarını açtıktan sonra Elif’i bir daha hiç bir sahnede baş örtüsüyle görmeyiz. Baş örtüsünü çıkarmasıyla beraber üzerine giydiği kıyafetlerde de değişim kendini gösterir. Türkiye’nin kırsal kesimlerinde yaşayan kadınlara özgü entarilerini de bir kenara kaldırır ve bir daha asla giymez. Kıyafet konusunda onu Alman arkadaşlarından ayırt etmek mümkün değildir. Onlar gibi Elif de o yılın modasına uygun kot ceket, kot pantolon, bol kazaklar ve diz altı etekler giyer.

Kemal’le görüşmesinde giyeceği kıyafet ise adeta bir dönüm noktasıdır. Normalde giyeceği beyaz uzun ve dekoltesi olmayan elbisenin üzerine kahve dökülmesiyle birlikte Elif mecburen Barbara isimli arkadaşının ona verdiği önu biraz dekolteli elbisesini giyer. Bu kıyafet, görüşmeye Kemal yerine ağabeyi gelince ağabeyiyle arasının bozulmasına sebep olur. Elif’in o sahnede ağabeyine meydan okuyup rest çekmesi onun özgüveninin ne kadar arttığının bir göstergesidir. Toplumsal baskıdan ve zorbalıktan korkmuyordur. Ağabeyinin ve dolayısıyla toplumun ona yüklediği itaatkar, başı daima öne eğilen, çileli kadın rolünü reddeder. Bir erkeğe muhtaç olmadan kendi ayaklarının üzerinde durarak hayatta kalabileceğine inanır. Hapishanede kurduğu hayatta kendi ayakları üzerinde durur ve dört duvar içinde de olsa seçimlerinde özgürdür. Kemal de özgürce yaşadığı hayatının içine kendi seçimiyle aldığı bir karakterdir. Yalnızca fotoğrafını görerek ona his beslemeye başlar çünkü sevmeye ve sevmeye açtır. Bir adama mecburiyetten değil sevgiden sarılmaya hasrettir. Elif geceleri Kemal’i düşleyerek yatar ve onu hayal ederek uyur.

Elif’in önündeki tek engel Alman hukukudur. Yalnızca yasalar izin verirse Almanya’da kalıp çocuklarıyla birlikte bir hayat kurabilecektir. Hayallerinde o kadar özgürdür ki Almanya’da kalabilirse otobüs şöförü olmayı düşler. Bir daktilo alıp annesine mektuplar yazacaktır. (00:54:10 – 00:55:45)

Özetleyecek olursak Elif kocasını öldürmesi sonucu hapisaneye düşer, ancak bu onun için her şeyin bitmesi anlamına değil tam tersiyeniden başlamak anlamına gelmektedir. Kadının özgürleşmesi özel alanda evinde başlar. (Aktaş, 2013:56) Elif bir nevi ‘ev’ini değiştirerek özgürleşme adına bir adım atmış oldu. Hapisaneye girdiğinde ürkek ve çekingendir. Yaşadığı toplumun kültürüne ve diline yabancısıdır. Belki aile içinde ihtiyaç duymadığından, belki de ona fırsat tanınmadığından yaşadığı ülkenin dilini öğrenmemiştir. Başlarda kendi ifade etmek ve başkalarını anlamak konusunda sıkıntılar yaşayan Elif bu durumu azimle Almanca çalışarak ve yabancı mahkumlarla iletişim kurarak aşar. Filmin sonuna geldiğinde Elif duraksamadan Almanca konuşur; arzularını, duygularını, özlemine, öfkelerini ve korkularını dile getirir. Sık sık yabancı arkadaşlarıyla zaman geçirir ve sohbet eder. Bu süreçte

kendisini çalışmakta da geliştirir. Hevesle dikiş atölyesinin çalışmalarına katılır. Kazandığı para onu öylesine mutlu eder ki o parayı annesine göndermek ister. Para kazanmak her bireyde olduğu gibi onda da kendine güven duygusunu artırır ve hayata daha istekli tutunmasını sağlar.

Hapis hayatında yabancı arkadaşlarının etkisi ve Kemal karakteriyle girdiği gönül ilişkisinin de etkisiyle kendini keşfetmeye başlar. Kadın kimliğinin farkına varır ve aynanın karşısına geçtiğinde yüzünü detaylı bir biçimde inceler. Baş örtüsünü çıkarır ve kıyafet tercihi de bu sahneden sonra değişir. Yabancı arkadaşları gibi giyinmeye başlar.

Kemal karakteriyle kurduğu ilişki üzerinden kadın kimliğini keşfeder ama bunu dilediğince yaşayamaz. Göğüs dekolteli elbise giymek dahi onu rahatsız eder. Alışkın değildir ve kimi muhafazakar kesimlere göre bir kadının erkekleri tahrik edecek biçimde açık giymesi onun hafifliğinin göstergesidir. Elif bunun bilinciyle gittiği görüşmeden bir savaşçı edasıyla geri döner. Ağabeyinin sert aşağılayıcı sözleri karşısında sinmek yerine sesini yükseltir. O artık ayakları üzerinde duran, kendi parasını kazan ve özgürce fikrini söyleyebilen özgür kadındır.

Ana karakterin filmde, hapishaneye girişinden çıkışına kadar güçlü değişimler geçirmesi kadının özgürleşmesinin, bulunduğu sosyal çevreyle doğru orantılı olduğunu ıspatlar niteliktedir. Elif sosyal çevresini, bilinçli bir şekilde olmasa da, değiştirerek özgürleşme ve kendi kimliğinin farkına varmada önemli bir adım atmıştır. Filmin sonuna gelindiğinde Elif çocuklarıyla birlikte artık dilini ve kültürünü bildiği Alman toplumunda yaşayabilecek duruma gelmiştir. Ancak yasalar birilerini korurken birilerini yok saymaktadır ve Elif bu durumun kurbanı olur. Alman yasaları gereğince yabancı uyruklu bir mahkumun serbest bırakıldıktan sonra Almanya'da kalması Alman toplumunun güvenliği açısından mümkün değildir. Alman yasaları Elif'i onu dışarıda bekleyen tehlikeler ağabeyi ve kayın biraderlerinden korumak yerine onu onların kucağına atar. Devlet kadının arkasında durmazsa kim duracaktır? Burada film sonlandığı için Elif'in başına gelenlerden haberdar değiliz. Kadın her ne kadar kendi çabalarıyla özgürlüğünü elde etse de toplumsal kurallar onun karşısında dikilir ve engellemeye çalışır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FEO ALADAĞ'IN “AYRILIK” FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTER UMay'IN İNCELEMESİ

4.1. Filmin Özeti

“Ayrılık” filmi Feo Aladağ yönetmenliğinde 2010 yılında çekilmiştir. Film bir saat 59 dakika sürmektedir. Filmde Almanya’da doğup büyüyen Umay’ın Türkiye’de yaptığı evlilikten kaçıp Almanya’daki ailesinin yanına dönmesi ve sonrasında ailesi ve kocası tarafından maruz kaldığı baskı ve zorluklar anlatılmaktadır.

Film küçük Cem’in “anneciğim” sesiyle başlar. (00:00:25 - 00:00:28)

Umay’ın erkek kardeşi Acar’ı arkasından görürüz ve kamera yavaşça ona yaklaşır. Kamera Acar’dan uzaklaştığında Acar’ın baktığı yerde Umay’ı görürüz. Umay’ın yüzünü ona dönmesiyle kamera açısına bir tabanca girer. (00:00:29 - 00:00:59)

Ekranı siyah görüntü kaplar. Elindeki silahı Umay’a doğrultan Acar’ı bu sahnede nefes alış verişleri eşliğinde ter içinde kaçarken görürüz. Hemen üzerine Acar bir araçtadır ve yandan yüz çekimde kaçışının devam edişine şahit oluruz. Acar bir anda kalkar ve içinde bulunduğu otobüsün arka camına gider ve camdan dışarıya şaşkın bir ifadeyle bakakalır. (00:01:00 - 00:01:38)

Ekran beyaz hale gelir ve sahne Umay’ın muayene koltuğuna uzanmasıyla başlar. Kamera Umay’ı yan açıdan karnına dokunurken düşünceli vaziyette gösterir. Kamera Umay’ı karşıdan uzak çekimde gösterdiğinde Umay’ın kürtaj yaptırmak üzere olduğu anlaşılır. Bir sesin “Tamam mı” diye sormasıyla kamera Umay’ı kafasının üzerinden yüzüne yaklaşarak gösterir. Umay’ın yüzündeki acı ifade kameraya yansır. Duvarın kıyısından Umay’ı bir eli karnında bir eli kalbinde görürüz. (00:01:39 - 00:03:05)

Kamera bir aracın içinden seyirciye İstanbul'da olduklarını gösterir. Kamera dış mekanı gösterirken Umay'ın gözünden verir. Umay'ın kendisini ise omuz çekimden görürüz. Umay'ın başı örtülüdür. Otobüs kırsal arazilerin ortasında apartmanların olduğu bir yere gelir ve henüz yolların asfaltlanmadığı bir yerde Umay iner. Etrafta inşaat halinde apartmanlar ve yapımı bitmiş apartmanlar bulunmaktadır. Umay'ın otobüsten inmesiyle karşıdan oğluyla görünmesi onu karşılamaya gelir. Birlikte ilerdeki apartmanlara doğru ilerlerler. (00:03:06 - 00:04:25)

Kamera Umay'ın kayınpederini masada otururken verir. Masanın bir başında kayınpederi bir başında ise Umay'ın kocası oturmaktadır. Umay ellerindeki tabaklarla kamera açısına girer. Umay eşinin ailesiyle birlikte yaşar. Aile kayınpeder, babaanne, kayınvalide, görünce, eşi Kemal ve oğlu Cem'den oluşmaktadır. Umay yüzündeki mahcup ifadeyle masadaki yerini alır ve sırasıyla babaanneye ve kayınvalidesine servis yaparak sakın görünmeye çalışır. Umay'ın kürtaj olduğundan ailenin haberi yoktur. Umay bu konuda görünmesiyle işbirliği halindedir. Birlikte hasta ziyaretine gideceklerini söylemişlerdir. Ancak Cem "Melek teyze(ye) gitmedik" der ve masada kısa bir gerginlik hakim olur. Kamera önce kayınvalideyi, sonra Kemal'i ve en son görünmeyi göğüs çekimden vererek yüzlerindeki şüphenin görülmesini sağlar. Cem bir kez daha aileyi şüpheyeye düşürecek bir açıklamada bulunur: "Annemi çok bekledik." Umay bunun üzerine sinirlenerek oğlunu susturmak için "sana yemeğini ye dedim" diyerek oğlunun ağzına kaşığı götürür. Yine yemeyince Umay'ın eşi Kemal çocuğun kafasına "Oğlum rahat dursana be" diye bağırarak vurur ve Cem bunun üzerine ağlayarak masadan kalkar. Kemal bunun üzerine kızgınlıkla çocuğun peşine düşer. Umay da telaşla onun peşine. Kemal Cem'i yatak odasında perdenin arkasında bulur ve üzerine yürür. Umay durdurmaya çalışınca onu sert bir şekilde ittirir ve Umay duvara çarparak kolunu yaralar. Bu sahne Kemal'in Umay'a şiddet kullandığı ilk sahnedir. (00:06:03) Fiziksel şiddet söz konusudur. Kemal bununla yetinmeyip Umay'ı yatak odasına Cem'i ise karanlık bir odaya kilitler. Umay çaresizce kapıya vurur açamayınca kapının dibine oturur. Kamera Umay'ı üst açıdan ağlarken verir. Kamera yaşanan hareketli sahneler sonrasında yeniden masaya

döner ve Umay ve Cem hariç tüm aileyi masada yemek yemeye devam ederken verir. (00:04:26 - 00:07:09)

Şekil 4.1. Ayrılık

Ayrılık filmi 00:06:03

Umay'ın başı önüne eğiktir. Umay kilitli bulunduğu odada öylece oturur. Çaresizliği ve ümitsizliği odanın karanlığına ve seyirciye yansımaktadır. Kemal ise evin balkonunda sigara içer. Kamera onu yandan bel çekim açısıyla verir; alyansıyla oynar. (00:07:10 - 00:07:38)

Umay'ı kamerada göğüs çekimde görürüz. Elinde paralar vardır, onları sayar. Kamera Umay'ı yandan çekime alırken seyircinin tam karşısında komedinin üzerinde gördüğü resimde Umay'ın ağabeyi Mehmet, kız kardeşi Rana ve erkek kardeşi Acar bulunmaktadır. Bu sahnede aynı zamanda öğrendiğimiz bir ayrıntı da Cem'in kendine ait bir odasının olmadığı gerçeğidir. Onun odası anne ve babasının yatak odasıdır. (00:07:11 - 00:07:57)

Bu sahnede seyirci Kemal'in Umay'a yalnızca fiziksel şiddet değil cinsel şiddet de uyguladığını görür. Umay yüzü kameraya dönük yatmaktadır. Kemal yatağa geldiğinde Umay'ın ona sırtı dönüktür. Kemal önce Umay'ı boynundan ve kolundan öper ancak Umay'dan karşılık alamayınca sıkıntılı bir şekilde sırt üstü döner. Biraz bekledikten sonra Umay'ın rızası olup olmadığını sormaksızın onunla ilişkiye girer. Umay'ı kamera bu esnada üst çekimden verir ve yüzündeki donuk ifade kameraya yansır. Bu sahne iki insanın cinsel birleşiminden çok bir

erkeğin kendini tatmin etmesi niteliği taşımaktadır. Kadın bir nesne gibidir.

Erkeğin işini görür ve bir kenara bırakılır. (00:07:58 - 00:09:41)

Herkesin evden gitmesiyle Umay oğlunu alır ve Almanya'ya doğru yola çıkar. Umay'ın elinde bir valiz ve omzunda bir çanta vardır. Cem ise yalnızca sırt çantasını almıştır. Umay'ın bu sahnede yine başı kapalıdır. Kıyafeti baştan aşağı siyahtır. Umay'ı otobüste kararlı gözlerle ileriye bakarken görürüz ve sahne uçağın havalanmasıyla son bulur. (00:09:42 - 00:11:48)

Umay Almanya'da da başı kapalı görülmektedir. Oğluyla kapıyı çalar ve annesi kapıyı açar. Halime kızına hasretle sınıksıkı sarılır. Umay da ona sınıksıkı sarılır. Bu sahneyi kamera omuz çekiminden verir. Halime Umay'la Cem'i içeri aldıktan sonra Umay'a Kemal'i sorar ancak cevap alamaz ve cevap alamayınca yüzüne endişe hakim olur. (00:11:50 - 00:12:37)

Mutfakta Umay'ın kız kardeşi Rana görülür. Halime Umay'ın durumunu öğrenir ve endişeli halde Umay'a ne yapacağını sorar. Bu esnada Umay'ın babası sahneye girer. Annenin elindeki çantayı almasından işten geldiği çıkarımı yapılabilir. Kadir Umay'a elini öptürdükten sonra Kemal'i sorar. Umay'ın "İstanbul'da cevabıyla yetinmez sandalye oturduktan sonra tekrar sorar. "Kemal ne zaman gelecek?" Halime Umay'ın cevap vermesine fırsat vermeden kendisi cevap vererek durumu toparlamaya çalışır. Kemal için bir kaç güne gelecek der. Kadir Cem'in peşinden salona gidince anne hemen Umay'a yaklaşır ve ciddi bir yüz ifadesiyle onu uyarır. "Bana bak; babanızın tansiyonu var, sinirlenmemesi lazım." (00:12:38 - 00:14:30)

Seyirci sahnede geniş açıdan Umay'ın ailesini görür. Umay'ın ailesinde oturma düzeni Kemal'in ailesinden farklıdır. Ailenin reisi baba yine masanın başında oturur ancak Umay'ın ailesinde masanın diğer başında anne oturmaktadır. Kadir yemek masasında da yine Umay'ı Kemal konusunda sıkıştırır. Israrla Kemal'i sorar. Masadaki konuşmadan Kemal'in Türkiye'de kafeterya işlettiği ortaya çıkar. Babanın ısrarı sonucu Umay Kemal'in gelmeyeceğini söyler. Kadir

çok sinirlenir. Bu sırada Umay’ın erkek kardeşi Acar eve gelir ve Umay’a sarılır. Kardeşler arasında aşağıdaki dialog yaşanır:

“Wann bist du gekommen?”

“Sie bleibt nicht lange.”

“Kümmer dich um deine eigenen Sachen.”

“Hast du was gesagt?”

“Du hast mich gehört.”

“Was hast du denn gesagt?”

“Sağır mısın?” (00:15:03 – 00:15:20)

Mehmet masaya elini vurarak yerinden kalkar. Masada geçen tüm konuşmalarda kamera konuşan kişiyi omuz çekimden verir. Umay Mehmet’in sert çıkışına rağmen kararlı olmaya devam eder. Kızgın gözlerle Mehmet’e bakar. Cem ise korkmuş bir şekilde kulaklarını tıkar. Baba yerinden kalkarak Mehmet’e oturmasını söyleyince sessizlik olur. Baba kızgın bir şekilde herkese yemeğini yemesini söyler ve gider. Ailede kardeşler kendi aralarında Almanca konuşurken, anne ve babalarıyla konuştuklarında Türkçe hakim olmaktadır. (00:14:31 - 00:16:40)

Bir sonraki sahnede Acar Umay uyurken odasına gelir. Onu teselli etmeye çalışır. (00:16:41 - 00:18:10)

Kadir Umay adına Kemal’in ailesini arar. Umay’ın çok üzgün olduğunu söyler. Yaptığı hatayı genç kız olmasına bağlar. O konuşurken Mehmet ve Halime de onu dinler. (00:18:11 - 00:18:44)

Kadir Umay ve oğlu uyurken onlara bakar ve üstlerini örter.(00:18:46 - 00:19:26) Buradan Kadir’in çok da katı kalpli olmadığını anlarız.

Umay yatağından telaşla kalkar çünkü Cem yanında değildir. Evin içinde koşarak Cem'i arar. (00:19:27 - 00:20:55) Umay baba evinde dahi kendini güvende hissetmez.

Umay banyo yaparken Halime banyoya gelir ve Kemal'le konuşmasını söyler. Umay duşa kabinden çıkarak anlaşılmadıklarını söyler. Anne buna rağmen çocuğu öne sürerek hayatta her şeyin istediği gibi olmayacağını söyler ve Cem'i babasız koymaması gerektiğini ekler. Umay aynanın karşısına geçip havlusunu sarınırken kameraya yansıyan sırtındaki morluklar dikkat çeker. Anne morlukları görür ve Umay'a sarılır. Umay ağlayarak çok mutsuz olduğunu ve dayanamadığını söyler. "Hani ne olursa olsun yanımda olacağını söylemiştin?" (00:22:16) Umay annesine bu soruyla sitem eder. Umay'ın sahneden çıkmasıyla annenin çaresiz yüz ifadesi aynaya yansır. (00:21:18 - 00:23:27)

Umay ailesinden gizli iş aramaya çıkmaya hazırlanır. Halime bir şey demez ancak Mehmet Umay'ın arkasından Acar'ı takip etmesi için gönderir. Kardeş Umay'la metroya kadar gider. Umay ona beklemesini söyler ve kendisi metroya binerek kardeşini durakta bırakır. Bu arada Umay'ın evden çıkarken başını örttüğü eşarblı dışarıda boynunda görürüz. Umay bir restoranın mutfağında çalışan eski arkadaşının yanına gider. (00:23:28 - 00:00:24:57)

Umay ve Atife göl kenarında otururlar. Arkadaşı Umay'a bebeği aldirmaktan dolayı pişman olup olmadığını sorar ancak Umay umutsuzca Kemal'in asla değişmeyeceğini söyleyerek çok da pişman olmadığını belli eder. (00:24:58 - 00:25:30)

Kadir Acar'ı karşısına alır ve ona kızar. "Erkek adam erkeğe yakışır şekilde davranacak, anladın mı?" (00:25:32 - 00:25:57) Baba oğluna geleneksel toplum kurallarının erkeğe yüklediği rolleri dayatır.

Umay ve Rana yan yana yatmaktadır. Rana Umay'a sevgiliyle olan mesajlarını gösterir ve sevgilisini çok sevdiğini ima eder. Umay Rana'nın evlenmek istemesini doğru bulmaz. Ona çok genç olduğunu ve iyi düşünmesini söyler, ancak Rana buna kızar.

“Lass mich in Ruhe. Ich weiss, was ich mache. Onu çok seviyorum ama...O gün benim yanımda olur musun?” (00:25:58 - 00:27:35)

Umay Halime’yle mutfakta yemek yapar. Agresif bir atmosfer sezilir. İkisi de bıçağı sert bir şekilde kullanır. “Bir hafta geçti kızım, ne yapmayı düşünüyorsun?” (00:26:35) Halime bu soruyu sorunca Umay bıçağı daha sert kullanmaya başlar. “Umay, ne yapmaya karar verdin kızım?” “Burada kalmak istiyorum anne. Bir iş bulup çalışacağım. Okula devam edeceğim.” (00:26:58) Halime bu kararı normal karşılamaz ve toplum nezdinde aileyi ne duruma düşürdüğünü sorar. “Tek başına değilsin ki, bir çocuğun var, onu da düşünmen lazım. Sonra biz ne olacağız? Ele güne rezil olduk. Çok bir şeyler istiyorsun.” “Az şey istemekten daha iyi.” (00:27:18) “25 yaşında çocuklu kadınsın. Ne okumasıymış bu böyle? Nereden çıktı okumak?” Halime kızının kararına saygı duymaz ve onu kendince ikna etmek için kendi hayatından örnek verir. “Bende sizin için ne fedakarlıklara katlandım?” (00:27:26) Halime toplum nezdinde doğru örnek kendisi gibi bir kadının olduğunu düşünür ve kendi fedakarlıklarını öne sürer. Ancak Umay annesi gibi olmak istemediği için bu yola girmiştir. “Senin gibi mi olmamı istiyorsun?” (00:27:36 - 00:29:01) Bu anı kamera yakın çekimden verir. İkisinin de duyguları yüzüne yansır.

Kadir bir baskı firmasında çalışmaktadır. İş arkadaşlarının ona bakıp konuşmalarından rahatsız olur. Toplum baskısını üzerinde hisseder. (00:29:02 - 00:29:31)

Umay arkadaşının çalıştığı işyerinin işvereniyle görüşür. Çocuğu çalışırken nereye bırakacağı sorusu üzerine ailesine bırakacağını söyler, çünkü Umay ailesinin onu kabul edeceğine inanır. (00:28:27 – 00:28:45)

Umay babasıyla birlikte televizyon izler. Birlikte gülerken Kadir’in konuyu Kemal’e getirmesi Umay’ın keyfini kaçırır.

“Evinizde de bakıyor musunuz buna?” (00:28:53)

Babanın bu sorusundaki ‘evinizde’ vurgusu Umay’ın ailesinin hala Kemal’in ailesi olduğunu düşünmesinden ileri gelir.

“Benim evim burası, baba.” (00:29:05)

“Umay, biz seni seviyoruz kızım. Sen bizim ilk kızımızsın. Ama senin yerin Kemal’in yanı. Sen evli bir kadınsın.” (00:29:17)

“Beni dövüyor.” (00:29:30)

“Koca bu döver de sever de. Kavgasız gürültüsüz ev mi var? Hemen iki tepiştin diye bırakılıp gelinir mi?” (00:29:47)

Kadir bu çıkışıyla erkeğin kadına şiddet uygulamasını normalleştirir. Kızına bu durumu sıradan bir şeymiş gibi sunar.

“Ona geri dönmeyeceğim. Benim burada başımın çaresine bakmam lazım.” (00:29:48)

“Yahu nasıl bakıyorsun burada başının çaresine? Bir başınasın sanki. Biz seni bizi rezil et diye mi peydahladık, dünyaya getirdik?” (00:29:51)

”Kemal’e geri döneceksin.” (00:30:12)

Baba kızının şiddet gördüğü gerçeğini umursamaz.

“Bekir amcam her şeyi bırakıp gittiğinde, ona hak vermiştin. Kendi yolunu çiziyor, onu örnek alın demiştin.” (00:30:25)

“Yine öyle diyorum. O ayrı bu ayrı. Onunla bunu karşılaştıramazsın.” (00:30:25)

“Niye? Baba niye?” (00:30:30)

“Çünkü öyle.” (00:30:35)

Babanın açıklamaktan kaçındığı gerçek cinsiyet rollerinin farklılığıdır. Umay kadındır Bekir amca ise bir erkek. Bekir amca bu yüzden kendi yolunu çizdiğinde destek görürken, bir kadın olarak Umay esefle karşılanır ve toplum tarafından ayıplanır.

Umay pasaportunu mutfağın lavabosunda yakarken Halime onu görür ve tepki gösterir. “Umay, ne yapmaktasın ya? Delirdin mi sen iyice?” Anne sinirle Umay’a tokat atar ve kendine gelmesini söyler. “Hiç bir yere gitmiyorum.” Umay gitmeyeceğini haykırır. Halime gitmezsen gitme der. Bu Umay’ın yüzünde hafif bir gülümsemeye yol açar. (00:32:11 - 00:32:59)

Bir başka sahnede Halime ve Kadir Umay’ın durumuyla ilgili konuşurken görülür. Kadir Umay’ı kastederek “Keşke erkek doğsaydı, keşke.” Der. (00:33:00 - 00:33:42)

Kadir telefonda Kemal’le konuşur. Telefon konuşmasında devamlı olarak Kemal’i alttan alması dikkat çeker. “Ben sana haksızsın dedim mi Kemal?” (00:32:53) Üstelik Kemal onun sözünü keser ve onu konuşturamaz. Kameranin yandan görüntüye aldığı Kadir’in yüzü bir anda buz keser. Daha sonra öğrenilir ki Kemal o sırada Kadir’e küfretmektedir. Kadir buna rağmen telefonu Kemal’e hiddetlenmeden kapatır, Kemal’e çıkışmak yerine telefonu kapattıktan sonra Umay’a tokat atar. Umay annesinden sonra babasından da tokat yer. Kadın burada hem fiziksel hem sözlü şiddete maruz kalır.

“Aşağılık. Gelmiyor Kemal. Seni de istemiyor. Almancı orospusu dedi bana ya. Görüyor musun ne işler açtın başımıza? Nasıl bakacağız elin yüzüne? Ne olacak şimdi? Rezil. Cem’i istiyor. Oğlumu gönderin bana diyor.” (00:33:22)

Umay’ın başı önündedir. “Cem burada kalacak.” “Ne dediğimi duydun. Senle konuşurken benim yüzüme bak.” Mehmet de oradadır ve Umay’ın babasına cevap vermesini ister. Anne karışmamasını söylese de Mehmet ısrar eder. “Adamın yüzüne bak.” (00:34:18)

Umay bunun üzerine cevap vermeden yerinden kalkar. Oğlunu alarak kapıya yönelir. Ancak Mehmet karşısına çıkar ve kapıyı kilitler. Umay hemen oğluyla mutfığa girer ağabeyini engellemek için kapıyı kapatır ancak Mehmet kapıyı zorla açar. O da Umay'ı sert bir şekilde ittirerek Cem'i elinden alır. Umay dolaplara çarparak yere düşer. Yerde bir müddet kalır. Mehmet gidince Kadir gelir. Umay'ı yerden kaldırmaya çalışır. "Bırak beni." "Umay o onun oğlu. Onu istemeye hakkı var. Ona başka seçenek bırakmadın. Hem Cem için de böylesi hayırlı olacak." "Cem hiç bir yere gitmiyor. Onun yeri benim yanımda." "Umay senin sinirlerin bozuldu. Biraz dinlen, istirahat et. Kendine gel hadi." (00:35:34) Umay bu esnada iyice kendini kaybeder ve arkasındaki mutfak dolabının üzerindeki bıçaklardan birini ele geçirir ve önce bıçağı Kadir'e doğrultur. "Çekil baba." "Bırak o bıçağı." "Çekil." "Benim cenazemi çiğner öyle çıkarsın buradan." (00:35:46) Kadir bıçağı kendi üzerine götürür. Umay çılgın atarak bıçakla bileğini keser. Umay ağlayarak yere düşer. "Hay, salak kız, hay salak kız." Kadir onu yerden kaldırmaya çalışır. (00:33:43 - 00:37:44)

Kadir Umay'ın kendine zarar vermesi üzerine karanlıkta tek başına oturup ağlar. Halime ise Umay'ın yanındadır. Cem de annesinin yanına gelerek saçını okşar. (00:37:45 - 00:38:50)

Umay için evde okuma düzenlenir. Kadınlar hep birlikte dua okurlar. Umay ise susar. (00:38:51 - 00:39:52)

Okumadan sonra annesi Umay'ın boynuna muska takar. "Allah seni kem gözlerden korusun." (00:39:53 - 00:40:23)

Umay tesadüfen Mehmet'le babasının konuşmalarına kulak misafiri olur. "...onlar senelerdir arkadaş zaten. Kemal bu adama çok güveniyor." "Valla benim kimseye güvenim kalmadı." "Baba sen kendini sıkma. Her şey dediğimiz gibi olacak zaten. Ben yarın sabah Cem'i alır erkenden yola çıkarım. Her şey dediğimiz gibi olacak." Kapı bir anda Umay'ın üzerine kapanır. (00:40:24 - 00:40:58)

Umay gece gizlice oğlunu alarak evi terk etmeye kalkar. Çantalarını da alarak kapıya gider ancak kapının kilidini açamaz. Anahtarları çantasını dökerek arar, yine de bulamayınca telefonunu alır. Alman polisini arar. Polis kapıyı çalar ve Mehmet kapıyı açar. Polisler Umay için geldiklerini söyler.

“Guten Abend. Umay Aslan, ist sie hier?”

“Was wollen sie von ihr?”

“Dürfen wie reinkommen? Wir haben Notruf erhalten.”

“Nicht von uns.” (00:41:08)

Mehmet polislerin üzerine kapıyı kapatmaya çalışırken kamerada Umay kız kardeşine sarılırken görülür. Rana ablasına kalmasını söyler. Polis Mehmet’e rağmen kapıyı açıp içeri girer ve koridorda Umay’la oğlu Cem’i görür.

“Sind sie Umay Aslan?” (00:41:25)

Mehmet Umay’ın üzerine yürür ancak polisler onu durdurur. Bu arada Kadir ve Halime de koridora çıkar.

“Was ist los? Was wollen sie von uns?”

“Umay ne oluyor?” (00:41:09)

Umay Kadir’in karşısında bir süre durur. Kadir Umay’ın elindeki valizi görünce durumu anlar ve Umay’a hakaret eder.

“Allah seni kahretsin. Tü sana. Aşağılık. Rezil.” (00:41:46)

Mehmet de Umay’ın ardından bağırır.

“Bunu yapmayacaktın Umay.” (00:42:00)

Mehmet hızını alamayarak Acar’a tokat atar küfreder ve Rana’ya da çıkarır. (00:41:02 - 00:44:01)

Şekil 4.2. Ayrılık

Ayrılık filmi 00:41:46

Umay polisler eşliğinde bir kadın sığınma evine yerleştirilir. (00:44:02 - 00:45:12)

Umay kadın sığınma evine yerleşmesine dair evrakları imzalar. Evrakı imzalatan kadın Carmen Umay’a ailesiyle bir süre görüşmemesini tembihler. “Sie sollten vorerst kein Kontakt zu ihrer Familie haben und keines Falls Treffen innerhalb der Bannmeile, okey?” Umay yüzünde hem huzurlu hem hüzünlü ifadeyle Carmen’e tamam der. Bu esnada başka bir sığınmacı kadınla göz göze gelir ve birbirlerine gülümserler. (00:47:22 - 00:00:47:52)

Umay Cem’e oldukları yerde mutlu olması için bahçedeki diğer çocuklarla oynayabileceğini söyler.

“Du darfst hier bei den anderen Kindern bleiben und spielen, ist doch toll?” (00:46:10)

Ancak Cem annesinin gitmesini istemez.

“Nein. Wo gehst du hin?” “Arbeiten.” “Warum?” “Damit wir Geld haben, du und ich.” (00:46:24)

Umay hem arkadaşının yanında mutfakta çalışmaya başlar hem de okula planladığı gibi devam eder. (00:49:30 - 00:50:29)

Umay çalıştığı yerde Stipe ile tanışır. (00:53:39 - 00:54:34) Stipe'yle filmin ilerleyen bölümlerinde sevgili olurlar ve Umay yeniden sevmeyi hatırlar.

Bir başka sahnede Rana'nın nişanlısından hamile olduğunu öğreniriz. Geleneklere ve toplumsal yapıya göre Rana aşağılanmaması ve toplumdan dışlanmaması için çocuk doğmadan evlenmelidir. (00:54:35 - 00:56:49)

Halime ve Kadir yatak odalarında görürüz. Anne Umay'ı merak etmektedir. “Ya bu kız napıyor acaba? Nerede kalıyorlar? Ne yiyip, ne içiyorlar? Cem öyle tek başına kaldı oralarda. Ne ailesi var ne babası var başında hiçbir şey yok.” Anne Umay için endişelenirken baba otoriter karakterinden ödün vermez ve olan biten yüzünden Umay'ı suçlar. Bir yandan da Umay'ın geri dönmesini istemektedir. “Bu kız her şeyi mahvetti ya. Aileyi mahvetti, kendini, namusumuzu, beni... Güpgüzel insan gibi gelse burada otursa ya. İşi gücü bizi üzmemek.” Anne bu esnada Kadir babayı rahatsız edecek bir başka bilgiyi paylaşır. Anne Kadir'e Rana'nın hamile olduğunu söyler. “Kadir, Rana ve Duran'ın işi için bir şey yapman lazım. Konuş babasıyla; konuş ne olur onu ikna et. Evlenmeleri şart.” (00:56:50 - 00:58:41)

Cem annesinin onu terk etmesinden korkar. Bu sahnede altına işemiştir. Sonrasında ise annesine gidecek misin diye sorar. (00:58:42 - 01:00:34)

Umay annesiyle parkta buluşur. Halime Rana'nın evliliğinin gerçekleşmesi için Umay'ın eve dönmesini ister çünkü toplum nezdinde Umay'ın durumu Rana'nın da adını kötüye çıkarmaktadır.

“Kız kardeşinin hatırı için evine dönmen lazım kızım. Şerefi beş paralık olmuş bir ailenin kızı diyor.” (00:59:01)

“İyi yap o zaman bir şey. Bende bilmiyorum ne yapman gerektiğini ama lütfen, lütfen Umay.” (00:59:21)

Umay ailesinin yanına dönmek ister ancak ailesi onu oğlunu babasına gönderdiği taktirde kabullenecektir. Umay oğlunu göndermek istemez. Halime toplumsal yapıdaki rolünün dışına çıkamaz ve kızını kaybetmek pahasına onu terk

eder. Cem'in bir oyuncağını Umay'a verir ve vedalaşmadan çekip gider.

(01:00:35 - 01:02:45)

Bu sahnede Kadir'i Rana'nın kayınpederine zarf içinde para verirken görürüz. Hamile kızı ortada kalmasın diye damadın babasına para verilir.

(01:02:46 - 01:03:10)

Mehmet ve Acar'ı bir barda eğlenirken görürüz. Acar, Mete adındaki arkadaşına selam verir. Mete'nin yanındaki arkadaş kim diye sorunca Mete Acar'dan kız kardeşi polisleri çağıran diye bahseder. Arkadaşı Umay'a hakaret eder ve Mehmet'in Acar'ı savunmak için gelmesi kavga ortamı yaratır.

“Acar, das war doch seine Schwester, die die Bullen gerufen hat.”

(01:00:53)

“Die Hure, von der Aynur erzählt hat?” (01:00:55)

Mehmet burada sahneye girer ve Mete'nin üzerine yürür. Kavga çıkar. (01:03:11 - 01:04:15) Bir kadın geleneksel normlara uymadığı taktirde toplum tarafından kötü diye adlandırılır ve bu sadece kadının değil kadının ailesinin de toplumdan dışlanmasına ve hakarete uğramasına yol açar.

Mehmet Umay'ın kaldığı sığınma evinin yerini öğrenir ve oraya saldırı düzenler. Amacı Umay'ı korkutmak ve huzurunu bozmaktır. Onun kendi başına bir hayat kurmasını kabul etmez. (01:04:16 - 01:07:47)

Umay sabaha karşı oğluyla birlikte sığınma evini terk eder. (01:07:48 - 01:09:00)

Umay arkadaşı Atife'nin evine gider. Atife Umay'a ağabeyini şikayet etmesi gerektiğini söyler, ancak Umay ailesine zarar vermek istemediği için ağabeyini şikayet etmek istemez.

“Du hast eine eigene Familie Umay. Das da drüben ist dein Kind.”

(01:09:01)

Umay'la Stipe'nin sevgililik süreci başlar. (01:11:45 - 01:14:44)

Rana ve Duran'ın düğünü yapılır. Düğün salonu tipik Türk düğün salonu tarzında dekore edilmiştir. Rana mutlulukla ailesine bakarken kamerada gülümsemesi görülür. O gülümseme önüne dönmesiyle bir anda yerini telaşa bırakır. Kameraya profilden yansıyan bu telaşlı yüz ifadesi Rana'nın Umay'ı gördüğünü gösterir. Rana hemen babasına bakar. Kadir Umay'ı görünce Acar'a onu dışarı çıkarmasını söyler. Bu sırada Cem teyzesi Rana'ya hediyesini uzatır ancak Rana hediye almaz. Umay'ın yüzünde hayal kırıklığı oluşur. Rana ablasından uzaklaşır. Rana evlenebilmek için toplumsal yapıya uygun hareket etmek zorundadır. Bu bağlamda ablası bu yapıya uymadığı için onu dışlamaktan geri durmaz. Umay'ın erkek kardeşi Acar da ablasını dışlamaya başlamıştır. Onu düğünden uzaklaştırmaya çalışır.

“Lass mich los.”

“Du machst alles kaputt.”

“Ich will sie kurz sehen. Ich bleibe nicht lange. Ich will, dass Cem bei der Hochzeit seiner Tante dabei ist. Bitte.”

“Wenn du Rana ein Gefallen tun willst, dann haue einfach ab. Es reicht jetzt Umay. Es ist genug.”

“Ich gehöre auch zu dieser Familie. Du hast mir gar nichts zu sagen.”

“Schon mal darüber nachgedacht, dass sie überhaupt nicht will, dass du hier bist?”

“Hast du vergessen, wer dich grossgezogen hat? Wer deine Windeln gewechselt hat? Wer sich um dich gekümmert hat, wenn du geheult hast?”
(01:14:49)

Bu konuşmanın sonunda Acar Umay'a tokat atar ve böylece Umay Acar'dan da şiddet görmüş olur. (01:15:48 - 01:18:41)

Şekil 4.3. Ayrılık

Ayrılık filmi 01:15:48

Umay biraz zaman geçtikten sonra oğluyla tekrar düğün salonuna girer ve sahneye çıkıp konuşma yapar.

“Benim bir oğlum var. Adı Cem. Çok iyi bir çocuk o. Ama benim oğlum olduğu için bugün burada istenmiyor. Bir kadın olarak tek başıma yaşamayı seçtim. Namusunuzu kirlettim. Benim yüzümden ailemi şerefi beş paralık oldu. Şimdi oğlum da ailesiz kaldı. Baba weisst du noch, wie du immer gesagt hast, Blut sei dicker als Wasser? Und, dass wir nur zusammen stark sind? Baba?” (01:07:42)

Mehmet burada sahneye gelir ve Umay’ı sert bir şekilde kolundan çekiştirerek sahneden indirir. Herkesin içinde ağzını kapatarak sürükleyerek dışarı çıkarır. Umay ise her ağzı açıldığında baba diye bağırır. Mehmet Umay’ı mal kabulünün yapıldığı arka kapıdan çıkarır ve onu sert bir şekilde yere atar. Umay kalkmaya çalışınca aynı sertlikle yere üç kere daha ittirir. “Ich will dich nie wieder sehen. Nie wieder.” (01:18:42 - 01:23:06)

Umay ertesi gün iş yerinde işvereni Gül ile konuşur. Daha sonra Gül Umay’ın ailesini ziyarete gider.

“Ziyaretimi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Kızınız Umay’ın sağlık durumu hakkında sizi bilgilendirmek istedim. Durumu hiç iyi değil.”

“Gül hanım, buraya kadar zahmet edip geldiniz, Umay’ın durumuyla ilgili alakadar oldunuz teşekkür ederim de, bilmediğiniz bir şey var; Umay bizi istemiyor.” (01:23:06)

“Biz onun ailesiyiz korkacağı ne yapmışız? Bizden korkması için bir gerek yok.” (01:23:06)

Konuşmada dikkat çeken ayrıntı konuşmanın sadece Gül ve Kadir arasında geçmesidir. Oysa Halime de oradadır. Gül aynı zamanda Kadir’i oğluyla ilgili uyarmak ister. Umay’ın şikayeti Mehmet’i içeri atmaya yeter.

“Bakın, ailenin reisi sizsiniz. Oğullarınız sözünüzü dinliyor. Çocuklarınız sizden örnek alıyor. Bütün çocuklarınıza kol kanat germeniz gerekiyor dimi? Oğlunuz örneğin, onu da kaybetmek istemezsiniz herhalde.”

“Ama Gül hanım, lütfen, lütfen rica ediyorum, lütfen ama ya lütfen” “İyi akşamlar.” “Allah’a emanet olun.” “Allah’ı karıştırmayın, onun bu işlerle alakası yok.” (01:23:40)

Mehmet Umay, Cem ve Stipe’yi aynı yerden çıkarken görür. Umay ve Stipe dudaktan öpüşerek ayrılırlar ve Umay Cem’le başka yöne giderken Stipe motosikletinin yanında kalır. Mehmet Umay’ı takip eder. (01:30:50 - 01:31:22)

Umay bayram için ailesinin evine gider. Kapıyı Kadir açar.

“Ramazan bayramın kutlu olsun, baba. Size baklava getirdim. Şey baba, Rana’nın düğünü yüzünden ne olur affedin beni. Siz bizim ailemizsiniz.” (Kamera göğüs çekimdedir. Kadir’in duygulanıp gözlerinin dolduğu görülür.)

“Sen benim babalık yapamadığımın kanıtısın Umay, biliyor musun? Benim kalbimi çok kırdın, hem de çok.” (01:28:08)

Kadir gözleri dolu şekilde kapıyı Umay ve Cem’in yüzüne kapatır.

Şekil 4.4. Ayrılık

Ayrılık filmi 01:28:08

Umay kapının önünde baklavasıyla kalakalır. İçeride Halime Kadir'e gelen kimdi diye sorunca Kadir çocuklara şeker verdim gittiler der. Bu sırada seyirci yemek masasında yemek yiyen aileyi görür. Rana, eşi ve eşinin ailesi bayram için misafirlğe gelmişlerdir. Rana'nın başı kapalıdır. Kadir dışarı baktığında Stipe'nin yanında giden Umay'ı görür. Stipe Cem'i kucağına alır ve bir elini Umay'ın omzuna atar giderler. Kadir masadakilere döndüğünde yüzünde zoraki bir gülümseme oluşur. (01:31:23 - 01:33:08) Bu sahneden anlaşılacağı üzere kadın kurallara uyduğu sürece aile içinde kabul görmektedir.

Kemal Almanya'dadır. Okulunun önünden Cem'i kaçırmaya çalışır. Ona yardım edenler bizzat Umay'ın anne ve babasıdır. Ancak Kemal başarılı olamaz. Umay oğlunu geri alır. (01:33:09 - 01:34:39)

Stipe Umay'la Kemal ve ailesinden kurtulabilmesi için evlenebileceğine işaret eder.

“Fänden es deine Eltern gut, wenn du wieder heiraten würdest? Würden sie dir dann Ruhe geben?” (01:35:38)

“Das ändert nichts. Einmal Hure, immer Hure. Aber danke, dass du gefragt hast.” (01:37:36)

Kadir, Mehmet ve Acar salonda oturmaktadır. Hiçbiri konuşmaz. Birbirlerine bakıp dururlar. Mehmet'in boynu öne eğiktir. Kamera sahneyi göğüs çekimden verir ve seyirci Mehmet'in gözlerinin dolu olduğunu görür. Akabinde Acar odasında görülür. Sinirle dolabı yumruklar. Çaresiz görünür. Hemen ardından Mehmet ağlarken görünür. En sonda Umay kamera açınsındadır ve üzerinde baştan aşağı siyah kıyafetlerle ileriye doğru yürür. (01:41:35 - 01:43:01) Bu sahne açıkça belirtilmese de Umay'ın ölüm emri verildiği yönünde yorumlanabilir, çünkü baba bu sahneden sonra kalp krizi geçirir. (01:43:02 - 01:43:33)

Umay Cem'le birlikte hastaneye gelir. Annesi oradadır. Umay yoğun bakım odasına girer. Umay babasının yanına oturarak elini tutar.

“Baba, seni hiç bir zaman üzmemek istemedim. Okulumu bitiriyorum yakında. Üniversiteye gideceğim. Bir sevdiğim var, belki evleneceğiz. Benimle gurur duyabilirsin, baba.” (01:40:45)

Kadir gözlerini açar. Umay ona seni seviyorum der. Kadir en sonunda yumuşar ve Umay'a onu affetmesini söyler.

“Umay, oy affet beni babam. Affet. Hadi git. Git.” (01:42:54)

Filmin başında gösterilen sahneye gelinir. Umay oğluyla birlikte hastaneden çıkmıştır ve Cem'le birlikte yolda yürür. İlk önce Acar gelir. Bir müddet yürüdükten sonra belinden silah çıkarır ve Umay'a doğrultur ancak onu vuramaz ve silahı yere atarak gider. Umay Cem'i kucağına almışken o anda Cem diğer dayısı Mehmet'i görür. Umay bir anda arkasını döndüğünde Mehmet elindeki bıçağı Umay'a saplamak isterken yanlışlıkla Cem'e saplar ve Cem orada ölür. Umay Cem kucağında araba yolu üzerinde ileriye doğru yürür ve kamera onu arkasından görüntüler. (01:48:15 - 01:52:23)

Şekil 4.5. Ayrılık

Ayrılık filmi 01:48:15 - 01:52:23

4.2. Umay'ın Eş ve Aile İlişkisi

Film boyunca Umay ve Kemal'in nasıl evlendikleri hakkında filmde açıklamaya yer verilmez. Kemal'in düzgün Türkçesinden ve sadece Türkçe konuşmasından yola çıkılacak olursa Kemal Almanya'ya Umay'la evlenerek gelmiş ve bir süre yaşadktan sonra ise birlikte Türkiye'ye geri dönmüş olabileceği söylenebilir. Bu yoruma sebep, oğulları Cem'in Almancayı çok iyi konuşurken Türkçeyi aksanlı konuşmasıdır. Nitekim film başladığında Umay Türkiye'nin İstanbul şehrinde oğlu Cem, Kemal ve Kemal'in ailesi ile birlikte yaşamaktadırlar. Kemal'in ailesi annesi, babası, babaannesi ve kız kardeşinden oluşmaktadır. Dolayısıyla Umay'ın birlikte yaşadığı kişi sayısı altıdır.

Tepper araştırmasında geleneksel Türk aile yapısını birçok jenerasyonun birlikte yaşadığı aile olarak ele alır.

“Die traditionelle Familienform ist die Grossfamilie, in der mehrere Generationen zusammen in einem Haus leben. Wobei auch diese Form der Familie auf Grund des schon erwahnten gesellschaftlichen Wandels von Auflösungserscheinungen betroffen ist.” (Tepper, 2002: 4)

Birçok jenerasyonun bir arada yaşadığı bu tür büyük ailelerde aile reisi ailedeki en yaşlı erkektir. Kadın ise ailede hizmet eden kişi konumundadır. Kadınlara verilen değer hiyerarşik bir sıralamaya tabidir. Örneğin erkeğin annesi gelinden daha

çok değer görür. Tepper’e göre aynı hiyerarşik düzen toplumda da geçerlidir. Özellikle köylerde bu sıralama önem taşır. Kadının saygı görme düzeyi erkek çocuklar doğurmasına bağlı olarak gelişir. Yetişkin erkek evlatlara sahip bir kadın ise sosyal çevresinden yüksek saygı görür. (Tepper, 2002: 5)

Umay, Kemal’den  ocuk aldırır, çünkü Kemal’e katlanamaz duruma gelmiştir. Kemal’in oğulları Cem’e şiddet uygulaması ve onu korkutması Umay’ı rahatsız eder. Üstelik Umay’ın kendisi de Kemal’den şiddet görmektedir. Kemal Umay’ı hem fiziksel hem de cinsel olarak suistimal etmektedir. Cem’i korumak isterken Kemal tarafından duvara sert bir şekilde itilen ve kolunu zedeleyen Umay geceleri Kemal’in ondan faydalanmasına da engel olamamaktadır. O evde, Umay Kemal’in eşi değil adeta malı gibidir. Kemal işine geldiğinde eşini d ven, işine geldiğinde eşinin rızasını almadan onu iğfal eden bir eş durumdadır. Üstelik bu yaptıkları toplum nezdinde ayıplanmak yerine karı-koca ilişkisinde normal karşılanmaktadır. Değerler sisteminde bağımlı kalma, itaat etme ve kabullenme vardır. Kadın erkeğe bağımlı olmalı ve bağımlı kalmalıdır. Bu sisteme göre kadın dışarı çıkarken kocasından izin almalıdır. Ev kadının görev alanıdır. Çocukları o yetiştir ancak son söz her daim erkeğindir. Tepper’e göre kadın, toplumun ona yüklediği sorumlulukları itirazsız yerine getirdiği ve onları kendi istekleri gibi kabullendiği sürece “iyi kadındır”. Kadın erkeğin baskın kişi olduğunu kabul etmelidir. (Tepper, 2002: 4)

Umay’dan da “iyi” kadın olması beklenmektedir. Kocasının şiddet uygulamasına ses çıkarmaması ve onun isteklerine cevap vermesi istenmektedir. Bunları yaptığı sürece sorun oluşmazken, bunlara baş kaldırdığı anda sorunlu kadın ve yanlış kadın damgaları yemesi muhtemeldir. Umay’dan, İstanbul’un yeni yapılanan bir ilçesinin çorak arazileri üzerine kurulu apartmanlarından birinde  ocuk bakması ve bunun haricinde eşinin isteklerine boyun eğmesi beklenmektedir. Umay o dairenin içinde kendi tercih etmediği sorumlulukların ağırlığı altında ezilmiştir. Kemal Umay’ın mecburiyetinin bilincindedir ve ona istediği muameleyi yapabilmektedir. Kemal’in, ona karşı koyduğunda Umay’a şiddet uygulaması Umay’ı baskı altına alan bir davranış biçimidir. Umay bir kadın olarak şiddet

karşısında savunmasızdır ve hem fiziksel hem de psikolojik olarak yara almaktadır. Kemal yalnızca Umay'a değil, oğulları Cem'e de şiddet uygulayıp onu korkutmaktadır. (00:06:03) Umay'ın Kemal'den habersiz para biriktirmesi onun kararlılığının bir göstergesidir. Umay, Almanya'ya gitmek için çok para biriktirmiştir. (00:07:1 - 00:07:57) Paraların fazlalığı Umay'ın uzun zamandır gitmek için para biriktirdiği şeklinde yorumlanmaya açıktır. Yeterli parayı topladığında evdeki herkesten habersiz oğluyla birlikte Türkiye'deki evlerini terk eder. Üstelik Umay bundan önce Kemal'den bir bebek aldırır. (00:01:39 - 00:03:05) Bunun sebebi Umay'ın Kemal'e daha fazla katlanmak zorunda kalmak istememesi ve ona daha fazla bağlanmak istememesidir. Bu gerekçeyi Almanya'ya gittiğinde Atife arkadaşına anlatır. Umay Kemal'in değişmeyeceğini düşündüğü için ona dair umutlarını yitirmiştir ve bu yüzden Kemal'den olan bebeği aldirmaktan pişmanlık duymaz. (00:24:58 - 00:25:30)

Umay'ın Almanya'ya gittikten sonra Kemal'le bir daha birebir görüşmesi olmaz. Kemal'le, Umay'ın babası Kadir iletişime geçer ve telefon sahnelerinden anlaşılacağı üzere Kemal Kadir'e sert konuşur. Telefon konuşması esnasında Kadir Kemal'i sürekli alttan almaya çalışır. Kemal'in Umay'a küfretmesi bile Umay'ın suçudur. Umay'a hakaret etmesi Umay'ın onun buyruğundan çıkmasından kaynaklanır. Kemal eşini kontrol altına alamamış ve kocalık görevinde başarısız olmuştur. Ancak toplum içindeki normlar temel alındığında ortaya çıkan kendi başarısızlığından dem vurmak yerine Umay'ın toplumca kabul görmeyen davranışını öne çıkarır ve bunun üzerinden Umay'a saldırır. Buna engel teşkil edebilecek bir mekanizma yoktur. Umay'ın ailesinde kimse Kemal'in karşısında durmaz, aksine herkes onu desteklerler. (00:33:43 - 00:37:44) Kemal Umay'ı geri istemez. Sadece Cem'i almak ister. Bu noktada Umay'ın ailesi onu destekler. Herkes çocuğu babadan ayırmamak için uğraşırken, kimse çocuğun anneden ayrılacak olmasını sorun olarak görmez.

Kemal, Kadir ve Halime'nin yardımıyla oğlunu almaya Almanya'ya gelir. Umay gelmeden Cem'i okuldan kaçırmaya çalışırlar. Ancak Umay onu görür ve durdurmaya çalışır. Söz konusu vakada Kadir ve Halime'nin Kemal'e, kendi öz

kızları Umay'ın çocuğunu kaçırmaya yardım etmeleri incelenmesi gereken bir durumdur. El birliğiyle bir kadının çocuğunun elinden alınmaya çalışılması söz konusudur. Umay, Cem Kemal tarafından arabaya bindirildiğinde oğluna ulaşmak için elinden geleni yaparken Kadir ve Halime sadece izler. Cem annesinin talimatı üzerine arabadan indiğinde Kemal Umay'ı hırpalamaya devam eder ancak Kadir kızının hırpalanmasından değil sokaktaki insanların bakışlarından rahatsız olur. Kemal bir daha filmde görünmez.

Kadir Umay'ın babasıdır. Kadir, Umay'ın Cem'i alıp Almanya'ya gelmesi sonrasında filmde görünmeye başlar ve Umay'ın hayatının gidişatında önemli rol oynar. Kadir Umay'ın kendi ayakları üzerinde durma fikrini film boyunca reddeder ve onaylamaz. Dolayısıyla Umay'ın özgürlüğe giden yolunda engel teşkil eder.

Umay'ın Cem'le Almanya'daki evlerine geldikleri ilk gün Kadir işten gelir çantasını Halime'ye verdikten sonra Umay ve Cem'e elini öptürür. Umay'la arasında samimi bir baba kız ilişkisi olduğu gözlemlenir. Ancak Kadir'in ilk sorduğu soru Kemal'in ne zaman geleceği sorusudur. Kadir evli kızını kocasından ayrı görmeye alışık değildir. Ayrı görmek de istemez. Kemal'e ilk sorduğunda soru Halime tarafından geçirilir.

Akşam yemek masasında tüm aile toplandığında Kadir Umay'a yine Kemal'i sorar. Kadir kendi nezdinde Umay'ın kocasından ayrılmış olabileceği fikrini aklına bile getirmeyiz; Umay'a, Kemal'e Almanya'ya gelip kafeterya açmalarını söyler. Kemal'den ayrıldığını bir an önce söyleme taraftarı olan Umay ise annesine aldırış etmez ve Kemal'in gelmeyeceğini herkesin içinde söyler. Baba bu duruma çok sinirlenir. Mehmet'le Umay arasında nükseden tartışma Kadir'in ayağa kalkıp bağırmasıyla son bulur. Kadir yemek odasını terk eder ve sahneden çıkar. (00:14:31 - 00:16:40) Kadir kızının kocasından ayrılmasından endişe eder. Bu durumu kabullenmek istemez. Toplum tarafından boşanmış bir kadın hoş karşılanmaz. Bu yüzden Kadir hemen Kemal'in ailesini arar ve Umay'ın çok üzgün olduğunu söyler ve Umay'ın yaptığının bir hata olduğunu ve o hatayı genç kızlığından yaptığını iddia eder. Kadir'e göre Umay'ın kocasını terk etmesi kabullenilemez bir hatadır. (00:18:11 - 00:18:44)

Kadir kendi içinde ikircikli bir durum yaşar. Bir yandan toplum kurallarının gerektirdiği baba çizgisinden çıkmazken bir yandan da Umay’a karşı şefkat beslemektedir. Umay ve Cem uyurken gece onların yanlarına gelir ve üstlerini örter. Kadir çok da katı kalpli değildir. (00:18:46 - 00:19:26) Türk toplumsal kurallarının yarattığı baba karakteri aile içinde sert ve otoriterdir zira aileyi idare etme ve aile adına kararlar alma görevi babadadır. Çocuklarını kendi uyduğu toplum kurallarına uygun yetiştirebilmesi için onları disipline etmelidir. Disipline etmenin yöntemlerinden biri sözlü ve fiziksel şiddetten geçer. Kadir filmde zaman zaman çocuklarına şiddet uygularken görülür. Bunlardan ilki Acar ablası Umay’ı düzgün takip etmeyince yaşanır. Kadir Acar’ı “erkek adam” olmamakla suçlar. Ona göre erkek adam olsaydı Umay’ın tek başına gitmesine izin vermezdi. Oysa Acar Umay’ın tek başına gitmesine engel olmayarak onun aileden gizli iş bulmasına sebep olmuştur. (00:25:32 - 00:25:57)

Kadir, boşanmış kızının oğluyla birlikte yeni bir hayat kurma arzusunu kabullenemez. Ona göre Umay ailenin bir parçası olduğu sürece tek başına yeni bir hayat kuramaz çünkü bu toplum tarafından ayıplanan bir davranıştır. Babanın bu görüşü Umay’la birlikte film izlerken ortaya çıkar. Birlikte gülerken bir anda Kadir Umay’a ona olan bakış açısını ortaya koyan bir soru sorar. “Evinizde de bakıyor musunuz buna?” Bu sorunun içerdiği iyelik eki Umay’ı bulundukları evin bir ferdi olarak görmediğini ortaya koyar. Umay’a evinin Kemal’in evi olduğunu hatırlatır. Ancak Umay ona evinin burası olduğunu söyler. Bunun üzerine Kadir’in keyfi kaçır. Bu sahnede baba kız arasında geçen konuşma, babanın kadına bakış açısını bir çok yönden ortaya koyan nitelik taşımaktadır.

“Evinizde de bakıyor musunuz buna?” “Benim evim burası baba.” “Umay, biz seni seviyoruz kızım. Sen bizim ilk kızımızsın. Ama senin yerin Kemal’in yanı. Sen evli bir kadınsın.” “Beni dövüyor.” “Koca bu döver de sever de. Kavgasız gürültüsüz ev mi var? Hemen iki tepiştin diye diye bırakılıp gelinir mi?” “Ona geri dönmeyeceğim. Benim burada başımın çaresine bakmam lazım.” “Yahu nasıl bakıyorsun burada başının çaresine? Bir başınasın sanki. Biz seni bizi rezil et diye mi peydahladık, dünyaya getirdik? Kemal’e geri döneceksin.”

“Bekir amca her şeyi bırakıp gittiğinde, ona hak vermiştin. Kendi yolunu çiziyor, onu örnek alın demiştin.”

“Yine öyle diyorum. O ayrı, bu ayrı. Onunla bunu karşılaştıramazsın.” “Niye? Baba niye?” “Çünkü öyle.”

Bu konuşmada görüleceği üzere Kadir Umay’ın kendi ayakları üzerinde durma fikrini “evli bir kadın” olduğu bilincini yaratarak geçiştirmeye çalışır. Kızının şiddet gördüğü gerçeği dahi Kadir’i fikrinden vazgeçirmez. Kadir şiddet gördüğü halde kocasına geri dönmesinde ısrarcı bir tutum sergiler ve böylece koca kişinin dövmesinin normal olduğu algısını yaratır.

Kadına yönelik şiddetin temelini toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturur. Toplumsal cinsiyet aynı zamanda kadınların erkeklerden sonra konumlandırılması gerçeğini sağlamlaştırması ve eşitsizliği artırması nedeniyle, kadına şiddetin sonucudur. Sallan Gül’e göre erkek egemen sistemde kadın bedenlerinin ve yaşamlarının üzerinde şiddet yoluyla kontrol, denetim ve baskı mekanizmaları işlemekte ve kadınlar cinsiyetlerinden dolayı şiddete maruz kalmaktadırlar. Erkekler kendi hegemonyasının devamlılığını sağlamak için baskılayıcı ve kısıtlayıcı olmaya devam ettirmektedirler. (Sallan Gül, 2011: 27-29)

Umay’ın tek başına bir hayat kurma düşüncesi Kadir tarafından kabul görmez, çünkü Umay Almanya’daki sosyal çevrelerce Kadir’in kızı olarak tanınır. Umay, Kadir ve ailesinin sosyal çevresinde bireysel bir kimliğe sahip değildir; Kadir’in kızı kimliğine sahiptir. Dolayısıyla Umay’ın toplumsal kabullenişlerin dışında bir hayat kurması Kadir’i ve ailesini zor duruma düşürecektir. Kadir bunu kabullenmez. Umay’ın “Bekir amca” örneği ise Kadir açısından kadın erkek eşitsizliğine olan inancını ortaya koyar. Bekir amcanın kendi hayatını kurmasını desteklerken, Umay’ı kadın kimliğinden dolayı engellemeye çalışır. (00:30:01 - 00:32:10) Kadir Umay için keşke erkek olsaydı ifadesini kullanır. Bu söylemi de Kadir’in Umay’a baskı uygulamasının sebebinin kadın kimliğinden dolayı olduğunu destekler niteliktedir. Çünkü eğer Umay erkek olsaydı istediği özgür hayatı kurabilecek ve toplum tarafından kabul görecekti. Kadir’in bakış açısında göre kadın

ve erkek eşit değildir. Erkeğin sahip olduğu özgürlüğe kadın sahip değildir. (00:33:00 - 00:33:42) Kadir, kendisini Kemal'e karşı mahçup hissettiğinden ona karşı kendini de kızını da savunmaz. Aksine Kemal'in ağır hakaretlerine dahi ses çıkarmaz. Telefonda konuşurken Kemal Kadir'e küfreder, ancak Kadir ona cevap vermek yerine susar. Telefonu kapattıktan sonra ise Umay'a hakaret ederek öfkesini ona yöneltir. Umay yüzünden toplum tarafından ayıplanmaktan çok korkan Kadir bu korkusunu "elin yüzüne nasıl bakacağız" diyerek dile getirir. Kadir aynı zamanda Cem'i Kemal'e göndermek zorunda olduklarını söyler. Kemal oğlunu istediği için Cem'i annesinden, yani kendi öz kızından ayırmakta bir sakınca görmez. Haklılığını şu sözlerle savunur: "Umay o onun oğlu. Onu istemeye hakkı var. Ona başka seçenek bırakmadın. Hem Cem için de böylesi daha hayırlı olacaktır." (00:33:43 - 00:37:44)

Kadir bir kez daha baba olmakla toplumsal anlayışa göre şekillenen despot ve dediğim dedik baba karakteri olmak arasında kalır. Umay'ın kendine zarar vermesi üzerine karanlıkta tek başına oturur ve ağlar. (00:37:45 - 00:38:50)

Umay Kadir ve Mehmet'in konuşmalarına kulak misafiri olur. Kadir Mehmet'le birlikte Cem'i Kemal'e nasıl vereceklerinin planı üzerine konuşur. Kadir Cem'i vermeye razıdır. (00:40:24 - 00:40:58) Umay'ın onu ve Cem'i almaya gelen polislerle gitmesi karşısında Kadir'in tepkisi sert olur. Umay'ın polisleri kendisinin çağırdığını elindeki valizden anlayan Kadir hem şaşırır hem kızar. Umay'a hakaret eder. (00:41:02 - 00:44:01) Kadir, Umay'ın toplumun kadınlara ön gördüğü kuralların dışına çıkıp kendi kararının peşinden gitmesini kabullenemez, çünkü ona göre toplumun gözünde ailenin namusu sarsılmıştır. Film boyunca Kadir bu tutumunu değiştirmez ve Umay'a destek olmaz. (00:56:50 - 00:58:41) Kadir ailenin namusunun her şeyin üstünde tutar. Küçük kızı Rana'nın nişanlısı Duran'dan evlilik dışı hamile kalması karşısında Duran'ın babasına çocuklarının evlenmeleri için zarf içinde parar verir. Böylece kızının evlenmesini dolayısıyla da namusunun kurtulmasını sağlar. (01:02:46 - 01:03:10)

Umay babasının onu istememesine rağmen Cem'in bir aileye ihtiyacı olduğunu düşündüğü için Rana'nın düğününün yapıldığı salona gelir. O da bir toplumsal birime aitlik ihtiyacı duyar. Bu yüzden film boyunca ailesiyle bağlarını

koparmamak için elinden geleni yapar. Ancak Kadir de dahil olmak üzere tüm aile bireyleri buna engel olur. Düğün salonunda Kadir onu görür görmez Acar'a onu salondan çıkarmasını söyler. (01:15:48 - 01:18:41) Umay hava kararana kadar dışarıda bekledikten sonra oğluyla tekrardan salona girer. Burada sahneye çıkar ve uzunca bir konuşma yaparak babasına seslenir. Babasına eskiden ona söylediği sözleri hatırlatır. Babasının sözlerine göre birlikte güçlüdürler. Umay sahneden babasına haykırırken Kadir onu sadece izlemekle yetinir ve Mehmet'in Umay'ı herkesin içinde sürükleyerek salonun dışına çıkarmasına engel olmaz. (01:18:42 - 01:23:06)

Kadir Umay'a söz geçirememiş olmaktan dolayı kendisini suçlar. O kızına söz geçiremeyen bir babadır. Dolayısıyla toplum tarafından ayıplanır. Umay bayram için Cem'le birlikte ailesine geldiğinde bu gerçek gün yüzüne çıkar. Kadir Umay'a babalık yapamadığının kanıtı olduğunu söyler. (01:31:23 - 01:33:08)

Kadir filmin sonunda kalp krizi geçirene kadar Umay'ın karşısında durur ve Cem'i Kemal'e vermekten de vazgeçmez. Bir sahnede Kemal'i kendi arabalarıyla Cem'in okulunun önüne getirirler ve okul çıkışı Kemal'in Cem'i alıp arabaya bindirmesini beklerler. Umay yetişmese Cem Kadir'in de yardımıyla babasıyla gitmek zorunda kalacaktır. Kadir, Kemal'in Umay'ı ortalık yerde hırpalamasına dahi sokaktan geçen insanların onlara bakmasından rahatsız olduğu için engel olur. (01:33:09 - 01:34:39)

Kadir Türkiye'ye gelir ve memleketinde bir büyüğünü ziyaret eder. Sahnede diyalog yoktur ancak Kadir'in yaşlı adama bir şey danıştığı görülür. Kadir Umay'ın ölüm fermanını danışmak için memlekete gelmiştir. (01:37:37 - 01:40:52) Kendi öz kızını öldürme fikri ona çok ağır gelir. Almanya'ya döndüğünde oğulları Mehmet ve Acar'la bu konuyu görüşür. Görüşükten sonra oğulları gibi o da bu yükün altında ezilir. Toplumda kabul görmek için kendi kızının ölüm fermanını verecek kadar ileri gitmiştir. (01:41:35-01:43:01) Sabah buzdolabından bir şey almaya kalktığında kalbi sıkışır ve yere yığılır. (01:43:02 - 01:43:33)

Kadir film boyunca sürdürdüğü geleneksel baba rolünden çıkar ve Umay onu hastanede ziyaret ettiğinde ondan özür diler. Kadir en sonunda pişman olur.

Umay'ın annesi Halime çoğu sahnede görüleceği üzere olaylar karşısında silik bir tavır sergiler ve amacı genelde aile içinde sorun çıkmamasına yöneliktir. Bunun için Halime Umay'dan fedakarlıklar bekler. Umay fedakarlık göstermedikçe de ondan uzaklaşır. Halime bu haliyle geleneksel aileyi devam ettirmede önemli bir rol üstlenir, çünkü kadın geleneksel yapıyı devam ettirendir. Buna göre Halime çoğu sahnede Umay'ın yanında yer almak yerine kocası Kadir'in fikirlerini destekler.

Umay yanında kocası olmadan Almanya'daki evlerine geldiğinde Halime önce mutlu olur ancak sonrasında Kemal'in nerede olduğu sorusuna cevap alamayınca yüzünü endişe kaplar. Halime evli bir kadının yerinin kocasının yanı olduğunu düşünür. (00:11:50 - 00:12:37) Umay'ın kocasından habersiz geldiğini öğrendiğinde ona ne yapacağını sorar. Sahneye Kadir'in gelmesiyle tedirginliği artar ve o anda Kadir'in Umay'ın durumunu öğrenmemesi için elinden geleni yapar. Kemal için bir kaç günde gelecek der. Kadir sahneden çıktıktan sonra da Umay'a babasına hiç bir şey söylememesi için tembihler. (00:12:38 - 00:14:30) Halime tartışmalarda pasif bir tutum içine girer. Bunun örneği Umay babasına Kemal'e dönmeyeceğini açıkladığında yaşanan tartışmadan uzak kaldığında görülür. Halime kızını korumak için hiç bir şey yapmaz. (00:14:31 - 00:16:40) Kemal ve ailesiyle yapılan tüm görüşmeleri Kadir yapar. Halime sadece dinler. (00:18:11 - 00:18:44)

Halime her fırsatta Umay'a kocasına dönmesi için telkinde bulunur. Umay banyo yaparken yanına gider ve Umay'ın Kemal'le konuşmasını ister. Umay anlaşamadıklarını söyler, ancak bu Halime için vazgeçirici bir sebep niteliği taşımaz. Umay'ın sırtındaki morlukları gördüğünde dayanamaz ve kızına sarılır. Ancak bu sarılma Halime'nin Umay'ı kararında desteklediği anlamına gelmez. Halime Umay'ın yardım ve destek çığlıklarına el verecek durumda değildir, çünkü kocasının sözünden çıkamaz. Sahnenin sonuna kamera annenin çaresiz bakışlarını seyirciye yansıtır. (00:21:18 - 00:23:27)

Bir başka sahnede Halime'nin Umay'ı ikna etme çabaları görülür. Halime Umay'ın Almanya'da kalıp okuluna devam etme fikrine destek olmaz aksine bu fikri uygunsuz bulur. Halime de Kadir'in söylemlerine benzer söylemler kullanır. Umay'ın yüzünden aile topluma rezil olmuştur ve Umay evli ve çocuklu bir kadındır. Evli ve çocuklu bir kadın çok şey istememeli, yeri geldiğinde fedakârlık yapabilmelidir.

“Burada kalmak istiyorum anne. Bir iş bulup çalışacağım. Okula devam edeceğim.”

“Tek başına değilsin ki, bir çocuğun var, onu da düşünmen lazım. Sonra biz ne olacağız? Ele güne rezil olduk. Çok bir şeyler istiyorsun.” “Az şey istemekten iyidir.” “25 yaşında çocuklu kadınsın. Ne okumasıymış bu böyle? Nereden çıktı okumak? Bende sizin için ne fedakarlıklara katlandım.” (00:27:26)

Halime için toplumun fikri kendi fikir ve isteklerinden önemlidir. O yüzden Umay'dan da kendisi gibi fedakar olmasını bekler; Umay oğlu için hakarete ve şiddete rağmen kocasının yanında kalmalıdır. (00:27:36 - 00:29:01) Umay filmde annesinden de şiddet görür. Pasaportunu yakması üzerine Halime ona kendine gelmesi için tokat atar. (00:32:11 - 00:32:59)

Halime filmin sonuna kadar Umay'ın kocasının yanına gitmesi konusunda diretir. Kadir'e Kemal için Umay'ı gelsin alsın der.

“Gelsin alsın, kendi karısı.” (00:33:00)

Kadın metalaştırılarak bir eşyaymışçasına muamele görür. Erkeğin onu gelip alması beklenir. Kızına film boyunca fikirlerinde destek çıkmayan Halime bir yandan da kızını merak eder. Evden ayrılıp sığınma evine yerleşen Umay'ın ve Cem'in ne halde olduklarını merak eder. (00:56:50 - 00:58:41) Buna rağmen Umay'a karşı takındığı anlayışsız tavrından vazgeçmez. Evlenmeden nişanlısından hamile kalan kızı Rana'yı kurtarmak için Umay'dan fedakarlık yapmasını ister. Rana'nın nişanlısının ailesi Umay'ın kocasından ayrılmasından dolayı nişanı atmıştır. Nişanın tekrar olması ve Rana'nın Duran'la evlenebilmesi için Halime Umay'ın eve

dönmesini ve dolaylı olarak Cem'in Kemal'e gitmesini ister. Umay'ın ise tek isteği Cem'in ailesinden kopmamasıdır. Annesiyle de bunu söylemek için buluşmuştur. (00:56:50 - 00:58:41) Halime'nin pasif tavrı Rana'nın düğününde de gözlenir. Umay salondan sürüklene sürüklene çıkarılırken Halime sadece izler. (01:15:48 - 01:23:06) Gül Umay'ın ailesiyle görüşmeye geldiğinde de Halime'nin konuşma esnasında sustuğu görülür. Gül hanım ve Kadir çocuklarıyla ilgili konuşurken susmayı tercih eder. Bu suskunluğu Gül'ün de dikkatini çeker ve Gül imalı bir şekilde Kadir'e aile reisinin kendisi olduğunu söyler. (01:25:46 - 01:27:49)

Umay oğlu için ailesinden vazgeçmez. Ancak Halime Umay'ın telefonuna dahi cevap vermez. Halime Umay'ın sesini duyduğunda korkmuş halde telefonu kapatır. Halime'nin çaresizliği kameraya yansır. (01:29:16 - 01:30:49)

Kemal Cem'i okuldan kaçırmaya çalışırken Halime de Kadir'in yanında arabadadır. O da Cem'i annesinden ayırmaya ön ayak olur. Tüm bu pişmanlıklar ve Umay'ı dışlayan tutumlar Kadir'in kalp krizinden hastaneye yatmasıyla son bulur. Hastanede babasını gören Umay çıkışta Halime'ye sarılır. (01:43:49 - 01:48:14) Halime karakteri film boyunca Kadir'in gölgesi gibi davranır. Halime tek başına karar almaz, ancak Kadir'in kararlarını uygular bir pozisyonundadır. Kadir Umay'ı aileden dışlıyorsa o da dışlar, Kadir Umay'ı affettiğinde o da affeder. Tüm bu göstergeler aile içinde anne karakterinin karar alma konusunda pasif kalırken, alınan kararı uygulamada hazır bulunduğunu gösterir. Dolayısıyla özgürlüğüne ve bağımsızlığına yürüyen Umay karakteriyle itaat eden Halime karakteri film boyunca ters düşerler. Umay annesinden yardım istese de anneden beklediği yardımı göremez.

Mehmet Umay'ın erkek kardeşidir. Mehmet geleneksel değerleri temsil eden bir karakterdir. Erkek ve kadın ona göre eşit değildir. Evli bir kadının yeri kocasının yanındır. Filmin başından sonuna kadar Umay'ın kocasından ayrılmasına karşı çıkar. Filmin sonunda Kadir, Halime, Acar ve Rana Umay'a sahip çıkarken Mehmet karıştıllığından vazgeçmez ve bu inadı yeğeni Cem'in ölümüne sebep olur.

Birlikte yedikleri ilk akşam yemeğinde Umay'ın koca evinden kaçarak geldiğini öğrenen Mehmet, Umay'ın kocasına dönmesini ister. Bu konuyla ilgili sofrada tartışma çıkarır.

“Sie bleibt nicht lange.” “Kümmere dich um deine eigene Sachen.” “Hast du was gesagt?” “Du hast mich gehört.” “Was hast du denn gesagt?” “Sağır mısın?” (00:15:03 - 00:15:20)

Bu diyalog sonrasında Mehmet masaya elini vurur. Mehmet'in her daim şiddet içeren davranışları film boyunca gözlemlenir. Onu durdurabilen tek kişi babası Kadir'dir. (00:14:30 - 00:16:40)

Mehmet Umay'ın hareketlerini sınırlamaya çalışır. Umay dışarı çıkarken peşine Acar'ı takar, Acar'dan Umay'ı yalnız bırakmamasını ister. Mehmet'in baskıcı kimliği burada ortaya çıkar. (00:23:28 - 00:24:57) Kemal'in telefonda Umay'ı istemediğini söylemesi ve ona küfretmesi sonucu Kadir'in tokadını yiyen Umay, Mehmet'in baskıcı tavırlarının da hedefi olur. Umay'ın Cem'le birlikte evi terk etmek istemesi üzerine Mehmet onu darp ederek durdurur. (00:33:43 - 00:37:44) Mehmet Kadir'le birlikte Cem'i Kemal'e verme planları yapar. Plana göre Cem'i sabaha karşı annesinin yanından gizlice kaçırarak kişi Mehmet'tir. (00:40:24 - 00:40:58)

Umay'ın gizlice polisleri çağırdığını anlayan Mehmet Umay'ın üzerine yürür. Polisler onu durdurur. Hızını alamayan Mehmet Acar'a tokat atar ve Rana'ya bağırır. (00:41:02 - 00:44:01)

Mehmet tüm sorunlarını bağırarak ve kavga ederek çözmeye çalışır. Acar'ın arkadaşlarının Umay'a küfretmesi sonucu Mehmet onları dövmeye kalkar, ancak arkadaşları onu yere düşürerek döverler. (01:03:11 - 01:04:15) Bir sonraki sahnede Mehmet'e arkadaşlarından biri Umay'ın nerede olduğunu bildiğini söyler. Mehmet Acar'ı da yanına alarak Umay'ın kaldığı sığınma evini basar ve burada sığınma evinin kapısını tekmeler, Umay'ın camına taş atar ve bağırarak Umay'a küfürler yağdırır. Arkadaşları Umay için küfür kullandığında onları susturur ancak kendisi Umay'a defalarca küfreder. Umay buna rağmen Carmen'e, saldırganın ağabeyi

olduğunu söylemez. Bu davranışıyla Mehmet'i korumaya çalışır. Eğer şikayet ederse Mehmet göz altına alınabilir. (01:04:16 - 01:07:47)

Mehmet, Rana'nın düğününde Umay'ı sürükleyerek salondan çıkarır. Dışarıda yere fırlattığı kız kardeşini defalarca yere çarpar ve karşısındaki düşmanıymış gibi onu bir daha asla görmek istemediğini söyler. (01:18:42 - 01:23:06) Umay'ı bir daha görmek istemediğini söylese de onunla uğraşmaktan vazgeçmeyen Mehmet Umay'ı Stipe ve Cem'le aynı binadan çıkarken görür. Kendini göstermeden onları uzun süre izler. (01:30:50 - 01:31:22)

Umay'ın infaz kararını verirken Mehmet'in de gözleri dolar. (01:41:35 - 01:43:01) Son sahnede Mehmet elindeki bıçağı Umay'a saplamak isterken yanlışlıkla Cem'e saplar ve Cem orada ölür. Mehmet ve Umay birbirlerinin gözünün içine bakar.

Film boyunca Mehmet'in Umay'a karşı kin dolu olduğu gözlenir. Mehmet toplumsal kurallara ve geleneklere o kadar bağlıdır ki, bu bağlılığı onun gözünü karartır. Sinirlendiğinde karşısındakine şiddet uygulamaktan kaçınmaz; sorunlarını şiddetle çözebileceğini sanır.

Umay'ın küçük erkek kardeşinin adı Acar'dır. Acar ağabeyi Mehmet ve babası Kadir'in aksine daha uyumlu ve yapıcı bir karaktere sahiptir. Ailenin en genç üyesidir ve her haliyle daha anlayışlı bir yapısı vardır. Umay'ı çok sever ve onun Almanya'ya gelişine en çok sevinenlerdendir. Acar, Umay'ın kocasından kaçmış olması ve böylece geleneksel toplum yapısının dışına çıkmış olmasından rahatsızlık duymaz. Umay'la birlikte yenilen ilk akşam yemeğine Acar sonradan dahil olur ve Umay'ı görür görmez ona sarılır. Umay'ın Mehmet'le yaşadığı tartışmaya müdahil olmaz. (00:14:31 - 00:16:40) Tartışma sahnesinden sonra Acar Umay'ı teselli etmek için odasına gider ve Mehmet'in yanlış anlaşıldığını söyler. Acar küçüklüğünde olduğu gibi ablasıyla uyur. (00:16:41 - 00:18:10)

Umay aileden gizli iş aramaya çıktığında Mehmet onun peşine Acar'ı takar. Ancak Umay Acar atlatır ve Acar bu yüzden eve döndüğünde Kadir'den tokat yer. (00:23:28 - 00:24:57)

Akgül Sarpkaya boşanmış kadınların özgürlüğünün ailesindeki erkekler tarafından kısıtlanmaya devam ettiğini vurgulamaktadır.

“Boşanmış bir kadının giyim kuşamı, eve kaçta geldiği, kimlerle görüşmesi gerektiği erkek çocukları tarafından kontrol edilmektedir. (...) kocanın yapması gereken “sahip çıkma” ve ahlaki kurallara uydurma görevini ailenin diğer erkekleri yerine getirmektedir.” (Akgül Sarpkaya, 2013: 47)

Acar’ın uyumlu kişiliği sebebiyle Umay sığınma evinde kaldığı sürede Acar’ın karşısına çıkar ve onun üzerinden annesine mektup ulaştırmaya çalışır. Acar Umay’ın eve geri dönmesini ister, ancak Umay kabul etmez. (00:50:52 - 00:53:38) Acar Mehmet tarafından sürekli baskılanır. Mehmet’in şiddete meyilli tavırları Acar’ı sindirir. Umay’ın mektubunu Halime’nin odasında bir kutunun içine koyarken Mehmet’e yakalanan Acar Mehmet’in baskısı sonucu mektubu Mehmet’e kaptırır. (00:50:52 - 00:53:38) Mehmet’in Umay’a karşı öfke duymaya başlaması onun yüzünden barda Mehmet’in dayak yemesiyle başlar. Mete isimli arkadaşına selam verdiğinde söz Umay’a gelir ve Mete’nin arkadaşının Umay’a küfretmesiyle Acar da sinirlenir.

“Wer ist denn das da?” “Acar, das war doch seine Schwester, die die Bullen gerufen hat.” “Die Hure, von der Aynur erzählt hat?” “Was hat dein Freund gerade gesagt? Nichts man, wir reden hier von den Weibern hier okay?” (01:00:50)

Bu konuşmanın üzerine Mehmet gelir ve Mete ve arkadaşından dayak yer. (01:03:11 - 01:04:15) Hemen üzerine Mehmet Acar’ı Umay’ın kaldığı sığınma evini basmaya beraberinde götürür. Sığınma evine gittiklerinde Acar arabadan çıkmak istemez. Midesinin bulandığını söyler ve arabada kalır. (01:04:16 - 01:07:47) Bu davranışı Acar’ın şiddetten uzak durmaya çalıştığını gösterir ve hala Umay’a karşı net bir tavır alabilmiş değildir. Hem Rana’nın olayı hem de Mehmet’in düştüğü durumdan herkes Umay’ı sorumlu tutarken Acar da o fikre yaklaşır. Bunun yansımasını Rana’nın düğününde ortaya çıkar, çünkü Cem Umay’ı dışarı çıkarmakla kalmaz ona bir de tokat atar. Bu Acar’ın en sinirli olduğu sahnedir. Umay’ın toplum tarafından dışlanması neticesinde Rana’nın nikahının zora girmesi ve Mehmet’in bu yüzden dayak yemesi sonucunda Acar da her şeyin sorumlusunun Umay olduğu kanısına varır. Düğün salonunun dışında gerçekleşen konuşma şöyledir:

“Lass mich los.” “Du machst alles kaputt.” “Ich will sie kurz sehen. Ich bleibe nicht lange. Ich will, dass Cem bei der Hochzeit seiner Tante dabei ist. Bitte.” “Wenn du Rana ein Gefallen tun willst, dann haue einfach ab. Es reicht jetzt Umay. Es ist genug.” “Ich gehöre auch zu dieser Familie. Du hast mir gar nichts zu sagen.” “Schon mal darüber nachgedacht, dass sie überhaupt nicht will, dass du hier bist?” “Hast du vergessen, wer dich gross gezogen hat? Wer deine Scheisswindeln gewechselt hat? Wer sich um dich gekümmert hat, wenn du geheult hast?” (01:15:48 - 01:18:41)

Umay’ı öldürme görevi başta Acar’a verilir. Acar odasında ağlar ve sinirle odasındaki dolabı yumruklar. İstemeye istemeye ailenin şerefi adına alınan karara razı olur. (01:41:35 - 01:43:01) Acar ona verilen görevi yerine getirmek üzere Umay’ı hastane çıkışı görür ve yanında yürürken aniden silahını çıkarır. Ancak merhametinden tetiği çekmeden silahı yere atar ve oradan koşarak uzaklaşır. (01:48:15 - 01:52:23)

Rana Umay’ın kız kardeşidir. Rana geleneksel aile yapısı içinde kadına yüklenen görevleri kabullenen bir karakterdir. Genç yaşta nişanlısından hamile kalmıştır ve tek isteği çok sevdiği nişanlısıyla evlenebilmektir. Rana çoğunlukla ev ortamında odasında görülür ve tek amacının evlenmek olduğu izlenimi verir. Rana’nın Umay’la ilişkisi, Duran’la evliliği Umay’dan dolayı riske girene kadar iyidir. Umay kardeşini evlenmek için yaşının küçük olduğu konusunda uyarır. Ancak Rana nişanlısını çok sevdiğini söyleyerek Umay’a tepki gösterir. Tepkisi geçince ise Umay’ın nikah günü yanında olmasını ister. (00:25:58 - 00:27:35) Umay’ın polisler eşliğinde evden ayrılmasından sonra aile sosyal çevreleri tarafından ayıplanır ve neticesinde Rana’nın nişanlısı Duran’ın ailesinin Rana’yı ablasından dolayı istememe durumu ortaya çıkar. Rana odasında ağlar ve annesiyle konuşurken her şeyin Umay’ın yüzünden olduğunu söyler. Rana bu andan itibaren Umay’a sırtını döner; onu düğününe dahi davet etmez. (00:54:35 - 00:56:49) Umay Cem’le birlikte düğüne geldiğinde Rana’nın yüzünde telaş belirir. Cem teyzesine hediyesini uzatır ancak Rana o hediye almaz aksine onlara bakmaksızın kaçır. Rana’nın tek derdi iyi gelin olmaktır. Umay’ın yanında görünmesi buna engel teşkil eder. (01:15:48 -

01:18:41) Rana Umay'ın aksine toplumsal kurallara laik bir gelin olduğu için ve bir kadın olarak davranması gerektiği gibi davrandığı için aile içinde kabul görendir. Umay bayram da dahil eve kabul edilmezken Rana ve kocasının ailesi baba evinde ağırlanır. Bayram sahnesinde dikkat çeken bir ayrıntı Rana'nın normalde başı açıkken artık başı kapalı olmasıdır. Evlendikten sonra kapanması bir itaat örneğidir. (01:31:23 - 01:33:08)

Rana Umay'ın zıttı gibidir. Evlenmeye de eşine ve onun ailesine itaat etmeye de hazırdır. Bu itaatkarlığının karşılığını alır ve bayram sahnesinde mutlu bir ailesi olduğu görülür.

Rana Umay'ın ailesine ve toplum yapısına karşı gelerek kaybettiği her şeye sahip olan karakterdir. Onun üzerinden seyirciye kayıplar ve kazançlar aktarılır.

4.3. Umay'ın Özgürleşme Süreci

Umay'ın yolculuğunun ilk aşaması Almanya'dan Türkiye'ye gerçekleşmiştir. Umay kendini daha özgür hissettiği baba evinden çıkıp özgürlüğünün kısıtlanacağı koca evine geçiş yapmıştır. Koca evine gidişi isteyerek mi yoksa görücü usülü mü olmuştur filmde açıklanmaz. Seyirci sadece Umay'ın Türkiye'deki koca evinde baskı altında olduğunu ve oradan gitmek istediğini görür. Özgürleşme doğrultusunda ilk adımı Cem'le birlikte evden kaçarak yapar. Umay'ın kaçtığı yer Almanya'daki baba evidir; anne ve babasının evine sığınır. Umay'ın hayali orada oğluyla birlikte yeni bir hayat kurmaktır. Bunun için bir iş bulmak ve aynı zamanda okuluna devam etmek ister. O hem çalışıp hem okurken oğluna da ailesi bakacaktır. İşte Umay'ın hayalini kurduğu hayat budur. Ne var ki Almanya'daki baba evinde işler umduğu gibi gitmez çünkü toplum kuralları ve gelenekler dul bir kadının sosyal hayatta var olma sürecini desteklemez. Toplumsal yapı dul kadınların toplumun dışına itilmelerine ve yok sayılmalarına gebe dir.

Akgül Sarpkaya boşanmış kadınların toplum içindeki yerine dikkat çekmektedir.

“Dul ve boşanmış kadınlara yönelik ayrımcılık, kötü muamele, olumsuz algı ve etiketleme gibi tutum ve davranışlar birçok toplumda görülmüştür. Dul kadınların iş yerindeki evli kadınlar

tarafından tehlikeli olarak görülmesi, erkek yöneticilerin boşanmış kadınlara yönelik müsamahasız tutumları, ev ararken ya da işe alımlarda boşanmış olma durumunun saklanması gibi birçok zorluklar yaşanabilmektedir.” (Akgül Sapkaya, 2013: 32)

Giyim ve kuşam açısından değerlendirildiğinde Umay’ın Türkiye’deki yaşantısında ev dışında başını, saçını görülmeyecek şekilde kapattığı görülür. Aynı Umay Almanya’ya da başını kapalı gider. Ancak birinci günden itibaren Umay saçını görülmeyecek şekilde taktığı örtüyü sonrasında hiç kullanmayarak tamamen hayatından çıkarır.

Umay Almanya’ya geldiği günün ertesi gününde arkadaşı Atife’nin çalıştığı yere gider ve onunla konuşur. (00:23:28 - 00:24:57) Atife de Türk kökenli bir kadındır; evli değildir ve bir evde tek başına yaşar. Filmde görüldüğü üzere oldukça özgür bir yaşam sürmektedir. (01:11:06 - 01:11:46) Evinde eğlenceler düzenler. Atife’yi sıkıştıran, ona baskı uygulayan biri etrafında yoktur. Onu kararlarında ve yapmak istediklerinde kısıtlayan biri olmadığından daha huzurlu bir hayatı vardır. Atife bu yönüyle sosyal çevre, dil ve görüntü itibarıyla tümüyle Almanya’ya entegre olmuş hatta kendi öz kültüründen ve dilinden uzaklaşmış bir göçmen kişiyi temsil eder. Atife’nin çalıştığı iş yerinin yöneticisi de Türk kökenli bir kadındır. Gül de tıpkı Atife gibi Almancayı kusursuz ve aksansız konuşur, aynı zamanda kendini Alman yaşam koşullarına entegre etmiş bir kişidir. Umay’ı işe kabul eder ve böylece Umay’ın kendini gerçekleştirmek adına attığı adıma destek olur. (00:29:32 - 00:30:00) Gül ayrıca Umay’a ailesi konusunda da destek olmak için evlerine gider ve Kadir’le Umay için görüşür. Ancak umduğu sonucu alamaz ve oradan ayrılır. Umay hem çalışmak hem de okula gitmek isterken bir oğlu olduğu gerçeğini asla unutmaz. Umay oğlunun yalnız kalmaması, aksine bir ailesinin olmasının ister. Ailesi ise Umay’ı aile şerefi için Cem’den ayırma planları yapar. Bu yüzden Umay, polisleri eve çağırır ve kendi öz ailesinden bu yolla kaçmak zorunda kalır. Umay önce Kemal’e dönmesi için ısrar etmelerine karşı durur sonra ise Kemal Umay’dan vazgeçince Cem’i Kemal’e göndermek istemelerine karşı durur.

Umay’ın Almancası Atife ve Gül gibi iyidir o yüzden iş hayatında sorun yaşamaz. Öyle ki Umay iş yerinde tanıştığı Stipe’yle hemen arkadaş olur. Birlikte önce akşam yemeğine çıkarlar ve sonrasında birlikte eğlenirler. Umay o sahnelerde

en mutlu anlarını yaşar. Aile içinde hem babasından hem annesinden hem kocasından hem de kardeşlerinden şiddet gören Umay ilk defa bir erkek tarafından değer görür. Bunun mutluluğuyla sokaklarda dolaşır ve güler. (01:14:45 - 01:15:13)

Umay Mehmet'in kadın sığınma evine saldırması üzerine taşındığı Atife'nin evinden çıkıp Stipe'yle birlikte yeni bir eve taşınır. O ev Umay'ın en özgür olduğu alandır. Hayalindeki gibi oğlu yanındadır ve sevdiği adam ona nazik davranır. Kemal'in aksine Stipe Umay'a çok nazik yaklaşır ve Kemal'in yaptığı gibi onu bir eşya gibi kullanmaz. (01:27:50 - 01:29:15)

Umay çalışma hayatının yanı sıra yarım bıraktığı okuluna da devam eder. (00:50:14 - 00:50:29) ve hastanede babasını ziyaret ettiği sahnede ona mezun olduğu haberini verir. (01:43:49 - 01:48:14)

Umay'ın özgürleşme ve yapmak istediklerini yapma süreci böylece tamamlanırken toplumsal yapı onun emekle ve dirençle kurduğu yeni hayatını bir bıçak darbesiyle elinden alır. Geleneksel yapının erkeklere kadınlar üzerinde tanıdığı söz geçirme ve baskı uygulama hakkı, kadının kendi kararlarını gerçekleştirmesine izin vermez. Erkeğe yüklenen bilinç kadına engel olması gerektiğini ifade eder. Mehmet'e de çocukluk çağından itibaren yüklenen bu bilinç onu yeğeninin katili yapar. Mehmet hem küçük Cem'i hem Umay'ı hem de kendisiyle birlikte tüm aileyi yakar. Aile Umay'ın gelişiyse değil Mehmet'in cinayetiyle yok olur. Umay'ın hakkı olan bağımsız hareket edebilme özgürlüğü oğlunun canına mal olur ve böylece film biter.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SAHTE CENNETE VEDA FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERLE AYRILIK FİLMİNDEKİ KADIN KARAKTERİN KARŞILAŞTIRMASI

5.1. İki Kadın Karakterin Ortak Özellikleri

Elif ve Umay'ın başlıca ortak özelliği ikisinin de evlilik yoluyla bulundukları coğrafyadan çıkıp başka coğrafyalara yerleşmeleridir. İki kadın da böylece birine bağlı göç edenler grubuna dahil olmuşlardır.

Elif ve Umay'ı buluşturan ortak özelliklerin bazıları kocalarının benzeştikleri noktalardan ortaya çıkar. İki kadın da kocasından şiddet görür. Umay'ın kocasından gördüğü şiddet “Ayrılık” filminin dördüncü dakikasında seyirciye sunulur. Umay oğlunu korumak isterken kocası tarafındansert bir muameleye maruz kalır. Elif karakterinin kocası tarafından şiddete maruz kaldığını ise seyirci Elif'ten öğrenir. Elif kocası tarafından şiddete maruz kaldığını filmin sonlarına doğru avukatına söyler. “Kanunlar. Onu öldürmeden önce neredeydi bu konular? Söylesene. Neredeydiler ha? Beni bayıltana kadar, kan kusuncaya kadar dövüp iğfal ettiğinde neredeydiler?...” (01:01:29 – 01:02:16) “Sahte Cennete Veda” filminde kocasının Elif'e şiddet uyguladığı sahneler bulunmaz. Fiziksel şiddetin dışında iki kadın da istekleri dışında ilişkiye mecbur bırakılırlar. “Sahte Cennete Veda” filminde Elif'in bu durumu şiddete maruz kaldığını söylediği konuşmada ortaya çıkarken Umay'ın zor anları “Ayrılık” filminin sekizinci dakikasında kameraya yansır.

İki kadın karakterin de çocukları vardır. Umay'ın ilkokul çağında küçük bir oğlu vardır. Elif'in ilkokul çağında küçük bir kızı ve bir de bebeği vardır. İki kadın için de çocukları çok önemlidir. İki kadının da geleceğe dair kurdukları hayallerinin içinde çocukları da vardır.

İki kadın için de anneleri çok önemlidir. Elif film boyunca Türkiye'nin kırsalında bıraktığı annesine özlem duyar ve ona duygularını anlattığı bir mektup yazar. Umay da film boyunca onu kocasından ayrıldığı için dışlayan ailesinin peşinden gider ve onlara kendini kabullendirmek için uğraşır. Bu noktada en çok annesinden anlayış bekler ve ondan yardım umar.

Filmlerde her iki kadın için de anne önemli bir yer teşkil ederken iki kadının da ağabeyi zorba kişilikleri temsil eder ve bu halleriyle kadınlara zor anlar yaşatırlar. Ağabeyi Elif'i görmeye gittiği görüş gününde onun hem görüntü hem de düşünce anlamında değiştiğini görür ve bu duruma çok kızar. (00:48:14 – 00:50:35) Umay'ın ağabeyi Umay Almanya'ya döndüğü günden Cem'i öldürdüğü sahneye kadar Umay'ın karşısında durur; onun kocasından ayrılmış olmasını kabullenmez ve katı tavrı Cem'i öldürmesiyle sonuçlanır. (01:48:15 - 01:52:23) Elif de Umay da kendi yaşam koşulları içinde kendilerine Almanya'da bir gelecek hayal ederler. Umay Türkiye'ye dönmek istemez, çünkü Türkiye'de kendine ait bir yaşamı yoktur. Orada yaşadığı hayat kocasının hayatıdır. Dışarı çıkarken izin alarak gider ve nereye gittiğini açıklamak zorunda kalır; çalışma hayatı yoktur dolayısıyla sosyal yaşantısı fazlasıyla sınırlıdır. (00:04:26 - 00:07:09) Oysa Almanya'da daha özgürdür, çalışmaya başlar ve kendine ayrı ev tutar, istediği kişilerle görüşüp kimseye hesap vermeden dışarı çıkar ve gezer. (01:14:45 - 01:15:13) Elif hapishaneye alışıkça ve Alman kadınların yaşam tarzını benimsedikçe özgüven kazanmaya başlar ve o da Almanya'da bir gelecek hayal eder çünkü özgürlüğün kıymetini öğrenmiştir. (00:56:00 – 00:57:23)

İki kadına da özgürlüğünün başlangıcı çalışmaya başlamalarına dayanır. Umay Almanya'ya gelir gelmez ilk iş olarak kendine arkadaşının yanında bir iş bulur. (00:29:32 - 00:30:00) Elif hapishanede dikiş atölyesine girer ve emeğinin karşılığını alır. (00:27:56 – 00:28:20)

İki kadının ortak özelliklerinden biri de Almanya'da seilmeyi ve sevmeyi yaşamalarıdır. Filmlerde kadınların kocalarını severek mi yoksa zorla mı evlendiklerine dair herhangi bir bilgi yer almaz. Elif hapishanede yalnızca mektuplaşma yoluyla iletişim kurduğu ve filmde bir kez buluştukları gösterilen bir

Türk mahkumla gönül ilişkisine girer. (00:30:30 – 00:32:02) Umay ise çalıştığı iş yerinde bir Almanla tanışır ve onunla sevgili olur. (01:10:47 - 01:11:05)

Umay Almanya’da kurduğu hayata, Elif de Almanya’nın bir hapishanesinde kurduğu hayata sınıksız sarılır. Her ikisi de bu sebeple Almanya’da kalma savaşı verir. Onların birer kadın olarak kendi ayaklarının üzerinde durma istekleri ve kendi çocuklarıyla birlikte kendi hayatlarını kurmak istemeleri toplumsal düzene aykırı bir davranış biçimidir. Bu sebeple iki kadın da ailelerinin millet ne der korkusuna yenik düşmeleri sebebiyle dışlanır. İki kadın da ailelerinden destek görmez. Aileler film boyunca kadınların karşısına engel olarak çıkarlar.

Akın kadının cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığına değinmektedir.

“Toplumlarda uygulanan cinsiyet temelli ayrımcılık sonucu kadın, yaşam hakkını elde etmekten, eğitimden, çalışma yaşamından, eşit işe eşit ücret almaktan, karar mekanizmalarında yer almakta, özetle “insan haklarını kullanmaktan” dışlanmaktadır. Sonuçta; öz güvenini yitiren, gerekli niteliklerini geliştiremeyen kadın, eğitimsiz, ekonomik yönden bağımlı, ve düşük toplumsal statüsü ile “iyi anne, iyi eş” geleneksel rolünü sürdürmeye adeta zorlanmaktadır.” (Akın, 2009: 3)

5.2. İki Kadın Karakterin Farklılıkları

Elif ve Umay karakterlerini birbirinden ayıran başlıca unsur Elif’in evlilik yoluyla Almanya’ya göç ederken Umay’ın tam aksine evlilik yoluyla Türkiye’ye göç etmiş olmasıdır. Elif Almanya’ya göç ederek ailesini Türkiye’de bırakırken, Umay ailesini Almanya’da bırakmıştır.

Umay’ın kocasının evini terk edip yeni bir hayata atılması kendi kararıdır. Hatta bunun için uzun zamandır para biriktirmiştir. Elif ise işlediği cinayet sonucu hayatında değişikliğe gitmeye mecbur kalır.

Elif, Türkiye’nin kırsal kesiminden gelen bir kadındır ve eğitimsizdir. Özgürleşme sürecinde kendini tanımadan önceki sahnelerde eğitimsizliğin ve bilgisizliğin getirdiği bir ürkekliği ve çekingenliği vardır. Hiç bir sosyal çevresi yoktur. Bu bağlamda özgürleştikçe asıl Elif’i tanımaya başlarız. Umay ise Almanya’da eğitim görmüş ve kendi yapabileceklerinin farkında olan bir kadındır.

Elif geleceğe dair planları hapishanede yapmaya başlar. Umay ise gelecekle ilgili planları öncesinden yapmıştır.

Umay'ın ailesi alışlageldik ifadeyle “Almancıdır”, bu yönüyle Almanya'da yetişmiş olmasından dolayı Umay, Almanca diline hakimdir. Anadili seviyesinde Almanca konuşur. Elif ise Türkiye'nin kırsalında yetişmiştir ve herhangi bir eğitim alma şansı da olmamıştır. Almanya'da hapishaneye ilk girdiğinde tek kelime Almanca bilmeyen bir Elif vardır. Elif Almancayı hapishanede öğrenir.

Elif kendisini aileyi temsil eden ağabeyine olduğu gibi kabul ettirmeyi amaçlamaz. Özgürleşme sürecine girmesiyle birlikte gelişen özgüveni ona ağabeyinin sert çıkışına aynı sertlikte cevap verme cesaretini verir ve ağabeyiyle bağını radikal bir şekilde koparır. Elif'in gelecek planlarında ağabeyine yer yoktur. Sadece çocuklarını yanına almayı düşler. Umay film boyunca ailesiyle bağını koparmamak için uğraşır. Ailesi oğlunu Kemal'e vermeye çalıştıkları halde Umay onlardan vazgeçmez. Umay'ın en büyük isteği Cem'in ailesinin yanında büyümesidir, çünkü onun bir aileye ihtiyacı olduğuna inanır. Bunun için çok kez ailesinin kapısına gider, ancak her seferinde geri çevrilir.

SONUÇ

Örnekler üzerinden Almanya'ya göç eden kadınların özgürleşme ve dahil oldukları yeni coğrafyaya uyum sağlama sürecini incelediğimiz bu çalışma sonucunda, göçmen kadınların yaşadıkları zorluklara ışık tuttuk. Ortaya çıkan odur ki Almanya'daki göçmen kadınların, ister şehirden göç etmiş olsun ister kırsaldan, göç ettiği yerde geleneksel yaşam standartlarına uygun davranması için hareketleri sınırlandırılmıştır. Bunun yanı sıra yaşadığı yerin dilini bilmemesinden kaynaklı ayrıca sorunlar yaşamıştır. Dil bilmemesi hem dış çevresiyle ilişki kurmasını hem de iş bulmasını zorlaştırmıştır. Aile içinde yaşanan şiddet olayları da bir başka sorundur. Kadın üzerine düşen görevleri yerine getirmediği ve toplumsal normlara aykırı davrandığı taktirde ailesindeki erkekler ve aile büyükleri tarafından baskı ve şiddet görmektedir.

Şehirden göç eden kadın kırsaldan göç eden kadına göre daha avantajlı konumdadır, çünkü göç öncesinde şehir hayatını deneyimlemiştir ve şehrin sosyo-kültürel yaşamına uyum sağlamaya daha yatkındır. Buna örnek olarak Feo Aladağ'ın Umay karakterini gösterebiliriz. Umay Almanya'da doğup büyüdüğü için Türkiye'den tekrardan Almanya'ya döndüğünde uyum problemi yaşamaz, çünkü orada bir sosyal çevresi vardır ve ülkenin diline hakimdir. Almancası ana dil seviyesindedir. Arkadaşına gider ve kısa sürede iş bularak para kazanmaya ve bu vesileyle de kendisine ve çocuğuna, onları istemeyen ailesinden ayrı bir hayat kurmayı başarır. Bir yandan evlilik yoluyla Almanya'ya göç gerçekleşirken diğer yanda da “transmigrasyon” olarak adlandırılan çok yönlü bir göç sürecinden söz edilebilir. Umay için kendi ayakları üzerinde durmak zor değildir, ancak ailesinin baskısı ve millet ne der korkusu Umay'ı yalnızlaştırır. Umay çocuğuyla ailesinin yanında yeni bir hayat kurmak isterken ailesi onu dul bir kadın olması sebebiyle çocuğuyla birlikte kabul etmez. Umay'ın özgürleşmesinin ve Almanya'ya entegre olmasının önündeki başlıca engel toplumsal kurallardır.

Kırsal kesimden göç eden kadınlar dezavantajlı durumdadırlar. Kırsal kesim kadınları kırsalda kurdukları küçük dünyalarından çıkıp daha büyük bir dünyaya adım atarlar ve yabancı bir kültürle karşı karşıya kalırlar. Kırsal kesimden yabancı bir ülkeye göç eden kadına Tevfik Başer'in "Sahte Cennete Veda" filmindeki Elif karakterini gösterebiliriz. Elif Türkiye'den evlilik yoluyla Almanya'ya göç etmiştir. Şiddete maruz kalması sonucu kocasını öldürüp hapishaneye girdiğinde ev hayatından çıkıp yabancı olduğu bir ortama dahil olur. Öncesinde ev hayatı dışında bir hayatı olmadığı için çevresiyle iletişim kurmakta zorlanır. Ayrıca ülkenin dilini bilmez. Her şeye yabancısıdır. Elif'in kendini geliştirmesinin önündeki en büyük engel dil bilmemesidir ve toplum içinde bağımsızlığını kazanmamış olmamasıdır. Elif kendini geliştirme yolunda ilk önce Almancayı öğrenir. Almancayı öğrendikten sonra hapishanedeki diğer kadınlarla iletişim kurmaya başlar. Diğer kadınlarla iletişim kurdukça ileriye dönük planlar yapmaya başlar. Çocuklarıyla birlikte kendine bir hayat kurmayı hayal eder. Hatta çıktığında otobüs şoförü olmayı düşler. Elif artık kendini aileden ve erkek hegemonyasından bağımsız hayal edebilmektedir, çünkü hapishanede çalışıp kendi parasını kazanmayı deneyimlemiştir. Tüm bunlar ayrıca Elif'in kendine olan güvenini artırmıştır. Hapishanede onu görmeye gelen ağabeyine karşı gelir ve bağımsız bir kadın olduğunu haykırır. Elif kendisini aileyi temsil eden ağabeyine olduğu gibi kabul ettirmeyi amaçlamaz. Özgürleşme sürecine girmesiyle birlikte gelişen özgüveni ona ağabeyinin sert çıkışına aynı sertlikle cevap verme cesaretini verir ve ağabeyiyle bağını radikal bir şekilde koparır. Elif'in gelecek planlarında ağabeyine yer yoktur. Sadece çocuklarını yanına almayı düşler. Umay film boyunca ailesiyle bağını koparmamak için uğraşır. Ailesi oğlunu babasına vermeye çalıştığı halde Umay onlardan vazgeçmez. Umay'ın en büyük isteği Cem'in ailesinin yanında büyümesidir, çünkü onun bir aileye ihtiyacı olduğuna inanır. Bunun için birçok kez ailesinin kapısına gider, ancak her seferinde geri çevrilir.

Umay ve Elif karakterini ortak paydada buluşturduğumuzda ikisinin de kendi hayatları çerçevesinde bir bağımsızlık mücadelesi verdiklerini söyleyebiliriz. İki kadın da aileden kaynaklı baskılara karşı durur ve hem fiziksel hem de sözlü şiddete maruz kalırlar. Tüm bunlara rağmen iki kadın da sonuna kadar mücadele eder. Elif hapishanede, Umay ise dışarıda iş bulur ve kendi paralarını kazanmaları

özgüvenlerini artırır. Elif'in de Umay'ın da ileriye dönük hayali çocuklarıyla birlikte aileden ve erkeklerden bağımsız bir hayat kurmaktır. Ancak ne yazık ki iki kadının kendi yaşam standartları içinde geçirdiği gelişim süreci, kendilerini ailelerine ve ait oldukları topluma kabul ettirmeye yetmez.

Sonuç olarak göç eden kadının göç ettiği yabancı ülkede kendi gelişimini gerçekleştirebilmesinin dil öğrenmesiyle mümkün olduğu söylenebilir. Dil öğrenebilmesi için gerekli koşulların hem devlet hem de aile desteğiyle sağlanması gerekmektedir. Dil, tam bir entegrasyonun ön koşuludur. Tam bir entegrasyonun gerçekleşmesi iki taraflı çalışmaya bağlıdır. Her iki ülke entegrasyon konusunda ortak çalışmalar yürütmelidir. Göç eden kişi ise bulunduğu ortama uyum sağlamaya ve yaşadığı yerin dilini öğrenmeye açık olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin: **Dış Göç Akımının Türk Kadının Özgürleşme ve Sözde Özgürleşme Sürecine Etkisi**, Aile Yazıları 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Ankara, T. C. Başbakanlık Aile Kurumu Bilim Serisi 5/2, 1991.
- Akgül Sarpkaya, Olcay: **Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Sayı 26, 2013.
- Akın, Ayşe: **Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı**, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Sosyal Hizmet Sempozyumu, ss 35-46, 2009.
- Akşit, Bahattin: **İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış, Türkiye’de İçgöç**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, ss.22-37.
(https://www.academia.edu/18013476/T%C3%A7_g%C3%B6%C3%A7lerin_nesnel_ve_%C3%B6znel_tarihi_DOC)
- Aktaş, Gül: **Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak**, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 30 Sayı 1, 2013.
- Altuntaş, Nezahat: **Kadın ve Bir Kimlik Olarak Araçsallaşan İslam: Almanya’da Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Sosyoloji Derneği Türkiye, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt:13, Sayı:2, 2010.
- Arıkan, Gülay: **Kırsal Kesimde Kadın Olmak**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 5, Sayı 2, 1988.
- Arslan, Mehmet: **Yurtdışı İşçi Göçü Bağlamında Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim ve Uyum Sorunları**, Kenteşme, Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7.Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Asan, Aşkın ve Can, Mustafa ve Fazlıoğlu, Aygül: **Kırsal Alanda Yoksulluğun Gerçek Yüzü: Kadınlar**, Strateji Geliştirme Başkanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Aydın, Murat ve Çelik, Hıdır: **Göç ve Dışsallığın Türkiye ve Almanya Ekonomisi Üzerine Etkisine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Bonn Örneği**.<https://docplayer.biz.tr/3338319-Goc-ve-dissalligin->

- Başkurt, İrfan: **Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi**, İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 12, 2009, ss. 81-94.
- Bayraklı, Cemile: **Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları’nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği**, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2007.
- Bekar, Beytullah: **Almanya’da Türkler ve Türkçe**, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 2013.
- Bozdağ, Çiğdem: **Diaspora’dan Türkiye’ye Bakış: Almanya’daki Türklerin Medya Kullanımı Üzerine Bir İnceleme**, Global Media Journal TR Edition, 6 (11), 2015.
- Bertram, Hans ve Spieß, C.Katharina: **Ehe, Familie, Werte – Migrantinnen und Migranten in Deutschland**, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2010.
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend: **Material für die Presse, Die repräsentative Studie zu Gewalt gegen Frauen „Lebenssituation, Sicherheit und Gesundheit von Frauen in Deutschland“**, 2004.
- Çakmak, Şermin: **Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmenler Kadınlar**, Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 2 Sayı 2, 2010.
- Çelik, Celaleddin: **Almanya’daki Türkler: Sürekli Yabancılık**, Kültürel Çatışma ve Din, Milet ve Nihal İnanç, Kültür, ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, 2008.
- Çelik, Latif: **Elli Yılında Göçtürklerin Türkiye ve Almanya Açısından Önemi**, Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 7, 2012.
- Danışman, Jülide: **Almanca Kursu Uyuma Yetmiyor**, Deutsche Welle Akademisi, 2010. (<http://www.dw.com/tr/almanca-kursu-uyuma-yetmiyor/a-6177780>)

- Demir, Ahmet: **Sosyo-Ekonomik Yönüyle Almanya’ya Göçün Yüksel Pazarkaya’nın ‘Oturma İzni’ Adlı Öykü Kitabına Yansımaları**, Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, p.675-689.
- Demir, Zekiye: **Almanya’da Yaşayan Türk Kadınları Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,2010.
- Doğan, Abide: **Almanya’daki Türk İşçilerini Konu Alan Romanlar (Türkler Almanya’da, Sancı...Sancı...,A’nın Gizli Yaşamı) Üzerine Bir Değerlendirme**, Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Sayı 6,2003, ss.56-68.
- Doğan, Ali Ekber: **Yeni Bir Uluslararası Göç Dalgasının Eşiğinde: “Dünya Kentleri”ne Göç**, Kentleşme Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7.Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Duman, Yıldız: **Häusliche Gewalt gegen türkischstämmige Ehefrauen in Deutschland**,Hochschule für Angewandte Wissenschaften Hamburg, 2015.
- Ersel, Birsen: **Türkiye’den Yurtdışına İşçi Göçü Akımı ve Ortaya Çıkardığı Sosyal Politika Sorunları**, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7.Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayıncılık,2002.
- Esen, Erol: **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kırsal Kadının Durumu ve Almanya’dan Proje Uygulama Örnekleri**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:12,No:1, 2013.
- Fedtke-Ribeiro, Kyra-Maria ve Steinbrugger, Leyla: **Die unterschiedlichen Lebenswirklichkeiten der in Deutschland lebenden türkischen Männer und Frauen der 2.Generation**, 2006.
- Fidan, Fatma veFidecioğlu, Ahmet: **Türkiye’den Almanya’ya Göç Sürecinde Geride Kalan Kadınlar: Alamanyalı Beylerin Fedakâr Eşleri**, Yardım ve Dayanışma Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2010.

- Genel, Mehmet Gökhan: **Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan München Hauptbahnhof'a"**, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Cilt 8, Sayı 3, 2014.
- Gökçek Karaca, Nuray; Karaca, Erol: **Almanya'daki Türk Göçmen Kadınların İşçileşme Süreci ve Gelecek Beklentileri**, International Conference on Eurasian Economies, Session 2C, Kalkınma II, 2016.
- Gülçubuk, Bülent ve Yasan, Zeliha: **İşsizlik, Yoksulluk ve Göç Kısacasında Kırsal Alanda Kadın Emegi**, 21.Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar, Değişim ve Güçlenme, Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, İzmir, Cilt 13, 2010.
- Gürel, Ali ve Balta, Yasemin: **İstanbul'un Göç ve Etnik Hayat Üzerine**, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014, ss.1-15.
- Güreşçi, Ertuğrul: **Köyden Kente Göçün Köy İçinde ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme**, Ankara Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 2, Sayı 2, 2010.
- Haksever, Ali: **"Federal Almanya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları"**, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2014.
- Hilfe für Frauen in Not e.V. – Schwarzenbek: **c(<http://www.frauen-in-not-schwarzenbek.de/tr/haeusliche-gewalt-tr>)**
- Hür, Kemal ve Akpınar, Çelik: **Misafir İşçilikten Alman Vatandaşlığına-Türk Göçünün Öyküsü**, Deutsche Welle Türkçe, (<https://www.dw.com/tr/misafir-i%C5%9F%C3%A7ilikten-alman-vatanda%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1na-t%C3%BCrk-g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%C3%BCn-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC/a-16218785>)
- İçduygu, Ahmet, Sirkeci, Ahmet: **Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler

- Aydınğün, İsmail: Fakültesi Dergisi Y.2010, C.15, S.2 s.43-61.
- İldam Çalım, Selda ve Kavlak, Oya ve Sevil, Ümran: **Evrensel Bir Sorun: Göç Eden Kadınların Sağlığı Ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dil Engeli**, Sağlık ve Toplum Dergisi, Yıl:22, Sayı: 2, 2012.
- İlkkaracan, Pınar ve İlkkaracan, İpek: **1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç, 75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, 305-322.
- Kalaycıoğlu, Sibel ve Çelik, Kezban ve Beşpınar, Fatma Umut: **Gitmek mi zor Kalmak mı?":Avrupa'da Erkek Göçü ve Geride Kalan Kadının Gözünden Göç Deneyimi**, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 27 Sayı 1, 2010.
- Kaya, İlhan: **Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına**, Eastern Geographical Review, Cilt 13, Sayı 19, 2008.
- Keskin, Hakkı: **Türklerin Gölgesinde Almanya, Geleceğe Yönelik Uyum Politikası için Görüşler**, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Kırmızı, Bülent: **Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünyü ve Bugünü**, Journal of Turkish Language and Literature, Volume:2, Issue:3, 2016.
- Koçak, Muhammet: **Almanya'da Yaşayan Türklerin Türkçe Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme**, Zeitschrift für die Welt der Türken, Vol 4, No 1, 2012.
- Koçtürk, Milazım: **Almanya'ya Göçün Tarihi**, Die Gaste, Sayı:2 / Temmuz-Ağustos, 2008. (<http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi210.html>)
- Kula, Onur Bilge: **Almanya'da Türk Kültürü, Çok-Kültürlülük ve Kültürlerarası Eğitim**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kurtuluş, Hatice: **Göçmen Kadınların İşçileşme Süreçlerinde İşin Niteliğine Bağlı Güçlenme Biçimleri Üzerine Düşünmek**, Frau Dergisi, Sayı 24, 2014. (<http://www.migrantinnen.net/goecmen->

- Mascelli, V. Joseph: **Sinemanın 5 Temel Ögesi**, Çev. Hakan Gür, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları, 2014.
- Metell, Barbro: **Konuşmaya Cesaretiniz Olsun! Kötü Muameleye Maruz Kalan Kadınlar ve Çocukları Hakkında**, Federal Aile, Yaşlılar, Kadın ve Gençlik Bakanlığı, Frankfurt am Main, 2013.
- Morkoç, Ayvaz. **Fakir Baykurt'un Duisburg Üçlemesi'nde Almanya'daki Göçmen Türklerin Karşılaştığı Sorunları**, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 2015.
- Nurhan, Mustafa ve Güneş, Tacettin ve Beder Şen, Rahime ve Güneş, Sadık ve Kalaycı, Ahmet Rasim ve Kaplan, Mehmet: **Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması**, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.
- Özbent, Sueda: **Entegrasyon Sürecinde Dilin Önemi: Türkiye'deki Entegrasyon Kursları**, Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, No 1-2, 2008.
- Özcan, Ece: **Unutulan Bir Göç ve Yurttaşlık Deneyimi: İlk Kuşak Göçmen Kadınlar ve Hollanda** Türkiyeli Kadınlar Birliği, Fe Dergi 2, Sayı:2, 2010.
- Özyurt Kılınç, Eda: **Göçün Türkiyeli Kadınlar Üzerine Etkileri: Almanya Örneği**, Yaratıcı Drama Dergisi, Cilt 9, Sayı 17, 2014.
- Peker, Esra ve Kubar, Yeşim: **Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İLBF Dergisi (C.XIV, S II), 2012.
- Sallan Gül, Songül: **Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2011.
- Sefer, Yavuz: **Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler**

Bağlamında Bir Değerlendirme, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı 26, Volume 6, 2013.

Silkin, Sema: **Almanya’da Türk Kökenli Kadınların Çalışma Hayatına Katılımı Bremen Eyaleti Örneği,** Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2010.

Şafak, Mehtap: **Kırsal Alandan Kentsel Alana Göç Eden Kadınların Yeni Yaşama Uyum Durumlarının Araştırılması,** Gazi Üniversitesi, Ankara, 2008.

Şahin, Birsen: **Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme,** Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 55, 2010, ss. 103- 134.

Şahin, Cengiz: **Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme,** G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 2001.

Şahin, İlkay: **Eşikte Yaşamak –Bir Kadının Tecrübesi Olarak Göç ve Ritüel,** International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/8, 2009.

Şahin, Sedat: **Almanya’ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler,** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Yayınları, 2012.

Taşçı, Faruk: **Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç,** Kamu-İş: Cilt 10, Sayı 4, 2009.

Tekeli, İlhan: **Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi, Türkiye’de İçgöç,** Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
(https://www.academia.edu/29938445/T%C3%9CRK%C4%B0_YEDE_%C4%B0%C3%87_G%C3%96%C3%87_SORUNSA_LI_YEN%C4%B0DEN_TANIMLANMA_A%C5%9EAMASINA_GELD%C4%B0)

Tekin Yılmaz, Tülay: **Göç’ün Kadın Yaşamı Üzerindeki Etkileri,** Van, 2005:31 göre Tekeli, İlhan, 1998.

Tepper, Mathilde: **Identitätsfindung junger türkischer Frauen unter Berücksichtigung migrationsbedingter Lebensverhältnisse in Deutschland aus soziologischer und psychologischer Sicht,**

Grin Verlag für akademische Texte, Nordetstet, 2002.

- TUİK: **Nüfus ve Konut Araştırması**, Population and Housing Census, Türkiye İstatistik Kurumu, 2011.
- Tuzcu, Ayla ve İlğaz, Ayşegül: **Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri**, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi, 7(1), 2015, 56-67.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla: **“Almanya’yı Temizliyorum”: Almanya’da Göçmen, Kadın ve Temzilikçi Olmak**, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 37, 2013,ss. 235-258.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla, Kalfa, Alican: **Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri**, Ankara Üniversitesi KASAUM, Fe Dergi: Feminist Eleştiri No. 1 Sayı 2, 2009.
- Ünver, O.Can: **Almanya’ya Türk İşgücü Göçü, Geçmiştem Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.45, s.177-225, 2003.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9587>
- Vatandaş, Celalettin: **Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerin Algılanışı**, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı 35,2007.
- Yıldırımoglu, Hakan: **Uluslararası Emek Göçü “Almanya’ya Türk Emek Göçü**, Kamu-İş; Cilt 8, Sayı 1, 2005.
- Yılmaz, Abdurrahman: **Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri**, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter, Ankara, 2014.
- Yılmaz, Cevdet: **Batı Avrupa’daki Türk İşçileri; Sorunlari, Beklentiler ve Gerçekleşenler**, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7.Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Yılmaz, Fatih ve Şekerci, Hanifi: **Ana Dili: Sınıf Öğretmenlerinin Deneyimleri Göre İlkokul Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar**, Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in

Education, 4(1), 2016.

Yönten, Hasan: **Fransa, Almanya ve Hollanda’da Yaşayan Türkler Ne Kadar Yurttaşlar**, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7.Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.

Zengin, Erkan: **Toplumsal Cinsiyet Penceresinden Türk-Alman Sinemasına Bakış**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016.

